శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్య
పరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

(Journal of the Telugu Academy)

సంపుటము ౧౮. { ప్రమోదూతనామసంవత్సరము. ఆశ్వయుజకార్తికమాసములు. } సంచిక ౪.

కాకినాడ:

కొత్తపల్లి సూర్యారావుచేఁ బరిషత్కార్యాలయమునఁ
ప్రకటింపఁబడినది.

చందా { పోష్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3. } { విడిసంచిక రు ౦-౮-౦.

1930

ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీ రాజా రావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు, పిఠాపురము మహారాజావారు. పరిషదాద్యధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరువారు- ఉయ్యూరు జమీందారువారు.

శ్రీ రాణీ వత్సవాయి వేంకట సుభద్రయ్యమ్మ జగపతి బహద్దరుగారు-తుని రాణీగారు.

కీ. శే. శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజావారు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకవర్గము.

అధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

చిలమూరి వెంకటకృష్ణ పంతులుగారు. ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

దివాన్ బహదర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయుడుగారు.

రావుసాహేబ్ డాక్టర్ వేమూరి రామకృష్ణారావుగారు ఎం. ఏ., ఎల్. టి. PH. D.

(కోశాధ్యక్షులు)

శ్రీ త్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు గారు.

కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రి గారు.

శ్రీమాన్ కొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి.

దర్భా వేంకటశివరామరాజుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.

అకెక్రి వేంకట్రామయ్యగారు.

కేశవరపు రామరాజుగారు.

కోకా వేంకటసుబ్బారావు నాయుడుగారు.

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని.

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు.

పిళ్ళారిసెట్టి రంగబ్రహ్మరావు నాయుడుగారు.

విషయసూచిక.

పరిషత్ప్రయోజనములు.

తెనుఁగుభాషను, వాఙ్మయమును, అభివృద్ధి నొందించుటయు, ఆవిషయమునఁ బరిశ్రమ చేయువారలకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు నీపరిషత్తుయొక్క ప్రయోజనములు. ఈపనిని నెఱవేర్చుటకై యవలంబింపఁదగు మార్గములలోఁ గొన్ని యీక్రిందఁ బొందుపఱుపఁబడు చున్నవి:—

i తెలుఁగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమును వివరించు సర్వాంకష మగునిఘంటు వొకటి రచించి ప్రచురించుట;

ii తెలుఁగుభాషకు సజాతీయేతరభాషలతోఁ గలసాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించుచు నొకవ్యాకరణము రచించి ప్రచురించుట;

iii ఆధునికశాస్త్రగ్రంథరచనయందుఁ బ్రయోగించుటకునై పారిభాషికపదములను నిర్ణయించి వివరించు నొకశబ్దకోశమును సిద్ధముచేయుట;

iv ఆంధ్రదేశప్రాచీనచరిత్రాంశపరిశీలనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు, లభ్యములైన వానిలో మిక్కిలి విశ్వసనీయములైన యాధారముల సాహాయ్యమున సవిస్తరముగాఁ దెలుఁగు దేశముయొక్కయుఁ బ్రజలయొక్కయుఁ జరిత్ర మొకటి రచించి ప్రచురించుట;

v సర్వవిషయములనుగుఱించి చేయఁదగు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుట;

vi ఆంధ్రభాషలోని మంచిగ్రంథములఁ బండితపరిష్కారము చేయించి నిర్దుష్టముగాఁ బ్రచురించుట;

vii తెలుఁగుభాషకును వాఙ్మయమునకును సంబంధించిన విషయములను జర్చించు నొక పత్రికను బ్రకటించుట;

viii తెలుఁగువాఙ్మయమునకు సంబంధించిన విషయములను గుఱించి చర్చించుటకుఁగాను సావంత్సరికసభల నేర్పాటుచేయుట;

ix తెలుఁగు సాహిత్యవిషయమునఁ బరీక్షలఁ గావించి పారితోషికములను, సాహిత్య పట్టములను, యోగ్యతాపత్రికలను నొసంగుట;

x ఒక పుస్తకభాండాగారమును స్థాపించి సాగించుట- ఇందుఁ బ్రధానముగాఁ దెలుఁగు గ్రంథము లుండవలయును; వ్రాఁతప్రతులుఁగూడ నుండవలయును;

xi తెలుఁగుభాషయొక్కయు వాఙ్మయముయొక్కయు నభివృద్ధికి నుపకరించు నన్ని కార్యములను జేయుట.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్త్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౧౯. { ప్రమోదూత నామసంవత్సరము. ఆశ్వయుజ కార్తిక మాసములు. } సంచిక ౪.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ.

ఈసంవత్సరము (1930) సెప్టెంబరు నెల ది 20-21 తేదులలో ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ పెద్దాపురము ఆర్యవైశ్యభవనములో మహావైభవముగా జరిగినది. మహారాజశ్రీ చెన్నాప్రెగడ భానుమూర్తిపంతులు బి. ఏ., గారగ్రాసనాధిపత్యము వహించిరి. వారియాధిపత్య మనేకమహాశయుల నాకర్షించినది. వారియనర్గళోపన్యాసధోరణి సభ్యుల నమితానందము నందించినది. ఆసభకు వచ్చిన కొందఱినామము లీక్రింద నీయఁబడుచున్నవి:—

మ॥ రా॥ శ్రీ॥ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.

,, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు పిఠాపురము.

,, శతావధాని ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు ,,

,, శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు ... ,,

,, నడకుదుటి వీరరాజుపంతులుగారు ,,

,, అమలాపురపు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ,,

,, వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ,,

,, దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రిగారు ... ,,

,, దివాన్ బహద్దరు సర్. రఘుపతి వేంకటరత్నము నాయుడుగారు ఎం. ఏ. ,,

మ॥ రా॥ శ్రీ॥ కోకా వేంకటసుబ్బారావునాయుడుగారు దివాన్ పిఠాపురము.
,, అల్లమరాజు రంగశాయికవిగారు ,,
,, కవిరాజ శ్రీవత్సవాయ నీలాద్రిరాజుగారు-తుని.
,, బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుగారు ఎం. ఏ. విజయనగరము.
,, మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు ,,
,, మల్లాది వేంకటవిశ్వనాథశర్మగారు ,,
,, అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారుసంస్కృతకళాశాల-కొవ్వూరు
,, రావుసాహెబ్ డాక్టరు. వేమూరి రామకృష్ణారావుపంతులుగారు ఎం.ఏ., పి. హెచ్. డి. ప్రిన్సిపాలుగారు. } కాకినాడ.
,, గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు ఎం. ఏ., హెడ్‌మాష్టరు ,,
,, దివాన్‌బహద్దరు దురిసేటి శేషగిరిరావుపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. ,,
,, తాడిమేటి నారాయణమూర్తిగారు, ఎం. ఏ. ,,
,, విద్వాన్. చతుర్వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు ,,
,, ఉభయభాషాప్రవీణ దువ్వూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు
,, మాంధాత వేంకటరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. ,,
,, సవితాల సుబ్రహ్మణ్యముగారు, ఎం. ఏ., ఎం. ఎల్. ,,
,, కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్. ,,
,, దర్భా వేంకటశివరామదాసుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్. ,,
,, గోవిందరాజుల హరిశ్చంద్రరావుగారు ... ,,
,, పెన్నేటి రామచంద్రరావుగారు బి.ఏ., బి. ఎల్. రాజమహేంద్రవరము.
,, రుద్రరాజు నరసింహరాజుగారు, పోడూరు.
,, ఇవటూరి సుందరయ్యగారు, అమలాపురము.
,, ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రిగారు, తెనాలి.
,, విద్వాన్ గరిమెళ్ళ సోమన్నగారు, ఎం. ఏ., డి. ఇ. ఆ. ఫ్యూటున్న, పెద్దాపురము.

మ॥ రా॥ శ్రీ॥ సెలపాక సూర్యప్రకాశముగారు　　పెద్దాపురము.
,, చెళ్లపిళ్ల సీతయ్యగారు … ,,
,, సెలపాక సత్యనారాయణగారు　ప్లీడరు. ,,
,, చేవలి లక్ష్మీనారాయణగారు బి. ఎ. ,, ,,
,, చావలి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు బి. ఎ., ,, ,,
,, బి. నారాయణమూర్తిగారు ,, ,,
,, ముడుంబి శ్రీనివాసాచార్యులుగారు, బి. ఏ. ,, ,,
,, చిలకమర్తి నరసింహాచార్యులుగారు, బి. ఏ. ,, ,,
,, కుంటముక్కల సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ. ,, ,,
,, తోపల్లి కృష్ణబ్రహ్మశాస్త్రిగారు, బి. ఏ. ,, ,,
,, ధూళిపాళ వేంకటరమణయ్యగారు, ,, ,,
,, బొబ్బిల్లపాటి సూర్యప్రకాశరావుగారు, బి. ఏ.
సబుమేజస్ట్రేటు ,,
,, యం. శ్యాముల్ గారు, బి. ఏ., ఎల్. టి., హెడ్ మాష్టరు,
హైస్కూలు, పెద్దాపురము
,, కంభముపాటి చలపతిరావుగారు, ఉపాధ్యాయులు ,,
,, కంభముపాటి సుబ్బారావుగారు ,, ,,
,, తాళ్లూరి బుల్లిసత్యంగారు … … ,,
,, దుగ్గా వేంకటరమణగారు … … ,,
,, తాళ్లూరి వేంకటరమణగారు … … ,,
,, ద్రాక్షి బాపన్నగారు … … ,,
,, బత్తుల భగవన్నారాయణగారు … ,,
,, ఓలేటి భద్రయ్యగారు, గోరస.
,, సుసర్ల శేషయ్యశాస్త్రిగారు, జగ్గమపేట.
,, ఇంద్రకంటి సూర్యనారాయణగారు, ఉపాధ్యాయులు,
వీరవరము.
,, అయ్యలసోమయాజుల వైనులుగారు ,, కిర్లంపూడి.

ఇంక ననేకులు విచ్చేసిరి.

దీ 20 వ తేది శనివారము ఉదయము 8 గంటలకు బ్రహ్మశ్రీ వేదమూర్తులు కాలనాథభట్ల కృష్ణావధానులుగారు, పొదురుపర్తి సూర్యావధానులుగారు, వడ్లమాని లక్ష్మీనారాయణావధానులుగారును, స్వస్తివాచనమును, కాశీభట్ల అప్పయ్యశాస్త్రిగారు దైవప్రార్థనమును గావించినపిమ్మట, నాహ్వానసంఘాధ్యక్షులస్వాగతోపన్యాసము గావింపఁబడినది. తర్వాత సభాధ్యక్షులు మహోపన్యాసము నొసంగిరి. అటుపిమ్మట శ్రీమాన్ శ్రీవిక్రమదేవవర్మబహద్దరుగారును, ధారకోట రాజాగారును, డాక్టరు. ఎస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు ఎం. ఏ., దోమా వేంకటస్వామిగుప్తగారును, మొదలైనవారు సభకు రాఁజాలమైతి మనియు సభనిర్విఘ్నముగ జరుగవలయు ననియు వ్రాసిన యుత్తరముల నాహ్వానసంఘాధ్యక్షులు సభవారికిం జదివి వినిపించిరి.

విద్వాన్ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు రాఁజాలక పంపిన పాఠపరిశీలన మనువ్యాసము చదువఁబడినది. అప్పటికిఁ బదునొకండు గంట లగుటచే సభచాలించి మధ్యాహ్నము మరల రెండుగంటలకుఁ బ్రారంభించిరి. ఉభయభాషాప్రవీణ వడలి లింగన్నశాస్త్రిగారు ఆంధ్రవ్యాకరణవిమర్శనము; శేకుమళ్ల అచ్యుతరావుగారు ఎం. ఏ., ఎల్. టి., మనుమంచి భట్టారకుఁడు; యం. వేంకటరమణగారు ఆంధ్రవ్యాకరణముల[illegible]; ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రిగారు కవికర్తవ్యము; ఉభయభాషాప్రవీణ గాధావఝుల రామావధానిగారు కవిస్వతత్త్వమును; ఉమర్ ఆలీషాకవిగారు భాషాపరిణామము; అనువ్యాసములం జదివిరి. జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు పంపించిన భాగవతరచన, పోతనమహాకవి భక్తి యనువ్యాసమును, సర్. రఘుపతి వేంకటరత్నమునాయుఁడు, ఎం. ఏ. గారు తాము వచ్చునంతకు నిలిపియుంచు మనివార్తయంపుటచే సాయంకాలమున వారిసమక్షమున నది చదువఁబడినది.

దీ 21 వ తేది ఆదివారమున నుదయము 9 గంటలకు మరల సభ ప్రారంభింపఁబడినది. మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు, దిఙ్నాగాచార్యుని కుందమాల, జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, ఉత్తరరామచరిత్రనాటకములోని రసవిచారము, కుందూరి ఈశ్వరదత్తు బి. ఏ. గారు ఆంధ్రవాఙ్మయవికాసతత్త్వము, మల్లాది వేంకటవిశ్వనాథశర్మగారు ఆంధ్రనాటకరంగమునుండి సంస్కృతనాటకబహిష్కారము, విద్వాన్ కోపల్లె శివకామేశ్వరరావుగారు, కవితాప్రపంచము ప్రస్తుతాంధ్రము, బండారు తమ్మయ్యగారు క్రీడాభిరామ

కర్తృత్వము, పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు పద్యచూడామణి బుద్ధఘోషాచార్యులు, కవిరాజవత్సవాయ వేంకటనీలాద్రి రాజుగారు, సూక్తి, అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు వ్యాకరణబాహుళ్యము, ఈయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు ద్వ్యర్థిత్ర్యర్థికావ్యములు, మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మగారు, తాము పరిశోధించి ప్రకటింపఁబోవుచున్న యాంధ్రమహాభారత పాఠభేదాదికముం గూర్చి, వింజమూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు నాట్యకళ, పంత్రంగి సుబ్బారావుగారు శ్రీకృష్ణనిర్యాణము, అనువ్యాసములం జదివిరి.

విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారును, ప్రయాగ వేంకటరామశాస్త్రిగారును, కాకర్ల కొండలరావుగారును, కేశవరపు వేంకటశాస్త్రిగారును సభకు రాలేదు. వారివ్యాసములైనను బంపలేదు. మారేమండ రామారావుగారు (బి. ఏ. ఆనర్సు) సనాతన దేవాలయనిర్వహణ మనువ్యాసమును బంపినారు. సత్యవోలు రాధామాధవరావుగారు వసుచరిత్రములోని పద్యములను సంగీతముతో మేళవించి రాగతాళయుతముగఁ బాడియు, మన్త్రశబ్ధ్వనిసీస, సప్తస్వరాక్షరయుత విష్ణుస్తవసీసములను జదివియును సభాస్తారుల నానందపరవశులం జేసిరి.

అధ్యక్షు లుపసంహారోపన్యాసముం గావించిరి. జయంతి రామయ్యపంతులుగారు పరిషత్పక్షమునను, కేశవరపు కామరాజుగారు స్వాగతపక్షమునను, నధ్యక్షులకు సభ్యులకు నార్యవైశ్యభవనసంఘాధ్యక్షులకును కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించిరి. మహానందముతో సభ ముగిసినది. ఆదివారము మధ్యాహ్నము 1 గంటకు కార్యనిర్వాహకసభ జరిగినది. సభలోఁ జదువఁబడిన యధ్యక్షోపన్యాసాదులు క్రమక్రమముగాఁ బరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడును.

రాఁబోవుప్రమోదూతసంవత్సర వార్షికోత్సవము విశాఖపట్టణములో జరుపవలయు నని శ్రీమాన్ శ్రీవిక్రమదేవ వర్మబహద్దరుగారు వ్రాసిన జాబు ననుసరించి యిరువదియవ పరిషద్వార్షికసభ విశాఖపట్టణములో జరుపుటకు నిశ్చయింపఁబడినది.

ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షోపన్యాసము.

ఆళక్కి- వేంకటరామయ్యగారు, పెద్దాపురము.

సోదరప్రతినిధు లగునో మహాజనులారా! పండితప్రకాండులారా, స్వాగతము.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికోత్సవసభకు మాయాహ్వానము నంగీకరించి, దూరాధ్వగమన వ్యయప్రయాసముల కోర్చి, భాషాసేవైకపరత్వమున విచ్చేసిన మహామహు లందఱకు మాపెద్దాపురవాస్తవ్యుల పక్షమునఁ గృతజ్ఞతావందనశతంబుల నర్పించుచు సుస్వాగత మొసంగుచున్నాను.

నాకంటె మిన్నలగు భాషాప్రవీణు లెందఱో యుండ మాయాహ్వానసంఘమువారు నన్నొకపెద్దం జేసి యధ్యక్షపదవికి నియోగించుట సాహితీకవితాసామ్రాజ్యపట్టభద్రుల రగు మీ కందఱకు స్వాగత మొసంగు భాగ్య మొనఁగూర్చు నిర్వ్యాజకృపావిశేషమే గాని వేఱొండుగాదు.

రథనేమినిస్వనముల గజఘంటానినాదముల దురగధారల వీరసైన్యపదఘట్టనల మంగళతూర్యారావములఁ బండితకవిగోష్ఠీవినోదంబులఁ బూర్వమొకప్పుడు విరాజిల్లిన, పదునైదు పరగణాల కధీశ్వరులగు శ్రీవత్సవాయి సంస్థానమువారి రాజధాని, స్థలదుర్గ మగునీపెద్దాపురము నేఁడు స్వస్థానప్రభుహస్తచ్యుతమై పాడరి నిశ్చతురంగమై కాకఘూక సృగాలారావములతోఁ జెలరేఁగి తరుగుల్మకంటకలతావృతదుర్గాంతరమై నిర్మానుష్యమై స్థలభోగతత్త్వమును వ్యక్తీకరించుచున్నది.

దుర్గభూమి యంతయు 38 యకరముల విస్తీర్ణము గలిగి హనుమదాకారముగా 13 బురుజులు గలిగి శిరమున హనుమంతబురుజు పాదమున తోఁకబురుజు ననునామముల నొప్పారి శత్రువుల కభేద్యమై విరాజిల్లెడిది.

సంస్థానాధిపతు లందఱును బహుదేశలిపుల భాషల నేర్చియు స్వభాషయం దాదరము గలిగి తేజస్వితోదార ప్రతాప సంపన్నత్వములతోడిపాటు గొప్పవిద్వాంసులుఁ గవులు నై విద్యలయం దాదరముఁ గలిగి విద్వాంసుల కనేకాగ్రహారముల నిచ్చి ప్రజాహితైకాభిలాషతోఁ జెఱువులు త్రవ్వించి తోఁటలు వేయించి దేవాలయమంటపాదులను గట్టించి సత్రములఁ బెట్టించి కవుల బల్వుర నాదరించి చాల సత్కృతుల నంది జగద్విఖ్యాతకీర్తిం గాంచిరి.

ద్రౌపదీపరిణయము, కిరాతార్జునీయము, ధ్రువచరిత్రము, తులామాహాత్మ్యము ననుకృతులనిర్మించిన తాత యేనుఁగులక్ష్మణకవియు, రామవిలాసమును రచించిన మనుమఁడు ఏనుఁగు లక్ష్మణకవియు, శేషధర్మములు హరిభక్తసుధోదయముల విరచించిన వెణుతురుపల్లి విశ్వనాథకవియు, చిత్రచమత్కారమంజరి కర్త యగు యాణిమళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారును, కువలయామోద మను నలంకార గ్రంథమును సంస్కృతమున రచించిన శ్రీ చావలి రామశాస్త్రిగారును జగత్పతిసుభాషిత ప్రభావతీప్రద్యుమ్న నాటకకర్త లగు శ్రీ హోతా వేంకటకృష్ణకవిగారును, శ్రీ వత్సవాయి సంస్థానాధీశ్వరులయాస్థానకవీశ్వరులు. చల్లా కామకవి వక్కలంక వీరకవియు నాయాస్థానములోనివారే. వీరలు, అష్టదిగ్గజములలోనివా రని ప్రతీతిగలదుగాని వీరలు రచించిన గ్రంథములు గానరావు.

మకరందమును జెంచెత బలిమిమై గ్రహించినను దేనెపెఱను వదలక ఝుమ్మని మూఁగుసరఘలవలె నేఁటి పెద్దాపురము నాశ్రయించు కొనిన మాబోంట్ల కమృతత్వ మొసంగనెంచి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభ స్థాయిసంఘమువారు దయతో మాయాహ్వానము నంగీకరించి మాపురమున నీవార్షికోత్సవసభను జరుపుట కంగీకరించి మీయందఱి దర్శనభాగ్యము లభింపఁజేసి పూర్వపుఁ బండితకవి గోష్ఠివినోదముల చవి యొక్కింత చూపించుచున్నందున మే మెంతయుఁ గృతకృత్యులరము.

దేశౌన్నత్యసమస్యలలో భాషావిషయకము ప్రాముఖ్యము. రసజ్ఞులు స్వభాష నేమఱియుండరు. "స్వస్థాన వేషభాషాభిమతా స్సన్తో రసప్రలుబ్ధధియః" అని సకలభాషావాగనుశాసనుఁ డగు నన్నయభట్టాంధ్రశబ్దచింతామణియందు నుడివియున్నాఁడు. స్వభాష గన్నతల్లి. స్వభాషను విడనాడి పొందు తక్కుంగల వికాసములు మాతృస్తన్యమెఱుఁగని బాలుని యంగములవలె యసహజపుష్టికరములు.

మహాత్ములు దేశభక్తులు భాషాసేవకులు పాశ్చాత్యవిద్యావ్యామోహమును విడనాడి వత్సరదశకమునుండి దేశభాషలకుఁ బ్రాముఖ్య మిచ్చి పాటుపడుచుండుట భావికాలదేశౌన్నత్యసూచక మనక తీరదు. జనసామాన్యమునందుఁగూడ నీభావములు ప్రవర్ధిల్లుచున్నవి.

కాని భాషాకల్పవృక్షమును గూఁకటివేళ్ళతోఁ గూల్చు వేరుపురుగు బయలుదేఱినది. అదిప్రాచీదిశ నుదయించిన గ్రామ్యవాదపుఁ దోఁకచుక్క. అట్టి

వేరుపురుగు బారినుంచి సంరక్షించి కల్పవృక్షము శాఖోపశాఖలతో విజృంభించి తన్నాశ్రయించువారికి నిలువనీడయుఁ జలువయు నిచ్చుచు నఖండఫల ప్రదమగుటకే సమకట్టి యీసభ పనిచేయుచున్నది.

సర్వవిషయములకు బలె భాషకును నియమము సర్వశ్రేయము. నియమరహితమైన బ్రతు కనర్థదాయకము. తన్నియమమే భాషకులక్షణరూపమునఁ బరిణమించును. లక్షణవిరుద్ధ మగుభాష గ్రామ్య మగ్రాహ్యమని పెద్దలు చెప్పుదురు. అట్టిగ్రామ్యభాషను నాకల్పాంతస్థాయిగ నుండు సప్తసంతానములలో నొకటి యగు కృతి గ్రంథరాజములలోఁ జొన్పుట కడుఁగడు శోచనీయము. ప్రకృతమున భాషాకల్పకమునకు బదనికగూడ యయలుదేఱుచున్నది. అది భావకవిత్వమను నొకనూతన పరిణామము. అది కల్పకముయొక్క వికాసమునకే యనికొంద ఱందురు.

దీన సందర్భశూన్యప్రణయాంబునిధి తరంగడోలికామాలికలును నిర్మల వినీలనీరదాకాశాంతరస్థహాటకమయజ్యోత్స్నాంకితోడు గణపరివృతప్రియామినీవల్లభుండును, హృదయపాత్రాంతరాళసుస్నిగ్ధప్రణయస్నేహపూరంబును, భాషాంతరీకరణదావాగ్నిప్రజ్వలిత నీరసపదార్థస్పష్టపత్రతరుసంతానారణ్యంబును నిరంకుశమదగజకరపదరదాఘాతచ్ఛందోవ్యాకరణాదికదళికారామంబును దఱచు గనుపట్టు.

భావకవిత్వ మనునది మనకవులకుఁ గ్రొత్తది కాదు. భావము లేనిదే కవిత్వమే లేదు. జగన్నాథ పండితరాయలువా రీభావకవిత్వమును బెంపొందించిరి.

"మా గర్వ ముద్వహ బిజాల మహీపతీనా! మంతఃపురం మణిమయం నిలయం మమేతి। పట్టాభిషేకసమయే పృథివీపతీనాం। బాహ్యస్థితస్యకలభస్యచ మండనశ్రీః॥"

భావకవిత్వ మన నిప్పటివారి యభిప్రాయము ఘృతకోశాతకీన్యాయమే మో యని సందేహము వొడముచున్నది.

భాష పెట్టితలలు వేయక సక్రమాభివృద్ధి గాంచుటకుఁ దగుసూచనలఁ జేయుటయే యీసభవారి యాశయము. అట్టి సక్రమాభివృద్ధి భాషకు వలయు ముఖ్యసాధన మగు నిఘంటువును విద్వత్ప్రభువు లగు శ్రీపీఠికాపురము మహారాజావారు పండితవరుల రప్పించి వ్రాయించుచున్నందుల కెంతయుఁ గృతజ్ఞ

తను జూపుచు నట్టి నిఘంటు వసతికాలములో వెలువడి యాంధ్రలోకమునకు మహోపకార మొనర్పఁగాత యని పరమేశ్వరుని బ్రార్థించుచున్నాను.

మ. మహి మున్ వాగనుశాసనుండు సృజియింపం గుండలీంద్రుండు ద
త్సహనీయస్థితిమూలమై నిలువ శ్రీనాథుండు పోషింప మహా
మహులై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయింపన్ సొంపువాటించు నీ
బహుళాంధ్రోక్తిమయప్రపంచమునఁ దద్ప్రాగల్భ్య మూహించెదన్".

అని రామరాజభూషణుఁ డాంధ్రభాషాప్రపంచమును గొని యాడెను.

సీ. శబ్దసంస్కార మెచ్చటను జాఱఁగనీక పదమైత్రి యర్థసంపదలఁబొదలఁ
దల పెల్ల నక్లిష్టతను బ్రదీపితముగాఁ బునరుక్తిదోషంబు పొంతఁ బోక
యాకాంక్షితస్ఫూర్తి యాచరించుచును శాఖాచంక్రమక్రియఁ గడవఁజనక
ప్రకృతార్థభావంబు పాదుకో నదుకుచు నుపపత్తి యెందు నతూర్జితముగ
నొకటఁ బూర్వోత్తరవిరోధ మొదవకుండఁ
దత్తదవయవవాక్యతాత్పర్యభేద
ములు మహాకావ్యతాత్పర్యమునకు నొనరఁ
బలుకనేర్చుట బహుతపఃఫలము గాదె.

అని పింగళి సూరనార్యుఁడు సహస్రాక్షుని నోట శుచిముఖీవచనరచనా విచక్షణత్వంబుం గూర్చి పలికించి "వాగ్దేవతవో కాకయాకె దిద్దినకవివో" యని కవిత్వలక్షణ ముపలక్షింపఁజేసె.

భాషావధూటి కలంకారప్రాయమై వికాస మొనగూర్చు కవనమే యమృతము. అట్టియమృతరసాస్వాదనచే నమరత్వము లభించు మీరమృతాంధసులు. అట్టి మీకు మే మొసంగంబోవు-

"నాస్తి శాకబహుతా నాస్త్యుష్ణతా నాస్త్యపూపో నాస్త్యోదన సౌష్ఠవం చకృపయాభోక్తవ్య"

మ్మను నాతిథ్య మకాంక్షితమే యైనను మాహృదయగత భావమునె ప్రధానముగ నారసి మన్నింపఁ బ్రార్థించుచున్నాము.

ప్రతినిధుల బసలకు భోజనాదికమునకు బహిరంగసభకు ననువగు నీయూర్యవైశ్యసత్రపుభవనముల నొసంగిన యేతద్ధర్మకర్తలకు మనకృతజ్ఞతను దెలుపుచు మనయగ్రాసనాధిపతిగారి యమూల్యోపన్యాసమును వినఁ గుతూహలులై యున్న మీకండఱికి నెక్కువ యంతరాయమును గల్పింపక నే నింతటితో విరమించుచు మరలఁ దమయందఱికిఁ నొకపరి స్వాగత మొసంగుచున్నాను.

(గతమాస శేషము)

దచ్చటి కితని వడుగున కని వచ్చిన మేనమామ బలదేవుఁ డీతని యపారశివభక్తికి మెచ్చి తానుగూడ నీతని మతము నవలంబించి తన కూఁతు నిచ్చి పెండ్లిచేసినట్లు బసవపురాణమున నున్నది. ఆ పెండ్లిసందర్భమున సోమనాథుఁడు వ్రాసిన యీ క్రింది పంక్తులు చూడుఁడు.

"రండు భక్తులఁ బిలువుండుమీ రెదురు, వోండు వేగమతోడి తెండు తెండనుచు
నిట వచ్చు నయ్యల కెదురు వచ్చుచును, నటువచ్చునయ్యల కర్థి మ్రొక్కుచును
సింహాసనస్థులఁ జేసి యా కర్త, సంహారమూర్తుల చరణము ల్గడిగి
యవిరళనవ్యపుష్పాంజలు లిచ్చి, ప్రవిమలధూపదీపంబు లొనర్చి
యమ్మహాత్ములకు సాష్టాంగుఁడై యాక్ష, ణమ్ము విభూతి వీడ్యమ్ము లర్పించి
నిఖిలమాహేశ్వరనికరంబు నిట్లు, సుఖలీలఁ గొలువున్న-దో బసవయ్య"

ఈ సమయమున బసవేశ్వరునిచేఁ బూజింపఁబడిన కర్త సంహారమూర్తులగు నా యయ్యలు, మాహేశ్వరులు, భక్తులు నెవరు? అదివఱకే దేశమున నున్న జంగమయ్యలు, లింగాయతులు కారా? కాదను బుద్ధిమంతులు వారెవరో, వారి మత మెట్టిదో, బసవనికి వారితోఁ బొత్తెట్లు కుదిరెనో సయుక్తికముగ నిరూపింపవలెను. కావున బసవనికిఁ బూర్వము జంగములు లేరను శాస్త్రిగారి వాదము మిథ్యావాద మని చెప్పక తీఱదు. బసవేశ్వరుని పెండ్లి జరిగినది కళ్యాణప్రాంతమందలి కర్ణాటదేశమునఁ గాన నిట్టి వీరశైవులు పూర్వ మాదేశమున నుండి రేమో గాని యాంధ్ర దేశమున మాత్రము లేరను వింతవాదమునకు శాస్త్రిగారు మరల దొరకొనెద రేమో! ఇదికూడఁ గేవల మసంగతమే. సోమనాథుఁడు వెలసిన నిజామురాష్ట్రాంధ్ర దేశము పయిని జెప్పిన కర్ణాటదేశము నంటియే యున్నది, కాని, విశేషదూరమున లేదు. వీరశైవమతస్థాపకు లగు పంచాచార్యులలో మొదటివాఁ డగు రేణుకుఁ డుద్భవించిన కొలనుపాక (కదళీపురి) కూడ నీ దేశమందలిదే. అతఁడు స్థాపించిన మఠము లిప్పటికి నాంధ్ర దేశమున నున్నవి. తెలుఁగుదేశములోని యుత్తరసర్కారులనెడి గోదావరి, కృష్ణ మున్నగు జిల్లాలలో నీ మతము తరువాతఁ దరువాత వ్యాపించినట్లు తలంపవచ్చు నేమో గాని నిజామురాష్ట్రాంధ్ర దేశమున మాత్ర మనాదినుండియు వెలసియున్న దనుట కనేకాధారము లున్నవి. తెలుఁగుశబ్దము త్రిలింగ, త్రినగ, త్రికళింగ శబ్దములనుండి పుట్టిన దని పలువురు పలు విధముల నిర్వచించుచున్నారు. శ్రీ బ్రౌనుదొరగారు 'Karnatic Chronology

అను గ్రంథములోఁ ద్రిలింగశబ్దమునుండియే తెలుఁగుపుట్టిన దని వ్రాయుచు, వీరశైవులలోఁ ద్రిలింగ (ఇష్ట, ప్రాణ, భావలింగములు) విచార మెక్కువగ నున్నది గనుక వీరశైవుల జన్మస్థల మాంధ్రదేశమే యనియు, బసవేశ్వరుఁడు వీరశైవ మతమును స్థాపించె ననుట శుద్ధమౌర్ఖ్య మనియు, నతనికి మున్ను చాలఁ బూర్వమునుండియే యీమత మీదేశమున నుండియున్న దనియు లిఖించినట్లు నా మిత్రులు (శ్రీ) చిదిరెమఠము వీరభద్రశర్మగారు నాకుఁ దెలిపియుండిరి. కావున వీరశైవమత ప్రాచీనత కిది కూడ నొక నిదర్శనము.

నా వాదమునకుఁ బ్రమాణముగ నేఁ జేకొనిన మూఁడవవిషయమునకు శాస్త్రిగారి సమాధానముల నిఁక విలోకింపుఁడు.

“ఇఁక బసవపురాణమున బ్రాహ్మణులను బ్రాటిమాల లని, పచ్చిమాల లని గర్హించుటచే సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁడుగా నేరఁ డనుటయు నసంగతమే యగును. పయితిట్లు సోమనాథునివి గావు. వీరశైవవివాదములందు బసవేశ్వరాదుల వాక్యములను సోమనాథుఁ డనుకరించి చెప్పెను. కాని యవి సోమనాథుఁడు స్వయముగా నోరారఁ దిట్టినవి కావు. గ్రంథమునఁ బ్రసక్తులగు కథాపురుషుల పనులను బలుకులను ననువదించిన మాత్రమున వానిని గ్రంథకర్త కతకరింపరాదు గదా! బసవపురాణమునఁ బ్రాహ్మణగర్హ యుండఁగా బండితారాధ్యచరిత్రమున బ్రాహ్మణప్రశంస గలదు. పండితారాధ్యుఁడు బ్రాహ్మణధర్మముల నాదరించినవాఁడు గావున నందు సోమనాథున కట్లు వ్రాయవలసెను. బసవేశ్వరుఁడు బ్రాహ్మణధర్మములు గర్హించినవాఁడు గావున బసవపురాణమున నిట్లు వ్రాయవలసెను.”

ఈ సమాధాన మెంత సమంజసముగ నున్నదో నిష్పక్షపాతబుద్ధి గలవారు గ్రహింపక పోరు. బసవేశ్వరాదులు బ్రాహ్మణులను దామే యే మాటలతో నిందించిరో సోమనాథుఁడు తాను స్వయముగఁ జూచియుండెనా? లేదు. లేనప్పుడు తాను బ్రాహ్మణుఁడే యయి బ్రాహ్మణులందు గౌరవప్రపత్తులు కలవాఁడే యైనచో నిట్టి నీచవాక్యములనే తన గ్రంథమున నేల చొనుపవలెను? నిందావాక్యముల నసలే విడిచి గాని లేదా యే సామాన్యపుగర్హతోఁ గాని కథను సాగింప నయితి గాదా? మఱియుఁ దన బ్రాహ్మణుల నంత నీచముగ నిందించిన యా బసవనియందుఁ దన కంత భక్తిపారవశ్య మేల? అతని యిలుపుట్టు బాపనికొడుక ననియు, తొత్తు ననియు, లెంక ననియుఁ బలుతెఱఁగులఁ

దన్ను వర్ణించుకొన నేల ? కావున సోమనాథుఁడు తాను గూడ బసవేశ్వర మతానుసరుఁడే కావున నీ నిందలు తన యుద్దేశానుగుణముగఁ గూడ నుపయోగించె ననుటయే యుక్తము. పండితారాధ్యచరిత్రమున బ్రాహ్మణప్రశంస యున్నదనియు నిట్టి గర్హ యందు లేదనియు వ్రాయుట వట్టి బూకరింపు. మచ్చున కీక్రింది వాక్యములు చిత్తగింపుఁడు.

"వారు వైదికులో యవైదికులో వి, చారింప లింగప్రసాదవిదూరు
లగువేదభారభరాక్రాంతు లని న, గఁగ సన్నై బ్రాహ్మణగార్దభం బన న
గడి స్రుతుల్ మోపరిగాండ్లె మోవంగఁ, బడిన బ్రాహ్మణగార్దభంబులకంటెఁ
గర్దచండాలుర కంటెనామ్నాయ, నిర్హాణ మెఱుగంగ నేరరో యర్ల-

దీక్షాప్రకరణము పుట 29.

పంటింపకుండ నాబ్రాహ్మణు లెటేఁగి............
కుక్క మొంగిళ్లు గాకొను భక్తిగలదె, కుక్క విన మని యేచి నిందింపఁ
గుక్కయే యిది దీని కుక్కయగు త్రాటి, కుక్కల భువిఁ జెను కుక్కల గాక—

(మహిమప్రకరణము పుట 283.)

ఇత్యాదు లనేకములు. ఇందు మొదటివి పండితారాధ్యుఁడు తన్ను బ్రాహ్మణులు వైదికుల కట్టి లింగధారణ లింగప్రసాదస్వీకారాదివీరశైవధర్మములు తగునా యని తర్కించినప్పుడు స్వయముగాఁ జెప్పినట్లు సోమనాథుఁడు వ్రాసినవి. ఇట్టి గర్హ యనునది సోమనాథుని యేకృతులం దున్నను భవులగు బ్రాహ్మణులఁ గూర్చియే గాని వీరశైవదీక్షితు లగు నారాధ్యబ్రాహ్మణులఁ గూర్చి కాదు. వీరశైవదీక్షితు లయి యుండియు బ్రాహ్మ్యంబుఁ బాయి పొత్తును విడనాడి తమలోఁ బూర్తిగఁ జేరకున్నను మల్లికార్జునపండితారాధ్యాద్యారాధ్యబ్రాహ్మణులను బసవేశ్వరాదులు గర్హింపలేదు. వారికి ముఖ్యమయినవి వీరశైవమత ప్రధానాంగములగు భస్మరుద్రాక్షలింగధారణాద్యష్టావరణములు అవి యున్న వారి నెల్ల వీరశైవులుగనే వారు సంభావించి యుండిరి. కావున నేఁ జెప్పిన బ్రాహ్మణగర్హ బసవేశ్వర పండితారాధ్య సోమనాథాదులందఱు సమానముగ నొనర్చినదే. సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁడయినచో ధూర్తవిప్రు లతనిఁ బతితుఁడని నిందించినట్లు పిడుపర్తి సోమన తన గ్రంథములలో వ్రాయుటలో సారస్యమేమి ? ఈ విషయము నెందుచేతనో శాస్త్రి గారు జాఱవిడిచిరి. కాని శ్రీ నాగేశ్వరరావుపంతులుగారీవిషయమును దమ వాదమున కనుకూలముగా

గ్రహించి "పాలకురికి సోమపతితుఁడు" అను ధూర్తవిప్రుని నిందయే బ్రాహ్మణ కులజననము తెలుపుచున్నది." అని వ్రాసిరి. పతితశబ్దము శబ్దార్థానుగుణముగ Fallen person (కులభ్రష్టుఁడు) అను నర్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడె నని యెంచవీలులే దని నా తలంపు. సోమనాథుఁడు జన్మమున బ్రాహ్మణుఁడయి యుండి జంగములలోఁ గలిసి పోవుటచేతనే బ్రాహ్మణు లిట్లు తిట్టి రన్నచో బసవేశ్వరాదులందఱు బ్రాహ్మ్యముకంటె నన్నివిధముల సర్వోన్నతం బని ఘంటాపథముగాఁ జాటి చెప్పిన యీ యుత్తమవీరశైవమతమును స్వీకరించినప్పుడిట్లు నిందించుట యెట్లు పొసంగును? ఇంతకు నీపదమును పిడుపర్తి సోమనాథుఁడు సంస్కృతీకరించి "సోమపతితుఁడు" అని సంస్కృతసమాసములోఁదా నుపయోగించినది. అస లాకాలపు బ్రాహ్మణు లొనర్చిన నింద సోమనాథుఁడు తమ్ముఁ ద్రాటిమాల లని పచ్చి మాల లని నిందించినందుకుఁ గాను నీసుగొని వాదమున నాతని నోర్వ లేక "నీ వంతకంటెఁ బచ్చిమాలవు" అని చేసిన మాఱుతిట్టే యయి యుండును. నిమ్నజాతులు (Depressed classes) ఇప్పుడుగూడఁ బతితు లనియే వ్యవహరింపఁబడుచున్నారు. చతుర్వేదపారమున నొనర్చిన నిందలలో వీరశైవమతవిద్వేషు లగు బ్రాహ్మణులకుఁ గులభ్రష్టు లను నర్థమునఁ గాక వట్టి నీచార్థముననే సోమనాథుఁడు పతితశబ్దము నుపయోగించినాఁడు.

సీ. గిరిజేశునకు నతఃపర మున్నదే నాస్తి లింగాత్పరం బని లీల మ్రోయు

... ...

గీ. శ్రుతిశిరస్సమూహ "పతి లేక యాస్తి"నుచు వచింపనుగ్గుణు లవమతించి
యితరసురలఁ బట్టి పతితులు సన్ముక్తి, బాహ్యులగు టదేమి బసవలింగ.

కావున ధూర్తవిప్రనిందాప్రయుక్త మయిన పతితశబ్దము పంతులుగారి వాదమునకు సాధకము కానేర దని మనవిచేయుచున్నాను.

సోమనాథుఁడు జంగమకులజుఁ డనుటకు నేఁ జూపిన ప్రధానకారణములపయి ప్రతివిమర్శకు లొనర్చిన వాద మందలి సారమును పాఠకులు చిత్తగించితిరి కదా! ఇఁక నాతఁడు బ్రాహ్మణకులజుఁడే యనుటకు వారు తమ పక్షమునఁ జెప్పు ముఖ్యవిషయముల నరయుదము. అవి (1) ఇతరుల వ్రాతలు- (2) సోమనాథుని చతుర్వేదపారగత్వము, అద్వితీయపాండిత్యము- (3)

పండితారాధ్యచరిత్ర శ్రోత యగు పాల్కురికి సూరనార్యునితోడ సోమనాథుఁడు చెప్పికొన్న బాంధవ్యము- వీనిని క్రమముగఁ బరామర్శింతము.

"సోమనాథుఁడు లింగధారిబ్రాహ్మణుఁ డని వీరేశలింగము పంతులు గారు కవులచరిత్రమునందు వ్రాసియుండిరి" అని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు లిఖించిరి. కాని యది నిజముకా దని చెప్పుటకు విచారించుచున్నాను. ఏ వాదమునకు నవకాశము లేకుండ శ్రీ వీరేశలింగము గారు సోమనాథుఁడు వీరశైవుఁ డని మాత్రమే వ్రాసియుండిరి గాని లింగధారి బ్రాహ్మణుఁ డని గాని జంగముఁ డని గాని యేమియు నిర్దేశింపలేదు. కవులచరిత్ర నూత్నముద్రణము పుట 221 చూడుఁడు. కర్ణాటకభాషలో విరక్తతోంటదార్యుఁ డను కవి రచించిన "పాల్కురికి సోమనాథపురాణ" మను గ్రంథములో సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁ డని వేమనారాధ్యుని వంశమువాఁ డని గురులింగార్య మంగళాంబలకుఁ బుత్త్రుఁ డని వ్రాయఁబడియున్నట్లు శ్రీ శాస్త్రి గారు వ్రాసినారు. ఈ గ్రంథము నాకు లభింపలేదు, గాన, నందలి సంగతులను నేను బరికింప నవకాశము లేకపోయినది. ఈ తోంటదార్యుఁడు క్రీ॥ శ॥ 1560 ప్రాంతమువాఁ డని శాస్త్రిగారే వ్రాసినారు. అనఁగా నితనికి సోమనాథునకు నడుమ రమారమి 400 సంవత్సరములయంతర మున్నది. ఈతఁడు సోమనాథుని యాంధ్రగ్రంథములను జూచియుండక గురురాజకవికృత మయిన సంస్కృత పండితారాధ్యచరిత్రమును జదివి యందలి ప్రమాదములమూలమున నిట్లు వ్రాసి యుండు నని తోఁచుచున్నది. చెలిదేవి వేమనారాధ్యునకు సోమనాథునకు నెట్టి సంబంధమో మనము సోమనాథుని స్వంతవాక్యములవలననే తెలిసికొని యున్నాము. అతని మనుమఁ డీతనికి విద్యాగురుఁ డగుట దప్ప మఱియితరసంబంధ మేమియు సోమనాథుఁడు చెప్పికొనలేదు. గురులింగశబ్దవిచార మొనర్చి యది వేమనారాధ్యుని మనుమని పేరు కా దని నిరూపించి, గురురాజకవి ప్రమాదముల నిదివఱకే వ్యక్త మొనర్చియున్నాఁడను. కావున సోమనాథుని వేమనారాధ్యుని వంశమువాఁ డనుటయు నతని మనుమఁ డని గురురాజకవి తలఁచిన గురులింగార్యుని తనయుఁ డనుటయుఁ దోంటదార్యునకు సంస్కృతపండితారాధ్యచరిత్రపఠనమునఁ గలిగిన ప్రమాదములే యని స్పష్ట మగుచున్నది. ఇంత యేల ? సోమనాథుని కులగోత్రములను దలిదండ్రులను దెలియుట కాతఁడు రచించిన గ్రంథములే యుండ నాతని తరువాతఁ

గొన్నివందలయేండ్ల కితరదేశీయులు భ్రమప్రమాదములఁ జొనిపి వ్రాసిన గ్రంథములా మనకుఁ బ్రమాణములు! ఇంతకు వేమనారాధ్యుని వంశజుఁ డనుట యే గాని సోమనాథుని బ్రాహ్మణుఁ డని తొంటెదార్యుఁడు తన కృతిలో న్స్పష్టముగా వక్కాణించెనో లేదో? వేమనారాధ్యుని వంశ్యుఁ డనుటనుబట్టియే బ్రాహ్మణుఁ డని వ్రాసె నని శాస్త్రి గారే తలంచిరో ? పండితారాధ్యచరిత్రమందలి వేమనారాధ్యచరిత్రమును బట్టి యావేమనారాధ్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడో జంగముఁడో నిరూపింప వీలు లే దని ముందే తెలిపి యుంటిని గదా ! కావునఁ గర్ణాటకృతి యగు సోమనాథపురాణమందలి వ్రాఁతలు మనకు సత్యనిర్ణయమున కెంతవఱకుఁ దోడ్పడునో చదువరులు గ్రహింతురు గాక !

ఇఁకఁ బ్రతిపక్షులు సోమనాథుని జంగమునిగా నంగీకరింపకుండుటకు వారికిఁ బెద్దకంటక మయినది పాండిత్యవిషయము. ఈ సందర్భమున శాస్త్రి గారి వాక్యములఁ బరికింపుఁడు.

"పండితారాధ్యచరిత్రము,చతుర్వేదసారము, బసవరాజీయము (సోమనాథభాష్యము) మొదలగు సోమనాథుని గ్రంథములను బరిశీలించినచో సోమనాథుని బ్రాహ్మణత్వము సందేహింపరానిదిగా గోచరించును. మంచి శిష్టాచారసంపత్తి గల బ్రాహ్మణునకే యెఱుకపడఁ దగిన విషయము లెన్నియో పయి గ్రంథములందుఁ గలవు. వానిలో వేదమంత్రము లుదాహృతము లయినవి. వేదభాష్యము లుద్ధృతము లయినవి. వైశ్వదేవాదిశ్రౌతకర్మలరహస్యము లెన్నో విమర్శింపఁబడినవి. అనాఁ డిట్టి విషయము లబ్రాహ్మణుల కందరానివిగా నుండెడివి. పండితారాధ్యచరిత్రమున "నలిఁ బాల్కురికి సోమనాథుఁ డనంగ వెలయువాఁడను జతుర్వేదపారగుఁడ" అనుట యాతని బ్రాహ్మణత్వము ను ఘోషించుచున్నది. బ్రాహ్మణేతరుఁడు వేదమును జదువ రా దనుటకుఁ బ్రమాణములను సోమనాథభాష్యమున సోమనాథుఁడే యుదాహరించియున్నాఁడు. (అశుద్ధాత్మా ఒ శుచి ర్లోభా న్నద్భుక్తం పావనం పరమ్ భక్షయ న్నాశ మాప్నోతి శూద్రో వ్యాధ్యయనా దివ; శూద్రస్య వేదాధ్యయన మగ్రజాగ్రహణం తథా") నేటి బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణసమస్యకు మూలకంద మయి దేశదౌర్భాగ్యైకకారణమైన యిట్టి యభాగ్యవిషయమును వీరు తమ వాదమున కాధారముగాఁ గొనుట కడుంగడు శోచనీయము. బ్రాహ్మణులే గాని బ్రాహ్మణేతరులు పాండిత్యము నొందరా దని వా రజ్ఞానాంధకారమున మ్రగ్గవలసినదే యని భగడి

చ్ఛాసన మేమయిన నున్నదా ? సోమనాథుఁడు వేదాధ్యయనము కూడ దని వ్రాసినది శూద్రునకుఁ గాని శాస్త్రిగా రుదాహరించినట్లు బ్రాహ్మణేతరు లందఱకుఁ గాదు. ఇంతకు నీ గొడవ వీరశైవులవిషయమున శాస్త్రిగారి కెట్లు సహాయక మగును ? బసవపురాణ పరిష్కర్త లగుశాస్త్రిగా రిట్లు వ్రాయుట మఱియు నాశ్చర్యము. బ్రాహ్మణులకు గర్వభంగ మగునట్లు తమ యింటి కుక్కలచేతఁగూడ వేదమును జదివించిన కల్లి దేవయ్య మున్నగు వీరశైవుల చరిత్రలను శాస్త్రిగారు బసవపురాణమునఁ జదివి యుండియు నిట్లు వ్రాయుట విపరీతముగాదా ? ఉపనయనమును నిరాకరించినంతనే వీరశైవుల బ్రాహ్మణులు గాని శూద్రులు గాని కాఁజాలరు. సంపూర్ణమడధ్వశుద్ధితోఁ గూడిన శివ లింగదీక్షావిధాన మందలి క్రియాదీక్షచే ద్విజత్వము లభించి, లింగార్చనా రూప మగు కర్మాధికారమును, మనుదీక్షచే విప్రత్వము సిద్ధించి పంచాక్షరీ పంచబ్రహ్మమంత్రపారాయణ రుద్రాధ్యయనాది రూపక మగు వేదాధికారమును వేధాదిదీక్షచే బ్రహ్మత్వము ప్రాప్తించి లింగాంగసమరసజ్ఞానరూప మగుబ్రహ్మ జ్ఞానోపదేశాధికారమును గలిగి లింగధారణముననే సమస్తాధికారములు తమకుఁ బ్రాపించుననియు, బ్రహ్మసూత్రము, పరబ్రహ్మచిహ్నము నగు శివలింగమును ధరించునపుడు వేఱొక యజ్ఞోపవీతముచే నవసరము లేదనియు, లింగమే యజ్ఞోపవీతమనియు వీరశైవుల మతము. విస్తరభయమున నీ విషయ మిటఁ బ్రపంచింపఁజాలను. మఱియు వీరిలో స్త్రీపురుషు లిరువురకుఁ గూడ దీక్ష విహితము. బాలురకుఁ గూడఁ బుట్టినవెంటనే దీక్ష నొసంగెదరు. బ్రాహ్మణులందన్ననో స్త్రీల కెట్టిసంస్కారమును లేదు. బాలురకు గర్భాష్టకముననఁ గాని యుపనయనము జరగదు. అది జరగినఁగాని కర్మాధికారము గలుగదు. అప్పటివఱకు శూద్రత్వమే. కావుననే వీరశైవాగమములలోఁ నిట్లు చెప్పఁ బడినది.

శ్లో. జన్మనా జాయతే శూద్రః, ఆదౌ మాతా చశూద్రిణీ
సతీచ శూద్రిణీచైవ, సర్వశూద్రో భవే ద్ద్విజః॥

ఇందుచే శూద్రత్వము కొంతవఱకయిన బ్రాహ్మణులందే గానవచ్చును గాని యాగర్భపరిశుద్ధు లగు వీరశైవులయెడ నొకింతయుఁ గానరాదు. బ్రాహ్మణులను ద్రాటిమాల లని నిరసించి బసవేశ్వరుఁ డన్నఁ దన్మయుఁ డగు సోమనాథుఁడు వీరశైవులగు జంగములను గలలోనయిన శూద్రులుగఁ దలంపఁ

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగపీఠిక.

ఈమహాప్రబంధమునకుఁ గర్త యగునహోబలపతి జన్మదేశాదు లగు సామాన్యవిషయములం గూర్చి ప్రథమభాగపీఠికలో ముచ్చటించితిని. ఇంక నిపు డిందుఁ గలవిశేషములను వివరించెదను. ఈభాగమున ౪-౫-౬ ఆశ్వాసములు గలవు. అందు నాల్గవయాశ్వాసమున నాముక్తమాల్యదాది కాంధ్రప్రబంధరత్నములందు వలెను గిరాతార్జునీయాది సంస్కృతకావ్యములందు వలెను ఋతువర్ణనము మంచిమంచి కల్పనలతోను గొప్పగొప్ప భావములతోను జేయంబడినది. చూడుఁడు :—

—। వసంతవర్ణనము ।—

సీ. నిఖిలాగమాంతనిర్నిద్రశోభ నొసంగు నిరుపమమహిమచే నెసఁగువాఁడు
శుకముఖద్విజరాజిచూపుల కింపైనఫలములు చేకూర్పఁగలుగువాఁడు
బలుజడిచే నైనయలజడి సహియించుమానుల మధురోక్తి మనుచువాఁడు
తెలిపువ్వునీటిచే దేవయాత్ర ఘటించు మాధుకరశ్రేణి మంచువాఁడు
సాధుసుమనోనిరంతరసౌష్ఠవైక, మూలకారణ మైనట్టిమేలువాఁడు
మాధవుఁడువచ్చెనవ్వేళమధురలీల,వనరమాంగనయామోదమున మెలంగ.

సీ. పంజరగుహాలలోపల నున్నిగ్రక్కొని శర్కర మెక్కెడు జంతువితతి
నతివృష్టి కోరిచి యశనంబుగానక గాసిల్లు మానిసంఘాతములను
సరసులలో నుండి జలవాసవృత్తిచే వగిల్లు వరహంసవారములను
నలరుసీ రక్కడ నక్కడఁ ద్రావుచు వసియించుచేతనవ్రాతములను
సత్పరిగ్రహలాభంబు సంభవిల్ల, నురుతరామోద మందెడు రోూగితతుల
మన్నన యొనర్చెఁ దావచ్చిమాధవుండు,కామితార్థఁబులవ్వారిగాఁగనిచ్చి.

ఇందలిశ్లేషవిశేష మెంతచక్కనిదో!

—। గ్రీష్మర్తువర్ణనము ।—

గీ. కూటిచేదతికంబు గైకొనిరి మిగుల,నాతరముచేత బ్రతికెడునట్టివారు
ఘననమొనరించితనుయాత్రగడపువారు,కూలిగలుగుటనవ్వేళగూఁటఁబడిరి.

క. కూటిరుచి పాన మొందెను, బాటిల్లెను నీళ్ల సుళ్లు పవనంబునకున్
మేటి సురతములకూరిమి, గాటపుటుపగూహనములఁ గదలక నిలిచెన్. ౩౭

ఈ రెంటియందును స్వభావోక్తి చక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది.

క. పడమటిసెక నుదుకఁగఁబడి, పిడికిటివస్త్రంబు లెల్ల బెట్టాఱంగాఁ
గుడికరమునందు నిలిపిరి, కడుఁబూతం బనుచు వానిఁ గర్మారంభుల్. ౪౪

ఇం దాచారసంప్రదాయము కలదు.

—। వర్షర్తువర్ణనము ।—

సీ. ఆహితాగ్నుల కెల్ల నాత్మవైశ్వానర రక్షయేకార్యసర్వస్వ మయ్యె
భోగికైనను రాత్రిభోజనం బెచ్చట నన్నమాత్రము కాని యబ్బదయ్యె
సారమంత్రోపాస్తిచతురుల కశనంబు నార్తగల్గుట గానివావి యయ్యెఁ
బ్రతిగృహంబున కేగిప్రార్థింపఁ (బ్రార్థింప)శిఖియొకింతొసఁగినఁ జిత్రమయ్యె
జంబుగూడలకలుములు డంబుమిగిలెఁ, గతకసంపాదనంబులు ఘనతగాంచె
నన్నదాతకు నేనియు నతిథి కొకని,కైన నన్నంబు గలదను టరిదియయ్యె.

ఇది యాముక్తమాల్యదఛాయ—

"ఇల్లిల్లుఁ దిరుగ నొక్కింతబ్బు శిఖి; యబ్బనేనింటిలోఁ బూరి యిడివిసరక
రాఁజదు; రాఁజిన రవులుకో ల్వాపాలఁ గాని కల్గదు; మఱి దానఁ గలిగె
నేని కూ డగుట మందైనఁబెన్బ్బాగ సుఖభుక్తి సేకూర; దాభుక్తి కిడినఁ
బ్రాగ్భోక్తల కెతీఱు బహుజనాన్నము; దీఱ నారులకొదవుఁ బునఃప్రయత్న
మాజ్యపటముఖ్యలయ మెన్న; రాలయాంగ
దారులయ మెన్న రంతిక; కారజనిక
పచన నాంథోగృహిణి రామిఁ బడుక మరుఁడు
పెసపెడనె యార్ప నొగిలి రజ్జడిని గృహులు."

ఉ. కాలువలెల్ల బల్లదుల కైవడిఁ గాంచె నదీలలామముల్
గేలియొనర్పఁగాఁ గడఁగెఁ గేవల మబ్ధి నతండు నీరమా
త్రాలయుఁడైనఁ దావిక్రృతినందక యుండు వికారహేతువుల్
చాల మెలంగినన్ వికృతిసంగతిఁ గాంచునె ధీరచిత్తముల్. ౫౭

ఇందలి యర్థాంతరన్యాసము మహాకవికాళిదాసుని కుమారసంభవములోని "వికారహేతౌ సతి విక్రియన్తే యేషాం న చేతాంసి త ఏవ ధీరా" అను శ్లోకమునుంచి గ్రహింపఁబడినది.

కవు లిట్టి మనోహరము లగుకల్పనలను భావములను బద్యభాగాదు లను దత్తద్భావతత్పరులై యనుకరించుచున్నారు. దానిని నసమర్థతచేఁ జేసిన గ్రంథచౌర్య మనరాదు.

— శరదృతువర్ణనము —

క. జీవన మాతయు లోకో,జ్జీవనమున కిడుచుఁ గార్యసిద్ధి వహించె
కేవలఫలితంబుగఁ దాఁ,బోవదె ఘనపాళి యక్షపుంగవు దిశకున్. ౯౭

ఇందుఁ భారతీయులకుఁ బరమపురుషార్థసాధన మగు మహాప్రస్థానము సూచితము.

— హేమంతర్తువర్ణనము —

ఉ. తక్కులదాయ మేన్నఁగఁ దాళక తక్కులనేచ మాచుచి
చ్చు స్ఫురియాద మీఱ వడిఁజొన్పఁగఁ దక్కులతోడ నాత్మస
ఖ్యక్కు భరించు కల్వలును గాఱియఁజెందెను మిత్రవర్గఘా
తక్కు నెఱుంగఁ డమ్మి నుదిశస్థితిఁ గాంచ జనుండు నేర్చునే. ౧౦౮

ఇందలి యర్థాంతరన్యాసము సర్వకాలములందును సర్వజనులకు ననుభవసిద్ధమైనది.

— శిశిరర్తువర్ణనము —

ఉ. శీతముచేత బాధపడుచి న్నజగంబు భరింపఁగా జగ
త్త్రాత దినేశుఁ డీశ్వరతఁ దాల్చి యు వంబరమధ్యసీమఁ దాఁ
జాతురినేగుచు న్నిటలచంచదచంచలదృష్టి కించిదు
న్నీతము చేసెఁ గావలయు నెమ్మిఘటిల్ల హరించుశీతమున్. ౧౧౮

ఇందలి ప్రభావ మెంతబాగుగనున్నదో! మఱియు నీభావము, “బ్రహ్మాస్వరూప ముదయే, మధ్యాహ్నేతు మహేశ్వరమ్, సాయంకాలే సదా విష్ణుః త్రిమూర్తిశ్చ దివాకరః” అను శ్లోకభావమూలకము.

క. అప్పప్ప యేరికైనను, జెప్పంగాశక్యమాన శీతముమహిమల్
నిప్పుల కప్పులకుం దాఁ,దప్పక యన్యోన్యపదృశతను ఘటియించున్. ౧౨౦

చూచితిరా యతిశయోక్తి మహిమ!

(2) పంచమాశ్వాసమున- శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజును జూడఁబోయి యర్జునునితోఁ గలిసి యమునానదీతీరమునకు వేఁట కేగి యటఁ దనకై తపము చేయుచున్న కాళిందిం జూచి యామెను దనపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి వివా

హము చేసికొనియె ననుకథ సహృదయ హృదయాహ్లాదకములైన రసగం భీరకల్పనావిశేషముగల నూటయిరువది గద్యపద్యములలోఁ జక్కఁగ వర్ణింపఁ బడినది. చిత్తగింపుఁడు.

ఇంద్రప్రస్థవర్ణనాసందర్భమున నీవిద్వత్కవి తనకుఁ బరిపూర్ణప్రజ్ఞగల యష్టభాషావిశేషము నెట్లుచూపెనో :

సీ. సర్వభాషావచస్సంపన్నిధానంబు సాధ్యసిద్ధవచోవిచారితంబు
శూరసేనాధారతారుచిమంతంబు వ్యత్యయకార్యోపపత్యనుగత
మనుసృతభవికలాపాయోగసిద్ధంబు లోపోపహతదృఢోల్లేఖితంబు
అన్యథాభావప్రహాణనిరూఢంబు సప్తాంగరూపప్రశస్తమహిమ
మైవిరాజిల్లు నష్టభాషావిశేష, సముదయప్రౌఢి హాసియింపఁ జాలునట్టి
పురవరంబు హరిప్రస్థపుణ్యనామ, మచ్యుతానందముగఁగాంచెనచ్యుతుండు.

ధర్మజునిభక్తిగౌరవము లెట్లు చిత్రించెనో చూడుఁడు-

గీ. జలజనయన యిహాముత్రఫలవితాన, మూలకారణ మని మదిఁ జాల నమ్మి
నీమపదభక్తి చేకొని నిలిచినాఁడ, నితరము నెఱుఁగఁగద యిట నీవె సాక్షి.

గీ. తమము హరియించి వస్తుతత్త్వంబుఁ దెలుప,నీవకా కన్యదేవత నేర్పుగనదు
దురితసంహారజగతి ఖద్యోతుమహిమ,మొనరు నేరీతిఁదలఁపఖద్యోతమునకు.

ఈవిద్వత్కవి తన శాస్త్రీయజ్ఞానమును 17 వ పద్యమునఁ గాళిందీతీర కాంతారమును మీమాంసా తర్క వ్యాకరణ చ్ఛందో లంకార భరతశాస్త్రము లతోను ప్రాకృత త్రిలింగ భాషలతోను నుత్తమ కావ్యంబుతోను శ్లేషించి పోల్చి చూపెను. శ్రీకృష్ణుని వివాహసందర్భమును 73వ పద్యములో నాదబ్రహ్మమును నిరూపించెను.

"మంచిభోజనము" అను 140 పద్యమున హాస్యరసలవము.

"పగలుగావించు"నను 155 పద్యములో నప్పగింతలలోఁ బిల్లలు పెద్ద లందున్నగుణము గ్రహియింపవలయును గాని పెద్దలందు దోష మున్నను గ్రహింపరా దనునీతి చక్కఁగా బోధింపఁబడినది.

(3) ఇఁక షష్ఠాశ్వాసము.

ఇందుఁ గాళిందీకృష్ణుల సరససల్లాపములు వర్ణింపఁబడినవి. కాని నాగ రకులకు వెగటుగల్గించు మోటువర్ణనము లెందును లేవు. ఇంతియే కాదు, కేవలశృంగార ప్రధానము లగుపట్టులందుఁ గూడ నీవిద్వత్కవి యావిషయమును

దనశ్లేషమహిమచేఁ గావ్యములతోను శాస్త్రములతోను నాగమములతోను సం. స్కృతప్రాకృతాంధ్రభాషలతోను మూలప్రకృతి (అవిద్య)తోను బరబ్రహ్మ ముతోను బోల్చి చదువరుల డెందములం దనాదిపరమసిద్ధాంతముల నాటును. వీనికిఁ బూర్వభాగమునందుఁగూడఁ జాల నుదాహరణములు గలవు.

41 వ "కామితిమేనియుక్" అనుపద్యములో "సర్వత్ర జయ మన్విచ్ఛే త్పుత్రా దిచ్ఛే త్పరాజయ" మ్మనుదాని భావము గలదు.

"హృదయగ్రంథి" యను 42 వ పద్యములో "భిద్యతే హృదయగ్రంథిః ఛిద్యన్తేసర్వసంశయాః, తస్మిన్ దృష్టే పరావరా"అను నుపనిషత్సారము నిమిడించెను.

"నేరుపుమీఱు" అను 49వ పద్యములో శృంగారరసము నలు దను సంప్రదాయము తెలియఁజేయఁబడినది.

56 క్రొమ్ముడి యుత్తమనిబంధము (కావ్యము)

60 కబరి యుత్తమ కావ్యముం బోలును.

గీ. ద్విత్వరహితంపుఁబ్రాకృతిఁ దేజరిల్లి, ప్రాకృతాఖ్యాకభాష నాభాషితద్వి
రేఫవైఖరిగలిగి త్రిలింగ దేశ, సూక్తియనఁనొప్పుఁగస్తూరిచుక్కబొట్టు. 67

ఇందుఁ గస్తురి చుక్కబొట్టు ప్రాకృతత్రిలింగభాషలవలె నున్నది.

70 చవుతిచందురుఁజూచిన నీలాపనిందవచ్చును.

86 కార్యసాధనవిధానము మంచి దను నీతి బోధింపఁబడినది.

90 "వనిత యరగన్ను" అనుదానిలోఁ దపము (నిరంతరదీక్ష) బలిమిని గార్యసిద్ధిని గలిగించు ననునుత్తమసిద్ధాంతము.

97 "వాగ్భూషణంభూషణం" అనుదాని యభిప్రాయము.

113 లజ్జ నవిద్యతోఁ బోల్చి గురూపదేశమున నవిద్య నశించు నను మహాభావము స్ఫురింపఁజేసెను.

124 "సాంజనాతి"—ఇందుశబ్దచిత్ర మయిన యమకము.

138 "బ్రహ్మ మననొప్పు"—అద్వైతసిద్ధాంతము. చూచితిరా శ్లేషమహిమ ! అతిశృంగారములోనుండి మహావేదాంతమునకుఁ గొనిపోయినది.

145 "గరితబింబోష్ఠి"—ఇందుఁ గల్పనావిశేషము.

151 "మృదుపదమై"—282 "సుప్రసాదత"- ఇందు రసావహ మైనచో దోషము గూడ గుణమగు ననుకవిభావము తోఁచుచున్నది.

163, 236 గగనకుసుమము-అప్రసిద్ధ మని శాస్త్రికుల సంప్రదాయము.

174 "పయోధరమండలము" అను శ్లేషరూపక మహిమచే వర్షాకాలము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది.

176 త్రివేణీస్నానమున ననంతసౌఖ్యముకలుగు నను పౌరాణిక భావము.

188 తపముచే నణిమాదిసిద్ధులు గలుగును.

191 ఆత్మస్వరూపమును దెలుపఁజొచ్చువిధాన మతినిపుణముగా నిరూపింపఁబడెను.

197 గురుశుశ్రూష పరమసుఖంబు.

202 రూపకమహిమ యిందుఁ గలదు.

223 ఈపద్యమునందు (అహిభయము) స్వపక్షభయము గలరాజురాజ్యము క్షీణించు నని చూపఁబడినది.

229 బ్రహ్మతత్త్వము.

230 భగవంతుఁడు సర్వద్రష్ట.

241 భగవంతునిదర్శనమైనపుడు సర్వహృదయగ్రంథులు వీడిపోవును.

270 ఈగద్యము ప్రథమాశ్వాసములోని "వెండియుజగజ్జన్మాది" అను పెద్దగద్యమువంటిది. ఒకవిశేషము—అం దర్థాలంకారములే గలవు. ఇందుఁ గొన్ని శబ్దాలంకారములును గలవు, కుండలిబంధము, నాగపద్మబంధము, మాలికా బంధము నిట్లు "నానాలంకారలీలామూలాస్పదంబై తనరు."

మొత్తముమీఁద నీమహాప్రబంధమున శృంగారరసము ప్రధానము. మిగిలినవి యంగములుగా నౌచిత్యానుసారముగా నిరూపింపఁబడినవి. కదళీపాకము ప్రాయికము. అక్కడక్కడ నారికేళపాకము గూడఁ గలదు. శైలి లక్షణలక్షితము. గుణాలంకారము లత్యంతమనోహరములు. రీతివృత్తులు రసానుగుణంబులు. భావంబు లతిగంభీరంబులు. అనర్గళ మగుకవితాధార. దానికిం బదిరెట్లు వేదవేదాంతసంస్కృతప్రాకృతాంధ్ర వ్యాకరణతర్కమీమాంసాలంకారాది సకలశాస్త్రసర్వతోముఖపాండిత్యమహిమ. దానికి నూఱురెట్లు శ్లేషచమత్కారము. విద్వత్కవి రచించిన యీమహాకావ్యమునందలి భావములు సుబోధము లగుటకు విపుల మగువ్యాఖ్యాన మపేక్షణీయము. మనయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు తగినయత్న మొనరించి వ్యాఖ్యానము చేయించి ప్రకటింపఁ గడంగుదురు గాక! మూలమూలల నున్నయిట్టి

మహాగ్రంథములను సంపాదించి ప్రకటించి కవులకీర్తులను జిరస్థాయులుగాఁ జేయుచున్న యీపరిషత్తువారికి జగత్కారణం బైన శివకేశవాది నామములచే భావింపఁబడు పరబ్రహ్మము దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్యజ్ఞానసంపదభివృద్ధులను జగదుపకారకకృత్యనిరంతరదీక్షాదక్షతల నిచ్చుఁగాక !

గీ. చిలుకపలుకులు చెవులకుఁ జెలువుగొలుపు
నట్లు దక్షిణవాక్యము లాత్మతృప్తి
నందఁజేసెడు నీరు నారాయణాత్మ
ముదముగన లోకబుధులు ప్రమోదమూప !

ప్రమోదదక్షిణాయనము, పిఠాపురము,

శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రి, శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థాన పండితుఁడు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగము.

— విషయసూచిక —

సంజ్వరమున కుదాహరణము—

చ. చెలులు ప్రయత్నపూర్వముగఁ జేయుచునున్న హిమోపచారముల్
తలఁపఁగ వస్తువో యెఁ బరితాపభరం బుడుపంగఁజాలు నీ
యలఘుచికిత్స యొండెఱుఁగ మచ్యుత నీకరుణామృతంబు పైఁ
జిలికి లతాంగికిం దనువు సేయఁగదే యిదె నీకు మ్రొక్కెదన్.

క. చేతనము నచేతనము, న్నాతతముగ నేరదేని యది యున్మాదం;
బే తెలివియు లేనిది మూ, ర్ఛాతిశయము; చరమయత్నమది చరమమగున్.

ఉన్మాదమున కుదాహరణము—

చ. చెలులకు నేటికిం బ్రియుని సెప్పఁగ నే నుదకంబు వోసి కో
మలముగఁ బెంచినట్టియెలమావికిఁ జెప్పినఁ బోయి రాదె పెం
దలకడ నొంటిఁ బో వెఱతుఁ దా నని పల్కెఁ దోడువంపనే
లలితలతావితానము నిలాధరుపాలికి దూతవృత్తికిన్.

మూర్ఛ కుదాహరణము—

చ. అతులతపఃప్రభావమహితాత్ములకైనను గానరాని య
చ్యుతుఁడు లతాంగి స్వప్నమున వచ్చి సుఖస్థితి నున్నవాఁడు నేఁ
డతని భజింత మంచు శ్రవణాదులు దద్గతవృత్తి నుంట నా
యతివ సఖీజనంబు భయమందఁగ నున్నది నిశ్చలాకృతిన్.

చరమ కుదాహరణము—

చ. పడుచనొ పైదనో యలయఁ బ్రాయము నొంది యశోదనెయ్యపుం
గొడుకు భజింపలేని బ్రదుకుల్ బ్రదుకా యది యేల నాకు మా
మిడిచిగు రేమి కాంతి యటమీఁదట వెన్నెల యెంత నవ్వన
న్నడపు మనోజుఁ డేపఁగ సహింతు నె బోటి యనాథచాష్పనన్.

క. చరమదెసకు లక్షణ మిట్లరసి యెఱుఁగవలయుఁ గాని యది వ్యోచ్చ సతికిన్
బురుషునితోడి సమాగమ, పరితోషము చెప్పవలయు భవ్యార్థముగన్.

ధన్యతి కుదాహరణము—

చ. పవడముమీఁదఁ గస్తురి యిభస్ఫుటకుంభములందు సంకుశ
ప్రవిహితరేఖ లా వెలుగు భావజనూత్నసితక్షతంబు లీ
యువతికి భూషణస్ఫురణ నొప్పుచునున్నవి చూచిరమ్మ మా
ధ్రువపురినాథు మన్ననఁ బ్రమోదతఁ బొందిన చిహ్నలన్నియున్.

వ. మఱి సంభోగవిశేషం బగు పంచవిధశృంగారం బెట్టిదనిన:—

క. శృంగారభంగు లైదు తె, ఱంగులు వాగ్విలసనంబు రహి నైపథ్యం
బంగక్రియ*సంకీర్ణము, సంగతముగ మిశ్రమనఁగ జనుఁ గంసారీ.

గీ. తలఁప వాగ్వృత్తి సంకీర్ణములును క్రియలుఁ
బరఁగు నోక్తోక్తవిధము నైపథ్య మైదు
తెఱఁగులై యుండు మిశ్రంబు త్రివిధ మి
ట్లుద్భూతశృంగార మేకాదశాంచితముగ.

క. తనమదిఁ గలసంతోషము, వనజానన తాన చెప్ప వాగ్వృత్తి యగుం
దనచెయ్వులు నెచ్చెలులకు, ననయము గానంగ నైన నది క్రియయయ్యేన్.

వాగ్వృత్తి కుదాహరణము—

క. కన్నులపండుగ సుమ్మీ, వెన్నుఁడు; తద్గుణచయంబు వీనుల కమృతం;
బెన్నఁగఁ దత్పరిరంభణ, మన్నిసుఖంబులకు నెక్కు డతివా నాకున్.

అంగక్రియ కుదాహరణము—

క. తొయ్యలిహరి కౌఁగిలిఁగని, పయ్యెద చనుఁగవకు మాటుపఱచుట తగుఁబో
యయ్యధరముపై నంగుళి, మొయ్యనఁ గదియించెఁ జూపకుండుట తగునే.

క. ఎందును నైపథ్యమునకుఁ, జందనభూషాంబర ప్రసవములు వేర్వే
ఱొందుఁ జతుర్విధ మొక్కటి, యందంబుగఁ బంచవిధములై యటుజరుగున్.

అనులేపనశృంగారమున కుదాహరణము—

క. వనితకు హరియొనరించిన, నునుబూఁతలు మకరికామనోహరలిపుల
బనలియు బాహాయుగళము, దనకును వలిపెంపు జవికెఁ దాల్చిన భంగిన్.

ఆభరణశృంగారమున కుదాహరణము—

క. యువతీ రత్నాభరణము, లవయములఁ గీలుకొల్పి హరిపరిరంభో
త్సవవాంఛ నిపదు నిఱిచనుఁగవ నెపమున హారవల్లికలు కంఠమునన్.

వస్త్రశృంగారమున కుదాహరణము—

క. అలఘుకుచకలశయుగళము, లలితోరుద్వయము నుజ్జ్వలస్థితిఁ దనక
న్నులకింపొనఁగవలయునని†, పొలఁతికిఁ గృష్ణుండు జిలుగుఁబుట్టముఁ గట్టెన్.

---

*వాగ్విలసనంబు నైపథ్యంబున్ అంగక్రియ- మూలము.

†కన్నులకింపొసంగవలయునని తన- మూ.

మాల్యశృంగారమున కుదాహరణము—

క. హరికృతకుసుమసముచిత, కరపదకటకంబు లమరెఁ గాంతకు నిందిం
దిరబృందనినదఘుంఘుం, కరణము లవి యప్రయత్నకలితము లయ్యెన్.

చతుర్విధశృంగారమున కుదాహరణము—

క. హరివేషము దనయంతః, కరణంబున కెంత ప్రియమొ కాని సువర్ణాం
బరమును మణికటకముఁ గస్తూరియును వనమాలికయును సుదతి ధరించెన్.

క. నైపథ్యము వాగ్వృత్తియు, నేపారఁగ క్రియయుఁ గూడెనే సంకీర్ణం
బై పరఁగు రెండు రెండు స, మీపంబుల నిలిచెనేని మిశ్రము కృతులన్.

సంకీర్ణశృంగారమున కుదాహరణము—

క. దర్పణముఁ జూచి తిలకము, దీర్పఁగ నగవులకు వెరుకవెన నిల్చినఁ జా
నేర్పడఁ గని సరసోక్తు, లెలర్ప సతి వలచి కుచములం గొదినె హరిన్.

నైపథ్యక్రియాశ్లేషమిశ్రమున కుదాహరణము—

క. అభినవశృంగారముతోఁ, బ్రభగల జంబీరఫలము బాలికి చేతన్
రభసమున నందికొనియెద, విభగమనా యనుచుఁ గృష్ణు కెమరేగదవే.

వాగ్వృత్తిక్రియాశ్లేషమిశ్రమున కుదాహరణము—

క. హరిమురళీనాదమునకుఁ, గరతాళధ్వనులు చెలఁగఁగాఁ గలకంఠ
స్వరములఁ బాడుచు నాడిరి, గురుతరమోదమున దివ్యగోపిక లెల్లన్.

వ. మఱి భావోదయాది చతుష్టయం బెట్టి దనిన—

క. తనరఁగ భావోదయమును, జను భావశమంబు భావసంధియు బుధరం
జన మగు భావశబలతయు, ననుకొని సంచారిభావములు దీపించున్.

ఉ. ఏ దఁట యొక్క భావ ముదయించు మనంబున నివ్విధంబు భా
వోదయ, ముద్భవించునది యొప్ప శమించుట భావశాంతి, స
మ్మోద మొగిన్ రసద్వయము పుట్టి జనించుట భావసంధి, ప్ర
హ్లాదవిధేయభావశబలత్వమగు న్బహుభావసూచనన్.

భావోదయమున కుదాహరణము—

క. తెలివాలికకన్నులక్రొ, మ్మెఱుఁగులుఁ గుచకఠినతయును మెచ్చులె హరికి
న్నెఱిమీనై తాఁబేలై, వఱలె నతం డనిన నింతి వదనము వంచెన్.

భావశాంతి కుదాహరణము—

క. పొలయలుకఁ జేసి భామ మఱి, నొలసినకోపంబు చరణయుగళముపైఁ జూ
   ష్టులు నిలుపు ప్రియునిమదనా, కులత్వమునశాంతిఁబొందె గోపాంగనకున్.

భావసంధి కుదాహరణము—

క. అసురలపై దండెత్తిన, యసిశార్ఙ్గాయుధుని నిశ్చలాంగములను బెం
   పెసఁగ నుదయించెఁ బులకము, లసమపటహనినదములఁ బ్రియావచనములన్.

భావశబలత కుదాహరణము—

క. నానోముఫలముసుమ్మీ, శ్రీనిధి ననుఁ జూచి సన్నసేసెఁ గులస్త్రీ
   లీనీతి మెచ్చ నేర్తురె, మానితిఁబో బ్రదుకుఁ గలదె మదనునిచేతన్.

వ. మఱి రససంకరంబులు (ఎట్టివనిన)—

క. రసములు రెం డొకచోట బె, రసి వచ్చిన నివ్విధంబు రససంకర మై
   యెసఁగును శృంగారముతోఁ, బొసఁగ రసములెందుఁ* దెల్లముగ రచియింతుర్.

శృంగారహాస్యసంకరము—

క. కదలక తమాలపోతము, తుదిఁ జేరి వసించియుండఁ దొయ్యలి కృష్ణా
   చెదిరింపకు మెఱుఁగుము మని, కదలక హరిపిఱుఁదఁ యుండి కలకల నవ్వెన్.

శృంగారరౌద్రసంకరము—

క. విహగాధిపుఁడు భామా, సహితముగ గృహీతపారిజాతోజ్జ్వలుఁడై
   మహికి నరుదేర వెనుకొను, సహస్రనయనుఁగని కవిసె సక్రోధుండై.

శృంగారకరుణాసంకరము—

క. ఇఱిచను గవలభరంబుల, నఱగొనులు వడఁకఁ గాళియహ్రదముసతుల్
   మొఱలిడుచు వచ్చి కృష్ణుని, యఱకాల్గెం దలలు మోపి రస్రులుదొరఁగన్.

శృంగారవీరసంకరము—

క. నెఱికయు గనయముఁ బయ్యెద, చెఱఁగున బిగియించి విల్లు చేకొని సురలం
   దఱుఁ బొగడ నసురవీరునిఁ, బఱపుదు నని సత్యభామ బాణముఁదొడిగెన్.

శృంగారభయానకసంకరము—

క. పడగలసర్పముపై నీ, కొడుకు కాడెను సన్న నందగోపిక కడుఁద
   ల్లడమునఁ బెదవులు దడుపుచు, వడఁకె బవనచలితకల్పవల్లియ పోలెన్.

---

*రసము రెండు- మా.

శృంగారాద్భుతసంకరము—

క. నున్నని తమాలలతపై, నున్నది గిరియుగము మీఁద నుడుపతి యటమీఁ
దన్నిబిడతిమిర మనఁగాఁ, జెన్నగు వ్రజవనిత శౌరిఁ జేరి భజించెన్.

శృంగారశాంతసంకరము—

క. ధ్రువునకు దివిజయువతు లా, త్మవిలాసముఁ జూపవచ్చి తద్విమలతపః
ప్రవణంబున నందఱు పీతవికృతులై చనిరి షేదతరుణులపోలెన్.

రౌద్రబీభత్ససంకరము—

క. భ్రూలత ముడివడఁ జక్రజ్వాలలు నిగుడంగ నండజధ్వజుఁ డార్చెన్
గీలాలమాంసఖండక, పాలమయము చేసి యసురభటసైన్యములన్.

క. అరయంగ మఱియు రసనం, కరము లిటులు విస్తరింపఁగలుగును మహిమ
స్వరసాంతరములయందును, విరోధిరసమొకఁడు దక్క విస్తృతకృతులన్.

క. అప్రతిమం బగుశృంగారప్రకరణ మిట్లు భాసురం బయ్యె నితాం
తప్రౌఢి నొనర్చెద లో, కప్రీతిగ నింక నాయకప్రకరణమున్.

క. ధ్రువపురినాథుఁడు దివిజ, ప్రవరకిరీటతటరత్నరంజితనిజపా
దవిమలపీఠుఁడు భూగో, లవిభుఁడు రక్షించు మిమ్ము లాలితకరుణన్.

గద్యము:- ఇది శ్రీవాణీవరప్రసాదలబ్ధ వాగ్వైభవ తిక్కనామాత్యసంభవ సుకవిజనవిధేయ అనంతనామధేయప్రణీతంబైన రసాభరణంబునందు శృంగారవిశేషంబులగు నవస్థాంతరముల విధంబులును ద్వాదశావస్థల విధంబును బంచవిధశృంగారంబును భావోదయాదిచతుష్టయంబును రససంకరంబుల తెఱంగును శృంగారప్రకరణంబున్నది తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

రసాభరణము.

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీనాయకుఁ డఖిలధరి, త్రీనాయకుఁ డగ్గణాదిధేయమునిశ్రే
ణీనాయకుఁ డీప్సువనగ, శ్రీనాయకుఁ డెలమి నాదరించును మమ్మున్.

వ. నాయకప్రకరణం బెట్టిదనిన, నాయకత్వంబు ప్రధాననాయకులు, సర్వరససాధారణనాయకులు, కేవలశృంగారనాయకులు ననంగాఁ ద్రివిధంబై పరఁగె నందుఁ బ్రధాననాయకుండు కావ్యాలంకారవ్యక్తుండు గావున నప్పుడె నున్న యిరుదెఱంగుల వివరించెద.

— సాధారణనాయకులు —

క. ఎలమి నుదాత్తోద్ధతులన, లలితుఁడు శాంతుండు నాఁ గలరు నాయకు లి
మ్మల ధీరపూర్వులనువా, రలు నలువురు వారు సర్వరససామాన్యుల్.

అందు ధీరోదాత్తుఁడు—

క. భూరికృపామృతరసవి, స్తారుఁడు ధీరుఁ డతిసత్త్వధనుఁడు మహాగం
భీరుఁ డవికత్థనుఁ డనఁగా, ధీరోదాత్తుండు సంస్తుతికిఁ బాత్రుఁ డిలన్.

ఉదాహరణము—

క. తనుఁ బొగడ సహింపఁడు శ, త్రుని నైనం దెగి వధింపఁ దోడఁగఁడు మదముం
గినుకయుఁ దోఁపఁగనీఁ డా, ననమునఁ గీర్తిసుభగుం డానరరఘుపతి దాన్.

ధీరోద్ధతుండు—

క. సులభక్రోధుఁడు మాయా, జలనిధినావికుఁడు దర్పసామర్థ్యయుతుం
డిలఁ జండవృత్తుఁ డనఁగా, వెలయును ధీరోద్ధతుండు విపులస్ఫూర్తిన్.

ఉదాహరణము—

క. రక్కసులు మీరు మీకుడు, రక్కసులై నిలిచి రిపుడు రాముని బంటుల్
చిక్కితిరి పొండనుచుఁ గపు, లక్కజముగఁ గెడపుదురు దశాస్యుని బంటుల్.

ధీరలలితుఁడు—

క. వివిధకళానిపుణుఁడు సుఖ, నివహంబుల తానకంబు నిశ్చింతుఁడు నా
నవనిఁ బచరించునాతఁ, డలవునం బొగడొందు ధీరలలితుం డనఁగన్.

ఉదాహరణము—

చ. అనఘుఁడు ధర్మసూనుఁ డఖిలావనికిం బతియయ్యె మత్సుతుల్
సునిశితశస్త్రిలాజిముఖశూరులు భారము లేదు నాకు నీ
యనిమిషభూరుహం బభిమతావహ మంచు వధూసమేతుఁడై
మనమునఁ జింత వంత యణుమాత్రము లేక సుఖించు శౌరిదాన్.

ధీరశాంతుఁడు—

క. ధీరుఁడు ప్రసన్నచిత్తుఁ డ,పారకృపాన్వితుఁడు నాఁగఁ బ్రస్తుతుఁ డగుపం
కేరుహభవకులజనితుం, డారయఁగా ధీరశాంతుఁ డన విలసిల్లున్.

ఉదాహరణము—

క. హరిచేతఁ గుచేలత్వం, బరుదుగవీడ్కొనియు సంపదాఢ్యుండై సు
స్థిరతఁ గని శాంతభావముఁ, బొరసి సుశీలుఁ డన విప్రపుంగవుఁ డొప్పెన్.

—। నాయకనాయికాప్రకరణము ।—

క. ఒనరఁగ శృంగారరసం,బున కాశ్రయణంబు గాన బుధులెల్లను మే
లనునట్లుగ నొనరించెద, ఘననాయకనాయికాప్రకరణం బెల్లన్.

క. అనుకూలుఁ డనఁగ దక్షిణుఁ, డనధృష్టుం డనఁగ శఠసమాహ్వయుఁ డనఁగా
మును చతురత గలశృంగా,రనాయకులు వీరి నల్వురం దెలియనగున్.

అనుకూలనాయకుని కుదాహరణము—

ఉ. తేనె పదాఱువే లనఁగ లెక్కకు నెక్కినరాణివాసముల్
శౌరికి వారితోఁ బ్రియము చాలఁగఁ గల్గుట సత్యభామకున్
భూరివిశేష మవ్వనితపుణ్యమొ చక్రికృపాసమృద్ధియో
యారయఁ బారిజాత మిల నన్యులకు న్నుకూడనేర్చునే.

దక్షిణనాయకుని కుదాహరణము—

ఉ. హారము లిచ్చె నాకుఁ జెలి యారతిరాజగురుండు నాకుఁ గ
స్తూరిక యిచ్చె నాకు మధుసూదనుఁ డుంగర మిచ్చె నాకుఁ గే
యూరము లిచ్చె నాకు జలజోదరుఁ డీపువుదండ నాకు శృం
గారరసేశుఁ డిచ్చె నని కౌతుకమందుదు రెల్లప్రేతలున్.

ధృష్టనాయకుని కుదాహరణము—

చ. చను నెడపిన్నదాన నను జాయలు వల్కకు వేఁటసన్నమా
వనతరువల్లికాకుసుమవాసనగంధము కంటకాగ్రసం

జనితము లీవ్రణంబులు ప్రచండపుకెండ చెమర్చుటల్ సతీ
ఘనముగ మోవి గందుట తగ న్స్వను శంఖరవం బొనర్పఁగాన్.

శఠనాయకుని కుదాహరణము—

చ. చెలియ యిదేలొకో చెవియుఁ జెక్కు నెఱుగకయుండ నిన్ను నోఁ
బలికెన శౌరి యిట్లలుగఁ బాడియె నొచ్చిన నోరఁబల్కఁడ
వ్విలసితమూర్తి నిన్ను నొకవేళ హితంబుగ నొయ్యఁబల్కుటల్
గలిగెనయేని వెల్లవిరిగాఁ గలహించిన నాఁడకే యిరుల్.

క. పరనాయకులకు నుచిత, స్సరలీల విటుండు పీఠమర్దనుఁడును నా
గరకుఁడు విదూషకుండును, నరయఁగ విశ్వాసు లగుసహాయులు ధరణిన్.

ఉ. మంచితనంబున న్విభుఁడు మానుని నాయకునంతవాఁడె యొ
క్కించుకవెల్తి నాయకునకీనగుణంబులఁ బీఠమర్ది దా
మించుగఁ గూర్ప విప్పఁగలమిత్రుఁడు నాగరకుండు లీల న
వ్వించు విదూషకుండు గడువేడుక నాయకనాయికాదులన్.

క. నాయకులసలలితాభి, ప్రాయంబునఁ దత్సహాయభంగులు వెల్లం
బాయలవు నాయికలను స, హాయుల నటఁ దెలియవలయు నది యెట్లనినన్.

—। నాయికాలక్షణము ।—

క. ధరణి స్వకీయ యనంగాఁ, బరకీయ యనంగ వెండి పణ్య యనంగాఁ
బరఁగుదురుమూఁడు తెఱఁగుల, వరసతియుఁబరాంగనయునువారస్త్రీయున్.

చ. పెనిమిటి కిష్టమైనపనిఁ బ్రీతినొనర్చు నొకప్పుడేని తాఁ
బెనిమిటిమీఁది మాటలును బెట్టదయిష్టముగాని యొండ్లలో
నునుపదు సాధ్వి, వెండి పరయౌవను నొందును జారిణి జారుఁడిచ్చినన్,
మును ధనమెల్ల మ్రింగి ఎడమోవిడఁ బణ్య విటుండు వచ్చినన్.

స్వకీయ కుదాహరణము—

ఉ. ఏ నడపాడుచుండఁగ నుపేంద్రుఁడు సీమటుఁదల్ సుమీ నిను
గాని వరింప నొల్లదని గారవమొప్పు మదంబ పల్కులే
లా నిజమౌనె యంచు నను లాలనచేసిన భావమూర్తిలో
నే నలఁ దున్నపానుపున కేగెడువేళఁ దలంతునే సఖీ.

పరకీయ కుదాహరణము—

ఉ. అత్తయు నూరలేదు మగఁడా మఱిమందకుఁబోయి రాఁడు నే
నిత్తఱి నొంటి నుండు దని యేఁ జనుదెంచితిఁ గృష్ణరాయ నీ
చిత్తమెఱింగి మూలదెసఁ జీఁకటి దాఁచినదాన వెన్న గో
డొత్తుననుండి యేల నను నూరకె చూచెదు తొంగిచూపులన్.

పణ్య కుదాహరణము—

ఉ. వేసరఁ డింపు రాఁ దొడఁగె వెన్నుఁడు నీవును నమ్మురారికైఁ
జేసితి కూర్మి వాను మని చెప్పితిఁ జిల్కకుఁబోలె నెప్పుడున్
గాసి యొనర్చితే కుడువఁ గావిగొనం బడవెల్ల మాని నీ
వాసరసీరుహాక్షునకు నాలవుగా దొరకొంటె కూఁతురా.

క. మున్నొకని యధీనముగా, నున్న రమణి నొరులెఱుంగకుండ రమించున్
మిన్నక యెవ్వఁ డతని కా, కన్నియ పరకీయయట్లకా నెన్నఁబడున్.

ఉదాహరణము—

ఉ. కన్నియ నేను నన్నుఁ దమకంబున నేటికిఁ గొంగువట్టెదా
సన్నఘనక్షమాజముల చక్కిఁ జరించెద రల్లవారె మా
యన్నలు మానుమాను మని యల్లనఁ బల్కఁగ బుజ్జగించుచు
న్వెన్నుఁడు గోపకామిని నవీనసుఖాంబుధిఁ దేల్చె నేర్పునన్.

క. తొలితొలి ముగ్ధ యనంగా, నలరిన మధ్యమ యనంగ నటఁ బ్రౌఢ యనం
జెలువగు యౌవనవయసునఁ, గలిగిన సంకేతనాయికలు మువ్వురొగిన్.

ముగ్ధ కుదాహరణము—

మ. హరిఁ జూచెం దరుణీలలామ నతవక్త్రాంభోజ యొప్ప న్సుధా
కరరేఖం బురణించు ఫాలమున రంగద్భృంగసంఘాకృతిం
గురులాడం గ్రముకంబు లన్నిగుల వక్షోజాతముల్ వ్రీడయుం
దెరలో నిల్చు సువర్ణపుం బ్రతిమభాతి న్ముగ్ధభావంబునన్.

మధ్య కుదాహరణము—

మ. నడపొప్పు న్మురిపంబుతో నయనకోణంబు ల్మెఱుంగెక్కఁగా
నొడువు ల్తేనెల సోనఁగా నులియఁ గానుండీఁగె చన్దోయి మా
రెడుపండ్లం దెగడంగ నంగన మురారిం జూచెఁ బ్రేమంబు గ
ల్పెడు సిగ్గు న్మఱి సిగ్గుఁ గప్పెడు మనఃప్రేమంబు సందిల్లఁగాన్.

ప్రగల్భ కుదాహరణము—

చ. పాదుపై వృత్తనితంబ మొప్పఁగఁ గుచంబుల్ క్రొవ్వి యొండొంటితోఁ
గదియం గుంకుమపంక రేఖ నొసలం గన్పట్టఁ బ్రద్యుమ్ను ను
న్మదభ ద్రేభముభంగి బింకమునఁ దన్మందస్మితాలోకనం
బొదవం గృష్ణునిఁజూచె నిందుముఖి ప్రేమోత్సాహ ముప్పొంగఁగన్.

ప్రౌఢ కుదాహరణము—

మ. ధరనస్ఫు సనభారము న్వ్విములక్షస్ఫూర్తియున్ రంజితా
ధరబింబంబును భ్రూలతానటన సౌందర్యంబు నుత్సంగగా
ఢరతాసక్తియు నూర్ధ్వసంగమవిహారత్వంబునుం గల్గు నం
బురుహామోదిని చూచెఁ గృష్ణు నసితాంభోభృత్సమశ్యామునిన్.

లోల కుదాహరణము—

మ. అలఘుశ్రోణియు లంబమానపృథుఘోరాకారము న్నాభిదే
శలుఠత్స్థూలకుచంబులున్ ఘటసదృక్షస్థూలతుందంబు నై
పలుమాఱు న్నిదురఁదీఁగెనవ్వ నగుచుం బాహాగ్రముఁల్సాఁచి చి
ట్టలు వెట్టు న్విటుమోముపై జరఠ కష్టం బిట్టిది స్త్రీత్వ యే.

గీ. బాల్యమునుయౌవనంబునుప్రౌఢతయును, లోలభావంబుగలసద్విలోచనలకు
డెందమునయుందు నింపు పుట్టింపఁజాలు,నట్టిన శ్యావిధానఁబులెట్టివనిన.

క. బాలకి మరగించుట తాం,బూలంబుల సురభిగంధపుష్పంబులఁ జి
త్రాలోకనభాషణముల, శాలీమృదులాన్నపాన సన్మానములన్.

ఉదాహరణము—

చ. కలపముగూర్చి మైనలఁదుఁ గమ్మనిపూవుల దోఁపుఁ గొప్పునన్
ఫలరసభక్ష్యభోజ్యములఁ బానములం బరితృప్తిచేయుఁ ద
న్మలమిడుఁ జెక్కుటద్దముల మోవు ముఖాబ్జము కామతంత్రముల్
మెలపుగఁజూపుఁ బాయువశమే హరి నాయబలాలలామకున్.

క. హారంబుల నానాలం,కారంబుల విపిధసురతకౌశలముల ర
మ్యారామక్రీడల నిం,పారిన జవ్వనపుటింతి యలరుం బతికిన్.

ఉదాహరణము—

ఉ. హారము లున్నతస్తనములం దొడఁగూర్చు రచించుఁ జెక్కులం
శారము లంగకంబులఁ దగ న్వసలీలల నిం పొసర్చు వీ

గారుచిఁ జూపు నూత్నరతినైపుణభేదములం బెనంగు నీ
శౌరి లతాంగి యౌవనము సర్వము నీవిభుచేతఁ జిక్కదే.

క. మధ్యమ లౌవ వెడపలుకులఁ, దక్కరియలుకలను బహువిడంబములఁ బెం
పెక్కినసురతప్రచురతఁ, జిక్కుఁజుమీ ప్రౌఢయైన చెలువయుఁ బతికిన్.

ఉదాహరణము—

ఉ. మక్కువలూరఁ దేనెలగు మాటలు పల్కు నహర్నిశంబు నో
క్కొక్కనెపంబుమై నలిగి యుల్కలికిం దమకంబు తప్పయు
న్నిక్కిలిసేయు నొండొరుల మెచ్చని గాఢరతప్రవీణత
న్నక్కకచూపు శౌరి మిగులంగలదే మహినెట్టి ప్రౌఢయున్.

క. ప్రియములు పలికినఁ జాలును, నయమున నొక్కింత చూచినం జాలును స
న్నయ చాలుఁ గరాంబుజముల, రయమున మిన్నందు లోలరతిసౌఖ్యమునన్.

ఉదాహరణము—

చ. కనుఁగొనినప్పు నాదరము గన్గినయట్టుల యంతికస్థలం
బున వసియింప నామకరపుష్కరసంజ్ఞయొనర్చు మిన్నకై
నను దలపెట్టు హాస్యవచనంబులు యాదవరాజుపాలి కే
మని చను లోల ప్రీతియగునా కడివోయినపుష్ప మెయ్యెడన్.

సీ. ఇంక శృంగారనాయికలునా నెనమండ్రు తెలుపలుగలరు స్వాధీనపతిక
వాసకసజ్జికాహ్వయ విరహోత్కంఠితాఖ్యాన విప్రలబ్ధాభిధాన
ఖండితోచితనామ కలహాంతరిత ప్రోషితప్రియ యభిసారికాప్రసిద్ధ
పేర మన్మథుని దిగ్విజయలక్ష్ములు పిదలకు నాయకానుకూలంబునందు
వాసి దూతి బోటి దాదికూఁతురు పౌరుఁగింటివనిత యెద్దియేని యొక్క
ముప్ప దాల్చియున్నముద్రయ శిల్పిని, స్వవశ తత్సహాయ లవనియందు.

క. పతిచేనెప్పుడు నుపలాలితయగు స్వాధీనపతిక; లెస్సగ సదన
స్వాతనువు లలంకరించును, క్షితి వాసకసజ్జికాఖ్య చెలువుని రాకన్.

స్వాధీనపతిక—

క. మురహరుని యురఃస్థలి సుస్థిరమై యవ్విభుసముల్లసితదరహసిత
స్ఫురితవచనామృతాదులఁ, బొరయును సుఖియించు లక్ష్మిఁ బోల్పరె వనితల్.

వాసకసజ్జిక—

క. హారిరాకకు నిచ్చలు మం,దిరమొప్ప నలంకరించు దేహమునం గ
స్తురి సురతరుకుసుమంబులు, సిరసునఁ దగ సత్యభామ చెలువగుచుండున్.

క. విరహోత్కంఠిత యనునది, వరునితడవు సైఁపలేక వగనొందు; నధీ
శ్వరుఁ డిక్కకు రాకుండిన, భరపడునది విప్రలంభ భావజుచేతన్.

విరహోత్కంఠిత—

క. మందకపుదూర మాగో,విందుఁడు రాఁడేల యనుచు విరహాతురతం
బొంది యొకగోపకామిని, చందముఁ బ్రార్థించుఁ బ్రాణసఖులం దలఁచున్.

విప్రలబ్ధ—

క. సంకేతస్థలమునకుం, బంకజదృశుఁ డేలరాఁడు భయభీతుల నే
వంకఁ గరుణింపఁబోయెనో, యింకేమన నన్నుఁ దలఁపఁడే మదనార్తన్.

క. ఇతర దెస రాత్రి రతిచి,హ్నితుఁడగుపతి ఱేపుఁగని సహింపనియది ఖం
డితయగుఁ; గలహాంతరి తన,పతి నవమానించి పిదపఁ బరితప్త యగున్.

ఖండిత—

క. మనసిజశరహతమగు నా,మనసది నీకెఱుఁగరాదు మాధవ యీరే
వను సోఁకిన మదనాయుధ,తనువ్రణముల నిపుడె చూపెఁ దాపముచాలన్.

కలహాంతరిత—

క. కోపించి జనార్దను నే,లాపక్షితి నపుడు పీనులకు నహితముగా
నోపడఁతి యిపుడు మదనుని, కోపము సైరింప నాకు గోచర మగునే.

క. ఒకదేశమునకుఁ దననా,యకుఁ డేగినఁ జిన్నవోవునది ప్రోషితభ
ర్తృక; నిలుపోపక ప్రియునొ,ద్దకుఁ జను నభిసారికాభిధాన తలంపన్.

ప్రోషితభర్తృక—

క. మధురకు నేగెం జెలియా, మధుసూదనుఁ డింక నేఁడు మగుడుటయెపుడో
మధుమాసకీరకోకిల, మధుకరతతు లేపురేఁగి మదనుని గూడెన్.

అభిసారిక—

క. అందెలు దొడిగితి నీవు ము,కుందునియున్నడకు నరుగఁగోరి లతాంగీ
ఘొం దెఱుఁగవేకదా నీ,కుం దెరువున నివియ లోడికొండీలుసుమీ.

స్వాధీనపతిక కుదాహరణము—

చ. అలయక తీర్పఁ గుంతలము లందముగాఁ దిలకంబు దీర్పఁ బు
వ్వులు తుఱుమొప్పఁబెట్టఁ దొడవు ల్దొడుగు న్నకలాంగకంబుల
న్వలు వమరంగఁగట్టు శుకవాణికి వేణుధరుండు కూర్మి ని
చ్చలుఁ జెలియా యిటేని దొలిజన్మమునం దిది యేమి నోఁచెనో.

వాసకసజ్జిక కుదాహరణము—

చ. సుదతి నిజాస్యదీధితులు సోఁకి కరంగువిహారగేహముల్
పొదలుశరీరవాసనలఁ బొంపిరిపోవఁగఁజేసి పానుపు
న్మృదువుగఁజేసి క్రొవ్విరుల మేను నవీనవికాసలక్ష్మికా
స్పదముగఁజేసె నీదగుప్రసన్నసమాగతిఁ గోరి యచ్యుతా.

విరహోత్కంఠిత కుదాహరణము—

ఉ. కోమలి కృష్ణుఁ డేమిటికొ కో తడవుండె నతండు సత్కథా
ధాముఁడు కావ్యగీతరసతత్పరుఁడై యట నిల్వఁబోలు నేఁ
డే మియు లేదు నిన్నచటి కే మని పంపుదు వేఁడికొందు నా
కామునిఁ గన్నవాఁ డతఁడు గాన రయంబున వచ్చు వానిచేఁ.

విప్రలబ్ధ కుదాహరణము—

ఉ. వ్రేతలఁ జిక్కులంబఱుపు వెక్కరికాఁ డిదె ప్రొద్దుపోయె సం
కేతనివాస మస్త్రుల నొగిం దఱుపంబడియుఁ దురాశ లే
లే తనలాగు గంటిమిగ దే పద క్రమ్మఱఁ బోద మంచు న
బ్జాతదళాక్షి యీ తెలుఁగుపాటునఁ దూలుచుఁ జెప్పెఁ బోటితోఁ.

ఖండిత కుదాహరణము—

చ. కొమరుఁడ రాత్రి యెక్కడనొకో విహరించితి నీకు నాకుఁ బ్రా
ణము లరయంగ నేకమని నమ్ముఁ బ్రియంబున నీవు పల్కువా
క్యము నిజమయ్యె నీమొకలి యంగభవక్షతము ల్మదీయచి
త్తము నొగిలించె నంచు వనితామణి పల్కు నిశాటభంజనుఁ.

కలహాంతరిత కుదాహరణము—

ఉ. ఇచ్చు సురద్రుమంబు ప్రియ నేమని చెప్పినఁ ద్రోపుసేయఁ డే
య్యొచ్చెము లేదు శౌరిదెస నూరక నీ విట నెగ్గులాడి యీ

యచ్చునఁ గాముబారిఁ బడి తాహృదయంబు సహింప నేమిట
న్నాచ్ఛాదించు వానికని మిన్నక చింతిలు నింతి నెవ్వగన్.

ప్రోషితభర్తృక కుదాహరణము—

ఉ. మన్ననపాత్రుఁడైన యభిమన్యునిపెండ్లికి నేఁగి యేలొకో
వెన్నుఁడు తద్దయుం దడసె వేమఱు నవ్విభురాక గోరి నా
కన్నులు నెన్నునంబుఁ దమకంబున నాదెసయుంద యుండు నిం
కెన్నఁడు వచ్చునో యని మృగేక్షణ బెగ్గిలుఁ గాముచేఁతలన్.

అభిసారిక కుదాహరణము—

ఉ. ఈలలితేందుకోచులకు నీకుగఁ బూనితి మల్లెదండలు
న్మేలుగ వెల్లపుట్టమును నిర్మలముక్తికభూషణంబులుం
జాలవె నీరజోదరుని సన్నిధికిం జన నందె లేల కొం
డీలు పదస్థులైనఁ దరుణీమణి కార్యము దప్పకుండునే.

వ. తత్సఖీజనంబులగుణవిశేషంబు లెట్టి వనిన—

క. సాకోక్తులు పలుకును సంచారిక హితవృత్తిఁ బలుకుఁ జతురిక మధుర
స్మేరోక్తులు దగఁ బలుకును, సారిక మఱి దూతి పల్కు సంధానోక్తుల్.

వ. మఱి ధీరాధీరనాయికల తెఱం గెట్టి దనిన—

క. తలకన్ధైర్యము మనమునఁ, గలిగినయది ధీరనాయికానామయగున్
వెలయను ధైర్యముచాలని, నలినవిలోచన యధీరనామక యయ్యెన్.

ధీరకుదాహరణము—

క. అలిగినఁ దీర్పక నే మా, ఱలిగి మనం బరయ ముకుళితాక్షుఁడనైన
న్నలఁతుక తమకము వారియు, నెలయఁగ నిద్రించు భావ మే మని చెప్పన్.

అధీర కుదాహరణము—

క. అలిగిన కోమలిఁ దీర్పక, తలఁపరయం గపటనిద్ర దాల్చిన మదిలో
నిలుపోపక చో టిస్తని, వలిపిఁయుఁడున నొత్తి చనుఁగనం బ్రియునదిమెన్.

గీ. ప్రియుని నోట లేక పెద్ద భర్జించును, నంతఁ బోక కలఁచు నాగ్రహమునఁ
బరుష యనఁగఁ బరఁగు పంకజదళనేత్రి, యవ్విధంబు దగ నుదాహరింతు

పరుష కుదాహరణము—

ఉ. మాపటివేళ బోటులసమక్షమునం బ్రియు బాహువల్లికల్
కోపమెలర్పఁ బట్టి ప్రియ కూటగృహంబున కీడ్చి బొమ్మముల్

పైపయిఁ గ్రుమ్మఁ దొట్రుపడుపల్కులఁ దప్పులు దెల్పి చెప్పి తి
న్నేపనికైన నోరి నిను నింక సహింపను నొవ్వ వ్రేయుచున్.

వ. మఱి యుత్తమమధ్యమాధమనాయికల తెఱం గెట్టి దనిన—

—। ఉత్తమనాయిక ।—

క. సముచితభాషణములఁ గో,పమురీతులఁ దత్ప్రసన్నభావంబుల ను
త్తమమధ్యమాధమాఖ్యము,లమరఁగఁ దెలియునది నాయికాంతర మెల్లన్.

క. తీపెసఁగఁ బ్రియము లాడును,గోపము వెలి దోఁపనీదు గొనకొని దయితుం
డేపాటి ప్రియముఁ జెప్ప మ,హోపప్రశమంబుఁ బొందు నుత్తమసతి దాన్.

ఉత్తమనాయిక వచనము—

ఉ. వేయును నేల నాథ నరవిందవిలోచన నీదరస్మిత
శ్రీయును నీసుభాషితవిశేషము నీవిలసత్కటాక్షముల్
నీయసమానరూపమును నీమహనీయగుణంబు మన్ననో
నాయక యస్మదీయజననంబు ఫలంబులు గావె యిన్నియున్.

ఆనాయిక కోపము—

చ. పలుకులఁ జెయ్వులం గమనభంగులఁ జూపుల నేవికారముం
దలఁకొననీక పూర్వగతి దప్పక యున్నవధూటి నిమ్ములం
బిలిచి నిజాంకపీఠమునఁ బెట్టి ముఖాబ్జముచూడ బాష్పధా
రలు వెలిపె న్మనోగతనిరంతరకోపము పెచ్చి శౌరికిన్.

ఆనాయిక ప్రసన్నత—

శా. ఏతప్పు న్మను సేయ నిందువదనా యింతేల కోపంబు న
న్నేతన్మాత్రునిగాఁ దలంచితేఁటవే యేమున్నదైద న్నిపదా
బ్జాతం బంచు నొకింత నమ్రుఁ డయినం బ్రాణేశ్వరు న్నేత్రసం
జాతాంభఃకుచకుంభసంఘటితభాస్వద్వక్షుఁ జేసె న్వెసన్.

—। మధ్యమనాయిక ।—

క. మునుకొని ప్రియమును నప్రియ
మును బెరయఁగఁ బల్కుఁ దెల్లముగఁ గోపము చూ
పును విభుని మ్రొక్కు గైకొని
యనుఁగై మఱి తేఱు మధ్యమాంగన ప్రీతిన్.

మధ్యమనాయిక వచనము—

ఉ. అక్కట నీకుఁ గూర్తు నని యందఱుఁ బల్కఁగ నంతవట్టు నే
నిక్కము చేయఁబూని యొకనిం గనువిచ్చియుఁ జూడ నిట్లు నా
మక్కువ నీవెఱింగియుచు మానవు నీవెడత్రోవ లింక నే
చక్కటినైన నోరి నిను సైఁపఁజుమీ కడు నొవ్వఁ జేయుదున్.

ఆనాయిక కోపము—

గీ. మోవి యదర బొమలు ముడివడ నెఱ్ఱని
కన్నులెసఁగ నొడలు గంపమొదవ
నంగములు చెమర్ప ననుచితోక్తులు వల్కుఁ
జెలువఁ దేర్చ నెట్లు సేయుఁ బ్రియుఁడు.

ఆనాయిక ప్రసన్నత—

క. మ్రొక్కఁగవచ్చినఁ గాల్గొ, జక్కఁగ జాఁచికొని ప్రియునొసలుఁ మీఁగాల్గొం
దొక్కక కదిపిన మదిలో, మిక్కుటపు నిగుకోపశిఖ శమించెం బ్రియకున్.

—। అధమనాయిక ।—

క. పతిఁ గడవఁబలుకు నతఁ డవ, మతిచేసిన నలుక దక్కు మతి నూరక యా
నతుఁ డైనఁ దేఱ దతఁడు, ధ్రతుఁ డగుటయుఁ గ్రిందుపడు నధమకాంతధరన్.

అధమనాయిక వచనము—

క. ఏను బ్రియముఁ జెప్పినఁ గై, కొనేరవు కూళవిద్య కుదురై ప్రేవుల్
ఫూనముగఁ బల్లి సచ్చెను, సూనాస్త్రునిచేత ననుచు సుదతి యదల్చెన్.

ఆనాయిక కోపము—

క. పోనని పోదుం గనుఁగొన, నే నని కనుఁగొందుఁ గోప మెత్తినఁ దగునిం
కేనతని నొల్లఁబొమ్మని, పూనియ పైఁబడుదుఁ గూర్మి బంగ్గిఁకఁ జెలియా.

ఆనాయిక ప్రసన్నత—

గీ. కాంతుఁ డలుక దీర్పఁ గాళ్లపై వ్రాలిన
గానివాని యనుచుఁ గాంత ద్రొబ్బఁ
వాఁడు గినిసి పోవ వడిఁ బాఱి పట్టు రా
కున్నఁ గాళ్ళమీఁద నొరగు వనిత.

గురుతల్పగులునుగోఘ్నులువిప్రఘాతుకుల్మద్యపాయులునుదన్ననుజహితులు
దుష్ప్రతిగ్రహరతుల్ దుష్కర్మకులు ధర్మవర్జితు ల్దుర్మానవంతు లైన
స్వర్ణపద్మినిస్నానముల్ సలిపినంత,దురితములుపాఱఁదోలంగబిరుదుగట్టి, వేం.
కనకకుంభముల వేగవతిగంగయును బూరించి యేనుఁగులపైని నుంచుకొనియు
సంగీతవాద్యఘోషములతో నర్చకుల్ తెచ్చి గోక్షీరంబు తేనె పండ్లు
పంచామృతంబు సంపంగితైలము పచ్చకపురంబు కస్తూరి గంధజలము
నీలకంఠునకును నీకు రుద్రాభిషేకమున నోంకారార్చనములు చేసి
వన్నెవగలాన్నమర్పించి వస్త్రధూప,దీపనీరాజనము లెత్తరే పురాణి, వేం.
వరుసగా నరకట్లవారు నైవేద్యమంగళహారతుల్ ప్రీతికరముసేయ
రమణీయసితచామరములు వీవఁగ వేదను లుచ్చెప్పి కటికంబు మ్రోలఁబొగడ
శంఖనాదము నాగసరము పూరింప మర్దలవాద్యములు ధిణంధిణ యనంగ
దాసీలు నటియింప దంతపుశిబికలో వేంచేసి శృంగారవిభవముగను
శయనమందిరమున నర్ధజాము వేళ
వచ్చియుండెదు సుందరేశ్వరుని జేరి, వేంక. ౭౧
పుష్పాభరణశాలి భువనేశ్వరీ నీవు సుందరేశ్వరునితో నందముగను
హంసతూలికపైని సతివినోదంబుగాఁగలిసియుండియు నుషఃకాలమునను
నిదుర మేల్కొనఁగానె మధురామృతంబైనధారోష్ణయునుబంచదారయపుడు
ఆరగించినయంత హాలాస్యపతితోడఁ బడుకిల్లు వెడలి వైభవముఁజెంద
నందలములోన వేంచేసి యనుదినంబు
దేవళముఁజేరి మెలఁగవె దీనజనని, వేంక. ౭౨
పదివన్నెకును మించు బంగారుకవచంబు నెనయంగ ధరియించి యొక్కువైన
శతపత్రములవంటి చాయకోకయుఁ గట్టి రంగుమీఱిన యెఱ్ఱఱవిక దొడిగి
తీరైన కస్తూరితిలకంబు నుదురాకుపైని నందముగాను బరఁగ దిద్ది
శ్రీముకకంఠమున శృంగారవైభవకాంతిపొందియుండఁగఁగంటెబొట్టుదాల్చి
సర్వజగములు రక్షింప శక్తి గలిగి
శుక్రవారపుఁగొలువుండి శుభములొసఁగ, వేంక. ౭౩
ముత్తియమ్ములకొప్పు ముక్కుతళ్కు ధరించి ముద్దులొల్కుచు నవ్వుమోముతోను
మణులచే నలరు కమ్మలు వెలుంగ ధరించికూర్మిగల్గిన శాంతగుణముతోను
కంకణంబులు హస్తకడియముల్ధరియించి రాజసంబుననొయ్యారంబుతోను

అందపు టొడ్డాణ మందియల్ ధరియించి సంతతంబును భక్తజనులతోను
దివ్యమంగళరూపవై దిశలు వెలుఁగ
శుక్రవారపుఁగొలువుండి శుభములొసఁగు, వేంక. ౨౪

చంద్రసూర్యులును వజ్రములపాపటబొట్లు పతకముల్బహుకాంతిపరఁగఁదాల్చి
యడ్డిగ ల్పులితిగంటు నవరంజి చిల్వహారములు తాకట్టుంగరములుదాల్చి
కనకమోహనమాలికలు చౌలపూలు హంసలబావిలీల్పులంతసరులుదాల్చి
వైసరంబులు గొప్ప చౌకట్లు తాయితుల్ మొలనూళ్లుపాడగమ్ములునుదాల్చి
గిలుకుమెట్టెలు పిల్లాండ్లు చెలఁగఁదాల్చి
శుక్రవారపుఁగొలువుండి శుభము లొసఁగు, వేంక. ౨౫

చంద్రోదయంబైన చందంబు శిరసుపైఁ గొమరొప్పు ముత్యాలకొప్పు మెఱయ
తళతళంబని చౌలఁ దాటంకయుగళఁబుచెక్కుటద్దములందుఁ జేరి మెఱయ
ముక్కులొక్కైడునవ్వుముఖపద్మమందుఁగుందనపు బేసరిముక్కుతళుకు మెఱయఁ
బరిఘవిల్లుచు దివ్యపంచవర్ణపుఁజిల్కముంజేత శృంగారముగను మెఱయ
మేనఁ గనకాంబరద్యుతుల్ మించి మెఱయ
శుక్రవారపుఁ గొలువుండి శుభములొసఁగు, వేంక. ౨౬

సొగసుగాఁ గస్తూరిచుక్క ఫాలమున వాసనగ్రమ్ముచును బ్రకాశమ్ము మిగుల
శ్రవణాగ్రములయందు రత్నాలబొగడలు చంద్రవంకలు ప్రకాశమ్ముమిగుల
ముంజేత మాణిక్యములకంకణంబుల జంట చేరియుఁ బ్రకాశమ్ము మిగుల
మధ్యమంబునవజ్రమణులయొడ్డాణంబు చంద మందుచుఁబ్రకాశమ్ము మిగులఁ
జరణకటకంబులును బ్రకాశంబు మిగుల
శుక్రవారపుఁగొలువుండి శుభము లొసఁగు, వేంక. ౨౭

అరుదైనముత్యాలహారము ల్పగడాలదండ లన్నియు దివ్యతరము మిగులఁ
జిలుకలతాళి హంసలతాళి పదకముల్ తాళిబొట్టును దివ్యతరము మిగులఁ
బుష్యరాగముల కెంపులతాళి పదకముల్ దగదగ యని దివ్యతరము మిగుల
వెలలేని మాణిక్యములతాళి పదకముల్ తళతళం బని దివ్యతరము మిగులఁ
దాయితులుఁ గంటసరి దివ్యతరము మిగుల
శుక్రవారపుఁగొలువుండి శుభములొసఁగ, వేంక. ౨౮

జగతిలోఁ బదివేలజన్మంబు లాహారనిద్రలు వర్జించి నియమముగను
బుణ్యాత్ములై తపంబులు చేసి ఫలమందుకొనియుండనవరాత్రి కొలువులోను
శ్రీకాళి మహనీయ సేవింపు సిద్ధించు మిగతవారికి నేల మేలుగాను
అరుదైననీసేవయబ్బునాయనిసుర్గ్గొనియాడహాయలుగాఁగొమరుమిగుల
దివ్యతరహేమపద్మినీతీరమందుఁ
జొక్కనాథునితోఁ గూడి యెక్కువగను, వేంక. ౨౯

నీలంబులను గెల్చి నెఱికుంతలంబులుఁ జందమామను గెల్చి శాంతముఖముఁ
గలువరేకుల గెల్చి కనులవిస్తారంబు మరునివిల్లును గెల్చి మెఱుఁగుబొమలు
నువ్వుఁబువ్వను గెల్చి నునునాసికంబునుగిసలయంబును గెల్చి కెంపుమోవి
కుందంబులను గెల్చి కొమరుదంతములు శ్రీకారంబులను గెల్చి కర్ణములును
ముకురతలమును గెల్చి కపోలములును
గ్రముకమును గెల్చి రుచిరకంఠమును గలిగి, వేంక. ౩౦

పంకజంబును గెల్చి పాణిద్వయంబును గుట్టలమ్ముల గెల్చి కుచయుగంబు
చీమబారును గెల్చి రోమరాజియు మృగనాథుని గెల్చి నెన్నడుముసారు
సైకతంబుల గెల్చి జఘనస్థలంబును నురురంభలను గెల్చి నూరువులును
మనసిజుతూణంబు లను గెల్చి జంఘలు పల్లవంబుల గెల్చి పాదములును
గలిగి సౌందర్యశోభిత గాత్రియగుచుఁ
జిన్మయానంద రూపివై చెన్నుమిగులు, వేంక. ౩౧

చుక్కలు పదివేలు శోభితంబుగ నున్న నెలవెలుంగుకు సాటి చెలఁగ దెందు
బకములు పదివేలు పంక్తిగాఁ గూర్చున్న రాజహంసకు సాటి రావు నెందుఁ
గుసుమము ల్పదివేలు ఘుమఘుమ మనియున్న జాజిపువ్వుకు సాటిచాలవెందు
నవమణు ల్పదివేలు నయముఁ జెందుచునున్న నురగరత్నముసాటినొప్ప వెందు
ఇలను బదివేలదేవతల్ వెలుఁగుచున్నఁ
బాండ్యవరపుత్రి నీసాటిఁ బ్రబలరెందు, వేంక. ౩౨

అవనిలో నదులెన్ని ప్రవహించుచున్నను భాగీరథికి సాటి పరఁగ వెందు
నితరవిద్య లవెన్ని హితవుగా నేర్చిన వేదంబులకు సాటి గాద యెందు
ధనకోటులను భూరి ధర్మముల్ చేసిన నన్నదానముసాటి నంద వెందుఁ
బర్వతంబు లవెన్ని ప్రభవించుచున్నను గాంచనాద్రికిసాటి గాన మెందు
వగకుఁ బదివేలు శక్తిదైవంబులున్న, శ్యామలానీకుసరిసాటిచాలవెందు, వేంక.

పసిబాలయగు ముద్దుబంగారుబొమ్మకైవడిఁ గోటిసూర్యలావణ్యముగను
నానందమందంగ నగ్నికుండమునందు నాదికాలమునందు నవతరించి
పాండ్యకన్యకగాను బ్రబలిరాజ్యాధిపత్యముఁ జేయుటకు సంప్రదాయవయ్యు
గద్దెపైనుండి సంగతిగఁ బట్టాభిషేకముఁబొంద *సెంగోలు కరతలమునఁ
బూని శాశ్వత ప్రభుతనంబును వహించి
మధురలోపల నెలకొన్న మరకతాంగి, వేంక. ౩౪

ప్రణవస్వరూపిణి పాండ్యరాజకుమారి హెచ్చైన మీనాంబ హెచ్చరీక
హాలాస్యపురవాసి సమరేంద్రవందిత హెచ్చైన మీనాంబ హెచ్చరీక
యార్యామహాదేవి యరవిందదళనేత్ర హెచ్చైన మీనాంబ హెచ్చరీక
యవతారశక్తి యీ యవనిలోఖ్యాతిగా హెచ్చైన మీనాంబ హెచ్చరీక
యనుచుఁ గటికంబు గోర సింహాసనమున
రాజసమునొప్పి శ్రీమహారాజ్ఞివగుచు, వేంక. ౩౫

దయఁ గటాక్షించి పేదలకెల్ల సౌభాగ్య ఫలమిచ్చు శివశక్తి బహుపరాకు
నుతియించుజనులఁ గన్నులఁజూచి సామ్రాజ్య ఫలమిచ్చుశివశక్తిబహుపరాకు
భక్తరాజికి మోక్షపదహేతు సుజ్ఞాన ఫలమిచ్చు శివశక్తి బహుపరాకు
ప్రజలపాపముఁ దోలి పరిపూర్ణతరపుణ్య ఫలమిచ్చు శివశక్తి బహుపరాకు
పుట్టలీరీతిఁగటికంబుపాడిపొగడ, నెన్నటికిఁబాండ్యదేశంబునేలుకొనుచు, వేం.

ధనువు బాణములు చేతను బూని రథమెక్కి చతురంగబలముతో జగమెఱుంగ
ధిక్కరించియు నష్టదిక్పాలకుల గెల్చి కైలాసమున నందిగర్వ మణఁచి
పాండ్యనందిని నీవు బలవంతముగను యుద్ధముసేయ మ్రోలఁ బ్రత్యక్షమైన
సాంబమూర్తిని జూచి స్వామి నన్నిపుడు పెండ్లాడు రమ్మని పట్టి వేఁడుకొనుచు
నిశ్చయపు వీడెములు పంచి నిబ్బరముగ
మధురకును రావె నీతల్లి మదిని మెచ్చ, వేంక. ౩౬

పురము శృంగారించి పొడవుగాఁ గల్యాణమండపంబును స్వర్ణమయము చొందఁ
గనకవేదికలు ముంగల గొప్ప కొట్టంబు దేదీప్యమానమై తేజరిలఁగ
నవరసాలంకారనయమొప్పుచును దర్పణములపందిళ్లు నున్నతముగాను
గల్పించి మూఁడులోకము లెఱింగించి వ్రాయించి పత్రికలు పంపించి వేగ

* సెంగోలు=రాజదండము.

హరియు బ్రహ్మ పురందరాద్యమరమునులఁ
బెండ్లివైభవమునకు రప్పించుకొనియు, వేంక. ౩౮

నారికేళరసాలనారంగజంబీరరంభాక్రముకముఖ్యరసఫలములు
మకరతోరణమ్ములు ముత్తెకంబులమేలుకట్లు పుష్పము లనేకముల చెండ్లు
చెంగావి సురటీలు రంగైనగొడుగులు బెండపువ్వులు కాకిబెగడలివియు
శృంగారములు మించఁ జేసి కల్యాణమండపము శోభించి యుండఁగనుదెలిసి
మెచ్చి కైలాసమునకుండి వచ్చినట్టి
హరుని బొడగాంచి యానందమందుకొనుచు, వేంక. ౩౯

పెండ్లియందముచేసి భేరీమృదంగమర్దళసుసంగీతవాద్యములు మ్రోయఁ
గలకంఠులును గౌరికల్యాణములుపాడ మునిజనంబులు వేదములు పఠింపఁ
గుండోదరుని బిల్చుకొని వచ్చియున్న శ్రీ కైలాసపతితోడఁ గడుముదమున
సమముగా నెదురుసేసలు చల్లి సరియుల్లభంబునీడల మంటపంబునందు
భవునితోఁ గూడ వేంచేసి పరఁగియుండ
మగువలును హారతులనెత్త మహిమ మీఱఁ, వేంక. ౪౦

ప్రజలెల్ల వినఁగ శోభనము శోభనమని సువ్విపాటలు పాడి సురరమణులు
ముత్యాలసుంకులు ముత్తైదులునించి నూతనమైన సంపంగి తైలమంటి
పన్నీరు తెప్పించి బాగుగా జలకంబు లాడింపఁగా నె హాలాస్యపురికిఁ
బతియైన శివునితోఁ బసిఁడిపీతాంబరఁబులు ధరించినయంత మ్రోలఁ జెలులు
నిలువుటద్దముఁ జూపంగ నిటలమందు
దివ్యకస్తూరితిలకంబు దిద్దుకొనియు, వేంక. ౪౧

బంగారువన్నెమై పరిమళింపుచునున్న కర్పూరగంధపంకంబు దాల్చి
విదియచంద్రునిమ్రాల్మిఁబొదలుఫాలమునందుఁజికిలికస్తురిచుక్క చెలువుగాంచి
కమ్మవిల్తునిమామ కాంతిచందమునొప్పు బటువైన ముత్యాలపాగఁ దాల్చి
దిశలందురంజిల్లు దివ్యరత్నములచేఁ గల్పితమగు బాసికములుదాల్చి
నవమణివిరాజితాభరణములుదాల్చి,కరముశోభిల్లసుందరేశ్వరునిగూడి, వేం.

చెవులనల్లాడంగఁ జవుకట్లవజ్రాల వెలలేనికుండలంబులను దాల్చి
భుజయుగంబున హేమభుజకీర్తులమరంగ నతులమానందితాయతులు దాల్చి
పాణియుగ్మమునందు బంగారుకటకముల్ వ్రేలివ్రేలికి నుంగరాలు దాల్చి

మొలయందునపరంజిమొలదారములువక్షమునఁదాళిపతకముల్ దనరఁదాలి
పెండ్లిపీఁటనువేంచేసిప్రియమెలర్పఁ,గరముశోభిల్లుసుందరేశ్వరునితోడ, వేం.

నిగనిగల్వారంగ నెరిపెంత్రుకలు దువ్వి జడబిళ్ళలను గొండెజడలు ముడిచి
కస్తూరిబొట్టు చక్కగా నుదుటఁబెట్టి కలువకన్నులఁ గాటుకయునుదీర్చి
తేటచెక్కిటఁజిన్నిదృష్టిచుక్కయునుంచి మృగమదగంధంబు మెడనుబూసి
స్వర్ణకంచుకిఁదాల్చి చరణాంబుజముల నున్ననిహారనలుగు తిన్నఁగ నలంది
మేలిమిగళ్ళవి మెఱయంగ మేనవెలుఁగ, బ్లాకసమునున్న భూషణంబులుధరించి.

సొగసుపాపటబొట్టు సూర్యచంద్రులబాసికముపాంతఫాలభాగమునఁదాల్చి
ముద్దుగావజ్రంపుముక్కుతక్కును గర్ణములరత్నతాటంకములను దాల్చి
బటువైన బాగడలు బావిలీల్ చెవ్రులపువ్వులు కాంతిరావిరేకలును దాల్చి
కంఠస్థలమునందుఁ గంటెబొట్టునుగోళ్ల సరిపెణంబులు గంటసరులు దాల్చి
యమిత ముత్యాలహారంబు లమరఁదాల్చి
తాళిపతకంబు మొదలుగాఁదాల్చి వెలుఁగ, వేంక. ౭౫

కరయుగంబున హస్తకడియాలు జేకట్లు కంకణాంబులు జంటగాను మెఱయ
సన్నంపునడుమున స్వర్ణమయంబైన మొలనూలు నొడ్డాణమును వెలుంగఁ
జరణంబులను బాదసరము లందియలు గజ్జలపాడగములుముచ్చటగఁదాల్చి
గలుగల్లుమని శబ్దములు మ్రోయ దేవలోకముహంసనడలతోఁ గదలి వచ్చి
పసిఁడిమయమైనపెండ్లిగద్దెపైనినుండి, కాంచనపుబొమ్మకైవడిఁగళలుపొంది, వేం.

మెండుగాఁ జతురశ్రమండలాకారమై నిగ్గుగా ముత్యాలముగ్గు లిడిన
తనరుపెండ్లరుగుమధ్యముననుస్వర్ణకుంభములుంచి యందుపైఁ బరిఫవిలఁగ
నవచూతపత్రముల్ నారికేళంబుగంధముసేసలిడి యేకదంతుఁ జేర్చి
బాలుపొందఁబరమేష్ఠిపుణ్యాహవాచనంబును జేయనగ్గపైఁ బునుకదారి
పూర్ణకళతోడ......చుండ, ముజ్జగంబులుఁబొగడంగముద్దులొలుక, వేంక.

తల్లికాంచనమాల తనలోన మెచ్చ సంగతిగనాందియు జాతకర్మములను
గర్ణవేధయునామకరణ మన్నప్రాశనము పందిటను విధిక్రమముగాను
గొమరొప్పఁజేయించుకొనఁగానెనవధాన్యములతోను బాలికల్ మొలవఁబెట్టి
చొక్కనాథునిపెండ్లిచక్కనాడుటకునై యొక్కవైనముదంబు పిక్కటిలఁగ
మరువములు మొల్లలును జాజిమాలికలును
గంఠమునఁదాల్చి కళ్యాణమంటపమున, వేంక. ౭౬

దశవేషములసామితనయుండు పౌరోహితమునొప్పకొని శాస్త్రధాటిగాను
    శ్రీకరంబుగఁ బెండ్లిఁ జేయింపస్నాతకవ్రితము*సల్పియుగట్టువిలుతుఁ డప్పుడు
    కాశియాత్రకు వేడ్కఁగదలశ్రీవిష్ణుసుందరరాజమూర్తి ముందటను వచ్చి
    కనిపించుకొనికన్యకనునిత్తుమనినాళికేరంబుఁ బ్రియముగాఁ గేలనొసఁగ
    మగిడివేంచేసి కళ్యాణమండపమున,శంభుదేవుండ.కొలువుముచ్చటగనుండ.
భక్తితోవచ్చి ముప్పదియుమూఁడుకోటిదేవతలు కన్నులపండువగను జూడఁ
    జంద్రజూటుండు రక్షాబంధనఁబును యజ్ఞోపవీతద్వయంబు దాల్చి
    తేజరిల్లఁగ బ్రహ్మదేవుండు సురమునివరులెల్లఁ గన్యకావరణములను
    వరుసగామ్మ్రాఁకు పఠియించినంతఁ బంకజహస్తమున హేమకంకణంబు
    దిట్టముగఁగట్టిమెట్టఁపాల్పుట్టిలోను,జిగురుపాదఁబులునిచివేంచేసియుండి, వేం.
దివ్యాభరణమాల్యాదిషట్లెమున్నైదువలు రూపలావణ్యములు వెలుంగ
    నియమంబుగాఁజెంత నిలిచి కర్ణామృతంబుగ మున్నపాట నింపుగఁ బఠింప
    మమ్మ్రాఁకు మధుపర్కములు చక్కినాథుండు ప్రాశనం బొనరించి పరఁగినంత
    మొలకనవ్వులచిన్నిముద్దులపెండ్లికూఁతురిచక్కఁదనము పొందుచునువచ్చి
    పసిఁడియరుగందువేంచేసిప్రబలుచుండి, మోదమందుచుగారాబముగనువేడ్క
    వేంకటేశుని చెల్లెలైవెలయుగౌరి,కరుణగలయమ్మ మీనమ్మవరములిమ్మ, వేం.
జేగఁటశంఖముల్ చెలఁగి వాదిత్రసంఘోషము లిమ్మందుకొనుచుమిగుల
    నిరుపార్శ్వములయందు నితరజనంబులు పౌరిమంగళాష్టకంబులు పఠింప
    విష్ణుసుందరరాజు వేల్పుసంగీతంబు.............గిండిగంగోదకంబులు...
    ...శాంబికద్వాదశాంతమూర్తికి నిన్ను........ధారవోయ ... యాది
    యూఁడిగముసేయలోకంబులున్నతింప,వసుధయుప్పొంగనేత్రోత్సవంబుగాఁగ.
దేవేంద్రముఖ్యులౌ దిక్పాలకులుగొల్వ సుకవిపుంగవులుసంస్తుతులుసేయఁ
    దుంబురునారదాదులు వీణెమీటఁ గిన్నరయక్షముఖులుగానములుసేయ
    రంభోర్వశీముఖుల్ రమణులునటియింప భక్తజనంబులు భజనసేయ
    రాజాధిరాజులు రహిమీఱ సేవింప సద్విజుల్ వేదఘోషంబుసేయఁ
    గుసుమవర్షఁబు ఖేచరు ల్గురియఁగాను
    శంకరుని బెండ్లియాడెడు సమయమునను, వేంక. ౫౩

* వ్రతమునకు వ్రితమని దాక్షిణాత్యోచ్చారణము.

రవతులా(?) సుమంగళీరత్నముల్ మహితలావణ్య సంపదలు గలి
పూర్ణేందుబింబంబుఁబోలియున్నటువంటి మొలకనవ్వులుగల్గుమోము లమర
...ముంగురుల్ చిందులాడంగ గుబ్బలమీఁది హారముల్ ... మెరయ
...మెఱుఁగు బంగారు దీపాలపళ్లెంబులు పరఁగ నునిచి
...యరుదొందవచ్చి నిలిచి, శోభనంబులు పాడంగ సొబగుమించి, వేంక.
పూర్వమండనదినంబున దివ్యపంకేరుహములు గోవిందుని హస్తములను
అర్చనల్గాని మెచ్చి యతఁడు గోరిన చక్ర మిచ్చిన శ్రీసుందరేశ్వరుండు
కోమరొప్పగాఁ బెండ్లికొడుకుచందముఁ జెందితనరంగ శుభముహూర్తంబునందు
మధురేశ్వరీనిన్ను మాంగల్య మొనరంగ ధరియించె శృంగార తరుణులపుడు
తోడిరాగాది మంగళాదులు పఠింప
నమృత గళభూషణంబుల నమరనొప్పి, వేంకటేశు- ౧౧
పలుమాఱుఁ దాటంకములు ధగద్ధగ యని చెక్కులందునఁ జేరి జీరుకాడ
ముఖపంకజమునందు ముంగురుల్ మధుపసంతానంబు కైవడిఁ దాండవింప
నంసంబుకడఁ దారహారము ల్దనరంగఁ గంకణంబులు గల్లుగల్లుమనఁగఁ
బైఁడి పళ్లెరమున బాగైన ముత్తియంబులు నించికొని కరంబుల గ్రహించి
శంభుశిరమునఁ దలఁబ్రాలు సరసముగను
మూఁడుదోయిళ్లు నించిన మోదమునను, వేంక. ౧౮
కుండల మణిరుచుల్గండస్థలములందు విలసిల్ల నేప్రొద్దు తళుకుమంచు
నిగనిగ మన నింద్రనీలాబ్జరాగాది యుతముతో పతకంబు లురమునందు
మెఱయంగ వ్రేళ్ల నుంగరములందముగాను వెలయంగ మొలకనవ్వులు చెలంగ
ముత్యాలుదోయిళ్లముమ్మాఱుగ్రహియించి హాలాస్యనాథుండుహర్షముగను
అంబికా నీదుశిరముపై నందుకొనియు
నిండరాణింపఁ దలఁబ్రాలు నింపెనపుడు, వేంక. ౧౯
ద్వాదశాంతేశాన్వితముగ శ్రీలోకపావని నీవు నత్యంతవైభవమున
నుత్సాహమునరంగ నొకరికొంగొక్కరి కొంగుముళ్లను వైచికొనెడువేళ
నిబిడీకృతంబుగా నిండియున్నట్టి దేవతలెల్ల నేత్రోత్సవంబుగాఁగఁ
బరఁగెదునినుఁజూడఁ బదివేలకనులు గావలెనంచుఁ బొగడరే వెలమితోడ
గండు మీనులవంటి వీక్షణములందు
ఘనకృపారస ముప్పొంగి తనరుచుండ, వేంక. ౨౦

శివశక్తి నీమహోత్సవమైన కళ్యాణ వైభవంబులు చూడవచ్చియున్న
హరి బ్రహ్మ యింద్రుండు నవని యాకాశంబునాదిత్యచంద్రాదు లమరమునులు
భూసురుల్ క్షత్రియుల్ భువనత్రయము లగ్ని దేవుండు సాక్షిగా దేవి నిన్నుఁ
గాలకంఠుఁడు కరగ్రహణంబు చేసిన యవసరంబునఁ బెండ్లియరుఁగునందు
ముదముఁ జెందవె పూర్వాభిముఖము సలిపి
ధరణిశిలనుందు సప్తపదంబులుంచి, వేంక. ౧౯

స్వాతంత్ర్యమునగనునీశ్వరినిన్నుఁబెండ్లాడి వాంఛఁ జొచ్చియుఁబాండ్యవంశమునకు
నల్లుఁడై వర్ధిల్లి యనుగ శేషునిబావమఱఁదియై సుందరేశ్వరుఁడు వేడ్కఁ
బసిఁడి గుండమునందుఁ బ్రాచీముఖంబుగానుండిముంగలనగ్నినుంచుకొనియు
నరవిందములవంటి హస్తంబులందును నాజ్యహోమంబును బూజ్యముగను
జేయుసమయంబునను సదాశివునియొద్ద
దక్షిణపుఁబార్శ్వమున నీవు దనరనుండి, వేంక. ౭౦

గరిమతో నీనుపంకజపాణియుగములో లాజహోమము చేసి లలిత నిన్నుఁ
జెట్టపట్టుక చంద్రశేఖరుండును బ్రదక్షిణముగా వెంచేయఁ జెలఁగిమిగుల
వెలహెచ్చునందియల్ మొలగజ్జెలునుగల్లుమెట్టియల్ పిల్లాండ్లుమినుకువగల
ఘల్లుఘల్లునమ్రోయ మెల్లమెల్లన హంసనడచినయట్టుల నడచివచ్చి
వేడుకలరంగ ముమ్మారు విహితముగను
అగ్నిమండలి నిలువవే యందముగను, వేంక. ౭౧

నిలువుటద్దముల నీడలుపార దివ్యమౌ మించు కాంతులను రాణించియున్న
పెండ్లిపందిటిలోనఁ బెండ్లిపెద్దను సభామధ్యంబునను... సుతుఁడు
అన్నిటి వర్ణించి యాశిషంబులు సేర నపుడేకవాక్యమై యఖిలజనులు
పరఁగవిశ్వంభరాసురులెల్లను దథాస్తటనుచు ఘోషింపఁగ నతిముదమున
సకల జీవులయెడ దయాసహితుఁడైన
గరళకంఠుని సవ్యభాగమునయుండు, వేంక. ౭౨

నాసికాగ్రమునందు నవమౌక్తికంబు ముక్కెఱ వీనులపరంజి కమ్మలమరఁ
గరకంకణమ్ములు గంఠహారములు మధ్యమున నొడ్డాణంబు నమరఁగాను
నందియల్ మొరయంగ నతిపార తంత్రత శ్రీభారతులు జంటచేరి వచ్చి
శోభనంబులు పాడుచును గన్యమోముపై ముంగురుల్లునిసియాడంగనిలిచి
యొంచి పళ్లెల హారతు లెత్తినపుడు, శంకరుండైన సుందరేశ్వరునియొద్ద, వేం.

అరవిందముఖి చిన్మయానందరూపిణి యంబికా నీవివాహమున కిందు
వచ్చియున్నట్టి దేవతల కాభరణముల్ బహుమానములు చేసి బ్రాహ్మణులకుఁ
బునుఁగుగంధము మేనఁబూయించి సిగనిండఁబూలుఁజుట్టించి సంపూర్ణముగను
ధేను లశ్వములును దేజొప్పఁగా భూమి ధనధాన్య కన్యాన్నదానములును
భూరి దక్షిణతాంబూలములు నొసంగి
రాజరాజేశ్వరీ నీవు తేజరిల్ల, వేంక. ౬౪

వ్యంజనంబులు వగవగల దివ్యాన్నపాయసభక్ష్యములు పప్పు నప్పడములు
పక్కువం బొనరంగఁ బాకమై యున్నట్టి శాల్యన్నమును నన్నశాలలోను
బ్రాణనాయకుఁడ మీబంధువర్గమ్ము భోజనవేళఁగావచ్చె జాగ్రతగను
రావలె నని పల్కఁ బ్రమదంబుతోడను విని మందహాసంబు దనర భవుఁడు
నెమ్మిఁ గుండోదరుని పొట్ట నిండియుండ
వంటకం బిడుమన్న నావార్త వినియుఁ, వేంక. ౬౫

ఐదుమోములసామి యాడినవాక్యంబు లంగీకరించి యుప్పొంగి యపుడు
పరిచారకులఁ బిల్వఁబనుప నందఱువచ్చి వరుసగా నిలుచున్న వారితోడఁ
గుండోదరునిదోడుకొనిపోయియచటభోజనశాల నునిచి యీక్షణమునందు
బహుపక్వశాకముల్ పప్పు దివ్యాన్న
మాజ్యము భక్ష్యములు చాలుచాలుననుచుఁ
బలుకవడ్డించి బలుపొట్టపట్టినంత
తృప్తిచేయించు మనియానతీయఁగాను, వేంక. ౬౬

ఆదిశక్తివి నీవు నానతిచ్చిన రీతిఁ బరిచారకులు గొప్పపళ్లె మునిచి
కాయగూరలు నేయి కందిపప్పన్నంబుఁ బాయసంబును జాలభక్ష్యములును
వడ్డింపవడ్డింప నడ్డిచెప్పక తిన్న కుండోదరుని దాహగుణ మెఱింగి
గ్రక్కు నావేళ వేగవతి యుత్పత్తిగాఁ దెచ్చివానికిఁ దప్పిదీర్చి మధుర
కీర్తి వహియించినటువంటిమూర్తికిపుడు, ప్రాణపదమైనపట్టంపురాణివిగద, వేంక.

అష్టమూర్తియుఁ బ్రవేశాజ్యాహుతిక్రియల్ పాటించి చేయి వైభవముగాను
పార్వతి నిను జెట్టవట్టి పెండ్లరుఁగునీశాన్యదిక్కున నిల్చి శాస్త్రవిధిని
సంతసంబొనరంగ నంతరిక్షము జూచి పతిభక్తియగు నరుంధతిని నిదిగొ
గంటివా యనఁగానె కనుగొంటి నని పల్కవే దేవి సురలు సేవించిపొగడఁ
బందిటను స్థాలిపాక మహాపాసనంబు, చంద్రశేఖరదేవ్రతోఁ జలిపితపుడు, వేంక.

తనరంగబహువినోదము నలంకృతమైన పందిళ్ళదీపము ల్వాగలువలెను
వెలుఁగఁ బెండ్లరుఁగుపైవిలసిల్లుచును సోమసుందరేశ్వరునితో సొబగుమీఱి
పదివన్నె యపరంజి పళ్ళెంబులను బప్పు పత్రసంబుల పక్వశాకములును
గలవంటకములుఁ బొంగలిపాయసము నెయ్యియతిరసంబులుఁ బండ్లునానవాలు
పంచధారామృతములు సంభవముఁబొంద
నమరసహితంబుగా బువ్వమారగించి, వేంక. ౬౯

యుగదినంబందు సూర్యోదయంబగువేళ వన్నె చిన్నెల రంగవల్లిదీర్చి
దిద్దియున్నట్టి వేదికమధ్యభాగమం దగ్నిదేవుని దెచ్చి యతివలుంప
హాలాస్యపురనాథుఁ డాసనముసల్పి పరదేవి నినుఁ జెట్టవట్టికొనియు
నంతఃపురంబేగి యందున్న కులదేవతకుఁ బాలికల కల్పితంబు గాను
బూజగావించి త్రైలోక్యపూజితుండు
తిరుగ వేంచేయఁడే పెండ్లియరుఁగునకును, వేంక. ౭౦

పద్మరాగములచేఁ బరఁగుపాపటబొట్టు ఫాలభాగమునందు భాసురముగఁ
దాంతవింపగఁదు కెదలవంటిముత్తు ముఖపంకజమునందు మొనసియాడఁ
దళతళయనుచుఁ బుత్తడికమ్మలును దేట ముక్కున్నోరయంగ మెరయుచుండ
ముత్యాల్కిహారముల్ మ శికంటసరులుఁగఁ బచ్చలకడియాలు పరిఢవిల్లఁ
గంకణంబులు మ్రోయంగ శంకరునకు
నెలమితోఁ బాటపాడుచు నలుఁగులిడియు, వేంక. ౭౧

భ్రమరంబులనుబోలి బాగైనకురులు నున్నగదువ్వి కొప్పుతిన్నగను ముడిచి
పట్టుకోకలుగట్టి బటువుపాలిండ్లపై రాజిలుచు చెంగావి రవికలమరఁ
బొందించికుంకుమబొట్టుఫాలమునందుఁ బొలుపుమీఱఁగనుంచిపువ్వులుదుఱిమి
కనులకాటుకదీర్చి కమనీయభూషణంబుల నుంచుకొని యొప్పు ముదితలెల్లఁ
గదిసిపాటలు చదువ శంకరునిచేత
నలుఁగువెట్టించుకొనుచు నానందమంది, వేంక. ౭౨

జాఱుకుచ్చెళ్లుంచి (జంగలొ)ప్పుగఁగట్టి రంగుమీఱిన పట్టురవికలమరఁ
దొడిగి కస్తురిబొట్టు నిడువాలుఁగనుల కాటుకదిద్ది కొప్పునిండుగనువిరులు
ముడిచి బంగారుసొమ్ములు పెట్టి నాగరకము చెలంగఁగ వేడ్కకత్తెలెదుట
సరససంగీతముల్ జరుపుచు ముసిముసి నగవునవ్వుచునిల్చి నాట్యమాడ

నందమగు డోలికాతల్పమునను జేయి
గుజ్జువేలుపు తండ్రితోఁ గొలువునుండి, వేంక. ౭౩

మూఁడవదినమందు మొదటిజామున వేడ్క నగ్నిదేవుని పెండ్లి యరఁగునందు
మధ్యంబుగానుంచి మంత్రయుక్తంబుగాఁ దంత్రాగమము లెల్లఁ దప్పలేక
యాజ్యంబుసమిధ లన్నాహుతుల్సంఖ్యనిర్ణయించి బ్రహ్మలు శ్రేష్ఠ నెంచియెంచి
జ్ఞాపకంబుగ గ్రహజ్ఞము సేయఁగా నె యుల్లాసంబుమీఱఁ గైలాసపతియుఁ
బరమపావని నినుఁ జెట్టవట్టి యపుడు
క్షేమముగ వేదికను బ్రదక్షిణము రాఁడె, వేంక. ౭౪

పందిళ్ల నేతిదీపములుంచి వెలుఁగంగఁ గోటిభూసురమునుల్ గుమిసియుండి
యొక్కరొక్కరుగాను జక్కఁగాఁ బ్రణవంబు నున్నతధ్వనితోడ నుచ్చరించి
గణుతికెక్కినపదక్రమజటాదులునెల్ల సామగానంబులు చదివిచదివి
యక్షతలర్పింప నప్పుడు పెండ్లిపెద్దైనట్టి వారిజాతాసనుండు
జేయి పాకెన్న సేయింప హాయిమీఱ
నందమొదరంగ నందివాహనునియొద్ద, వేంక. ౭౫

కమనీయమణు లనేకములు శృంగారించి మహిమతోఁ గళ్యాణమండపంబు
జ్యోతిర్మయముపొంది శోభిల్లఁ బెండ్లివేదికపైని నాల్గవదినము జేయి
నిత్యపావనదేవి నిన్ను నొగ్గననుంచుకొని చొక్కనాథుండు కొమరుమిగుల
నాపాసనము సల్పి యపుడెవ్వరెఱుఁగక దొంగవేలిమిచెంబు దొంగిలించి
తెచ్చి తనయున్నచోటికి వచ్చి హరుఁడు
దక్కెనని సంతసిల్లఁడే తగవుమీఱ, వేంక. ౭౬

కౌతూహలముగశృంగారించుకొని వేడ్క గొమరుఁబ్రాయపుస్త్రీలు కొందఱపుడు
సరికట్టిగాఁ జేరి శారీరమొదరంగ నేర్పుచే వారువారు నెనరుగలిగి
పరిహాసపాటలు పాడంగఁ జినచిన్న ప్రతిమలదీపముల్ ప్రబలి వెలుఁగ
నిరువంకబంతులై సురలనుంచుక జేయి భవునితోడఁ బసిండి పళ్లెములను
వరుసతో నాగవల్లి బువ్వములుఁ జాల
గారెబూరెలు హితవుగా నారగించి, వేంక. ౭౭

సుదతులెల్లఁ దలంటుశోభనపాటలు పాడంగనపుడు ప్రభాతమందు
మనసు రంజిల్లంగ మంగళస్నానముల్ చల్లఁగాఁ బన్నీటఁ జలిపి వేడ్క

రంగైనపీతాంబరములు రత్నకిరీటవలయాదిభూషణంబులు ధరించి
శంకరుండును బరాశక్తి నీవును గోటిబాలసూర్యులవంటిప్రభలతోడఁ
గనకపీఠంబుపైనుండఁ గమలభవుఁడు
శేషహోమంబుసేయించె శ్రేయమంద, వేంక. ౭౮

పంచరత్నములచేఁ బంచవర్ణముల మ్ముగ్గులుంచి వేదికపైని మించిమెఱయు
నవమణులొప్పెడిగి స్వర్ణపునాగవల్లికుండలు ప్రతిష్ఠించి యుండఁగను జెలులు
కదిసిపాడంగనాగప్పసానులు ముందు నడిపించుకొని వెంటనుండవహరుఁడు
శ్రీమహేశ్వరి నిన్నుఁ జెట్టపట్టుక నీదు సుందరాకారంబుఁ జూచి చూచి
యాత్మనుప్పొంగుచును బెండ్లియరఁగునోర
సురలు చూడంగ ముమ్మాఱుచుట్టిరాఁడె, వేంక. ౭౯

అవని రథంబు చంద్రాదిత్యులును గండ్లు చతురాగమంబు లశ్వములు గాను
బ్రహ్మసారథి మేరుపర్వతంబు శరాసనంబు నాగేంద్రుండు నారిగాను
నబ్ధితూణీరంబు హరియుబాణముగాను గల్పించుకొని భయంకరములైన
త్రిపురంబులనుగెల్చి త్రిజగంబులేలుధూర్జటి నాగవల్లిదుప్పటి ధరించి
గట్లరాయనిపుత్రికగళమునందు, నీలమ శిధారణము చేసినింత సభను, వేం.

అరవింద పాదంబు లందియల్ గలుగల్లు మనుచు మ్రోయఁగ రాజహంసనడల
లలితరో నీవుకళ్యాణవేదికఁజుట్టి యపుడు దక్షిణభాగమందు వచ్చి
నిలిచిముచ్చటమీఱ నెనరుగాఁజనవ్వుగొనుచుముత్తులపెండ్లికొడుకనాడు
నుప్పులేమఁగునిత్తుఁబప్పులేమఁగమాకునీయఁడీయనఁగా నెయీశ్వరుండు
సురలుకుపులువినఁగమానూపగజము,కోటివరహాలటనిష్ఠాప్మేటిగాను, వేం.

ప్రతిదినంబును బిల్వపత్రంబు లర్పించి భక్తిచేసినముఖ్యభక్తులకును
నభయంబులొసఁగెడు హరుఁడు వేదికఁజుట్టివచ్చి యుత్తరదిక్కును వకనిలిచి
గుణభూషణీపెండ్లికూఁతురా విను నాదుపప్పేమఁగునుదీసి యుప్పుకరిని
నిత్తువా యనఁగానె చిత్తాబ్జ మలరి యాసందర్భమున సభాసమ్మతిగను
నవనియెఱుఁగంగ నిపుడు నాలవణగజము
అయిదుకోటులవరహాలు టనుచుఁ బలికె, వేంక. ౮౦

గుఱుతైనముత్యాలకొప్పులందపుఁగిరీటములు మెండుగ భూషణములొసంగి
బంగరు కుసుమము ల్పారిజాతములు పాదముల నర్పించి వందనము చేసి
దేవాది దేవతల్ దేశాధినాథు లందఱు లెక్కలేని పీతాంబరములు

కట్టువర్గంబులు పట్టుకోకలు గట్టి వరహాలు అవికె లీవంతు నపుడు
తెచ్చి చదివింపరా పెండ్లి తిన్నమీఁద
శ్రీమహేశునియొక్క వేంచేసె యుండు, వేంక. ౮౩

విప్రవర్యులను రావించి పీఁటల నుంచి గంధంబు మైనిండఁగా నలంది
జుట్టు నిండుగఁ బూలు చుట్టించి మెడను హారములు వేయించి వారలకు నెల్ల
ద్రవ్యంబు తెప్పించి దక్షిణ లిప్పించి ధారాళముగ శూలధారి యపుడు
పద్మహస్తములచే ఫలదానములు సేయఁగాను జాంబూనదకంకణములు
రవలి చెలఁగంగ మృదుల కరంబు సాఁచి
చామకలశోదకములోను ధారవోసి, వేంక. ౮౪

సర్వభద్రకుఁడైన శంభుతోఁగూడఁ బన్నులచక్రకోళ్లమంచమున నుండి
నేర్పుగాఁ గూరాకు నీరాకు నిలిపి యుప్పొంగి తాంబూలము ల్సొంగతిగను
ఆరగించెడివేళ నీరజనాభుండు బ్రహ్మాదిసురలు దంపతులుగాను
వచ్చి మ్రుంగల నిల్చి మెచ్చి దీవించి సేసలు శిరంబున నుంచి సరసముగను
వరుసగా నుండఁగను వారివారి కపుడు
పాన్పువీడ్యంబు లిప్పించి ప్రమదమార, వేంక. ౮౫

మోద నుండుచు నేఁటి మొదలుగా మున్నూట యఱువదివ్రతములు నాచరింప
నాకానతీయుమీ నాప్రాణనాయకా యనుచు సుందరమూర్తినడుగుకొనఁగ
వ్యోమకేశుఁడు విని నోముకొమ్మని పల్కెఁ దాతతల్లికి శారదాంబ కపుడు
బ్రాహ్మణస్త్రీలకుఁ బసుపునగ్గిడి భూషణము లలంకారించి నయము వొఁద
నొసటఁ గుంకుమతిలకంబు పొసఁగదిద్ది
యంబ కరముల మూసివాయనము లొసఁగి, వేంక. ౮౬

కోటిధేనువులును గోటి కుంజరహయంబులుఁ గోకలును దివ్యభూషణములు
ధనరాశి పసిఁడిబిందెలు నద్దములు దీపకంబము ల్వెన్నరుకలశములును
నవరంజి పల్లెన్నులాందోళికలు శయ్య మేల్పట్టు తలగడల్ మెత్తదిండ్లు
అన్నానెగ్రిచ్ఛకాయలు చాఁమచిప్ప చిక్కోలను వ్వెనయుఁగుంకుమపుబరణి
నలిసినంతకు నుడుగరల్ అసగరేశుఁ
డొసఁగి భవుచేత దేవి నిన్నొప్పగించె, వేంక. ౮౭

జలకము ల్వన్నీటఁ జలిపి హేమచ్ఛేనకోకలుగట్టి భూషణంబులు ధరించి
పుణ్యాహవాచనంబును వసంతము పంచపాలికల్ యరఁగుకంబములపూజ

పాటించి హాలాస్యపతియు నీశ్వరి నీవుఁ గంకణంబులు వీడ్చి పొంకముగను
నుభయపార్శ్వములబంధులనుంచుకొనినగల్వగపాయసాన్నఁబువ్యంజనములు
సహితముగ నారగిం పైన సమయ మెఱిఁగి
కాంత లడపంబు పట్టరే ఘనతమీఱ, వేంక. ౮౮

భవసమేతముగశాంభవి నీవువేడ్కగా నుత్సాహములు మించి యొకరికొకరు
సరససల్లాపము ల్బలుపుకొంచును వసంతము లాడఁగానె సుందరులు వచ్చి
యిరునంకఁజెయిలాగు లీయ దంతాందోళికములవేం సి శ్రీకరముచెలఁగ
వెడలి సాయంత్రంబు నడనాటకములతో వాద్య ఘోషము లొప్పవైఘ కరిగి
పాలికల నోలలాడింపవే లతాంగి
మణులతోడను గంకణక్వణన మెసఁగ, వేంక. ౮౯

శంఖకాహళవేణు ఝుర్ఝురపటహ మర్దళభేరికాదివాద్యములు మ్రోయ
దిశలందు వెయివేలదీవట్లు పగలువత్తులు పట్టపగలుగ వెలుఁగ నెదుట
వింతవింతలు బాణవిద్యలుసేయంగ వెంట విప్రోత్తముల్ వేదములను
బఠియింప హాలాస్యపతి యుతంబుగ వరమదగజంబును నెక్కి మధుర యేగ
మాంశి వీథుల నూరేగ మగువ లపుడు
నింటియింటికి హారతు లెత్తఁగాను, వేంక. ౯౦

పసిఁడిగిన్నెలఁ బోలు పాలిండ్లు కాంతులు రవికమూఁతలు దూసి రాణమెఱయ
మోముఁదమ్ములనవ్వు మొలవంగ నెరనీటుచెందఁబయ్యెటకొంగుచెక్కుకొనుచు
విటకాండ్రఁ గడకంట వీక్షించి సన్నసంజ్ఞల నేలుకొనుదాసిజనముమ్రోలఁ
గాంభోజి సావేరి కల్యాణి సురటి భైరవి తోడి నవరోజురాగములను
బాడుచును నాటకములాడ భవునితోను
దివ్యకరి డిగ్గి నగరి కేతేరినపుడు, వేంక. ౯౧

జలజాక్షులిద్దఱు జంటపట్టుకవచ్చి పల్లవంబులవంటి పాదములను
బన్నీటఁ గడిగి పుష్పంబు లర్చనచేసి ముత్తైలహారతు లెత్తఁగానె
చెలికత్తె లిరువంకఁ జెయిలాగులీయఁ జామరము వేయంగఁ దెమ్మెరలు వీవ
వచ్చి పీఁటలనుండి వరఫలదానంబు లతులభూదేవదేవతల కిచ్చి
పడుకటింటను వేంచేసి పళ్లెమునను
హరునితోఁ గూడఁ బాలన్నమారగింపు, వేంక. ౯౨

దంతంపు ద్వారబంధము కెంపుగందపట్యాలు*కాంచనపుఁగవాటంబు లలర
మేలైనముత్యాలమేల్కట్టు కమనీయతరహంసతూలికాతల్పమునను
నలువంక దర్పణంబులు చిత్తరవుబంతిగలకుడ్యముల గవాక్షంబులలరఁ
గరదీపములతోడఁ గనక ప్రతిమలొప్ప విద్రుమ స్తంభము ల్వింతలలరఁ
గల్పితముసైన కేళికాగ్రహమునందు
విరులుమెండుగఁ జోడించి వేడ్క సెలఁగ, వేంక. ౯౩

నిలువుటద్దంబులు నలువంక వెలుఁగంగఁ బొఱువునాఁ జుక్కగుంపులనుబోలి
మెఱసెడుముత్యాలమేల్కట్టు పఱుపుపాల్కడలి వంకకును సాటి
కంపింప రజతపంకజము రాజిల్లగఁ బసిఁడికుడ్యముల వలెను
బంకజరాగము ల్భాసిల్లఁగను గవాక్షుల మందమారుతంబులు జనింప
నగరుధూపంబువాసితం బగుచు మెలఁగు
మహితశృంగారకేళికామందిరమున, వేంక, ౯౪

మెఱుఁగు సూరెపుటంపు మెత్తలో విలసిల్లు మల్లెపువ్వులు వింత లెల్లఁగలిగి
వెలమదిఁ పని పట్టుతలగడల్ శోభిల్లఁ జారుతరంబైన శయ్య మీఁద
సకలలోకములందు సరిలేని సౌందర్యశాలివై తగు పరాశక్తి నీవు
శితికంఠు నెడనుండ శిరమునందలిసేస లిడి దేవ దంపతు లెల్ల నిలిచి
యతిశయంబుగ నినుఁ జూచి యధికభక్తి
నెదుటపానుపువీడెంబు లెత్తుకొనరె, వేంక. ౯౫

భక్ష్యంబులును బాలుఁ బం డ్లారగించి కప్పురపు వీడ్యంబు లింపుగను జేసి
వలపు మీఱఁ గదంబవననాయకుని సమేతముగఁ దానటవినోదములఁ జెంది
నిదిరించి మేల్కొని యుదయకాలమునందుఁ బడుకయింటను లేచి బయలు మెఱసి
జలకంబులాడి చందనవస్త్రభూషణంబులు దాల్చి గద్దెపైఁ గొలువునుండి
సురలుగొల్వంగ మధురలో సుస్థిరముగ
నఖిలసామ్రాజ్యములు గల్గి హరునితోడ, వేంక. ౯౬

పట్టణంబును మండపములెల్ల దేవాలయంబు శృంగారించి యవని మెఱుఁగ
సాటించి చైత్రమాసమ్మునందలి శుక్లపక్షకృత్తికనాఁడు ప్రజలు చూడ
నుత్సాహముగనంబు లుత్సవంబుఁ దొడంగి ధవళవర్ణుని గల్పతరువు క్రించ

---

*పట్టెలకు పట్యాలు, వేలోకచో, ఓఁదెలకు బింద్యాలు, గృహమునకు గ్రహము కవి వాడెను.

ఇన్ని, ఎన్ని, కొన్ని, పెక్కు, పలు, ఆ, ఈ, ఏ, నీ, నా, మన, తా, ఒక్క, రెండు, మూఁడు, నాలుగు, ఐదు, ఆఱు, ఏడు, ఎనిమిది, తొమ్మిది, పది.)

తదన్తాః-(పదునొక, ఇరువది, ముప్పది, నలువది, ఏఁబది-ఇరువదిర్వింశతిః-పందొమ్మిది రేకోనవింశతిః- పండ్రెండుద్వాదశ-అనుహాతిపన్నిరుః, "పండ్రెండేఁడులునీగతింజనఁగ"-ఉ.హరివంశ.)

పొరుగోః పొన్నుః

మినుజిప్రథమాః క్త్వాపిధాతునా బహుళం సమస్యన్తే-(మిట్టిపాటు, అదిరిపాటు, అదరవ్రేఁత, తిరుగఁబోఁత, సిగ్గుపాటు, నగుఁబాటు.)

నాఽపి వికృతా వవ్యయీభావః

బహువ్రీహౌ నన్నోః టేష్టిణ్

చూలోరిః

విలోస్తుక్

జికస్తచ్ఛబ్దోఽనుత్తరపదే క్త్వార్థేవా

త్రికాద్బహుళమ్

స్త్రీసమేభ్యో బహుళమ్

సమానాధికరణే వంటిర్నిత్యమ్

మొర్నిక్

పూర్వవత్కర్మధారయే

టిర్వా నసంయోగలోప్మణామ్- "కలికిజక్కనచంటి యీ కలువకంటి"-ఘటికాచల. అత్ర చన్నుశబ్దస్యాపి సమాసప్రవృత్తిర్దృశ్యతే-

కుఱుచ, చిఱుత, నడుమ, టి నిడుదానాంటేర్వాలోపః- కుఱుమాపు, కుఱుచమాపు, చిట్టుములు, కుట్టారికలు.

త్రికాదసంయుక్తస్య బహుళమరోప్తణః

అచ్ఛోట నిత్యత్ర నలోపః

ఓత ఇతి తపరకరణాత్

హ్రస్వతః స్థానార్థా చ్ఛోటః హ్రస్వస్యాత్ వా త్రిసంఖ్యార్థతః

రేవగల్వాది రేకవచనమ్

సేపు వడిభ్యాం నిత్యం సమాసః

నమిశ్రస్య

తోఁబుట్వాదయః

నిక్కాలాదయో యథోపదిష్టమ్

* * *

—। అథతద్ధితాః ।—

త్వార్థేతనజ్

తికం చిన్నాదిభ్యో బహుళమ్

కేర్వాదే రిమిః

నల్లాదయో గుణవచనాని

ఆలో గుణాన్నః

మొర్నః

మగాదిభ్యష్టమీకాదయః

అగ్గలాదిభ్యఇకః

అఁమరాఁభ్యఃస్వార్థే

చిఱుతాదిభ్య ఉకః

ముందోరటః
ఉత్కోట్రికే- (సూత్ర మిదం స్థానాంతరే యోజ్యమ్)
అరిర్థత్వర్థే జాలాదిభ్యః- (జాలరి. చొరవ, చదువు, చొప్పు, జూదము, టక్కు, టెక్కు, తగవు, తటగు, తీర్పు, తెంపు, తెరువు, తెగువ, దోఁపు, నేరుపు, పోటము, మతకము, పూజ, లావు, సిగ్గు, సూన, సుంకము, వేఁట
ఓయారాదిభ్యః ఇః
వేడుకాదిభ్యః కాష్పుంసి
స్త్రియాం కత్తియః
బహువచనా దాఁడిః
ఆష్పుంసి
ఈష్టమ్మతాదిభ్యః
చెంచెత మాలెత ఇత్యనయోః కేవలత్వమ్
సర్వత్ర తాచ్ఛీల్యే మంటాదిభ్యో మారిః
పార్వాదిభ్యః పోతుః
పగాత్తు ష్పుంసి
స్త్రియాం కులాత్తః
మిండత గుబ్బెత ముట్టత విటీ యువతి రజస్వలాః
ఎత్వం తవర్ణకే క్వాపి దృశ్యతే
మతుపో వ్యతిరేకే కుత్రచి దిఁడిః
కాష్టత్రాపి తిర్యక్సంజ్ఞాయాం దృశ్యతే
అంబాదిభ్యః కాష్టత్తి యోర్గః
తౌస్వార్థేపి దృశ్యతే
అన్యే మతుబర్థాదయః ప్రయోగతో వేద్యాః

త్రేః ప్రకారే టుచ్
తద్వతి టిచ్
పుడు చ్చాత్
తకోః వడిః- (కొంతవడి, ఒకవడి, కొంతసే పని యర్థము)
తజాదిభ్యో వడిః-
కోత్రికాభ్యాం సంఖ్యాపరిమాణయో ర్డిచ్యణౌ
ఎఁడు పరిమితా వేకత్వే
ఎఁడౌ లేర్లోపః
ఇయస్య (గిన్నెఁడు, దొన్నెఁడు)
ఒప్పిదము, క్రొవ్విదము, బెట్టిదము, పెల్లిదము, ఎల్లిదము, మగంటిమి. ఒజ్జస్యనక్, ఒజ్జనము. కోటరము, కోడటికము, కోడంట్రము, కోమలికము, చెలికారము, పేదటిమి, మగతనము, వెటుక, వెలరు, వేండ్రము, వెల్లిదము. వడ్లంగేరమ్, వడ్లంగము. పేర్వాదేరిమిః, పేరిమి, చెలిమి, కడిమి, పోఁడిమి, వాఁడిమి, వేఁడిమి, మేలిమి, పరిమి, ముచ్చిమి, మిసిమి. వ్యతిరేకే కుత్శ్చిదిఁడిః, ముక్కిఁడి, వాలిఁడి, వెరవిఁడి, సిగ్గిఁడి. చప్పిఁడిస్స్వార్థే. సందోరడిః. వ్యతిరేకే ఇతివర్తతే- సందడి. మందాస్కందురాయాం, మందడి, వెల్లడి ప్రభృతయః. పోతుః, తిండిపోతు, పదరుఁబోతు, ఓడుఁబోతు, పొటుఁబోతు, దోరపోతు, నేరపోతు,

మూలుఁగుఁబోతు, కల్లుఁబోతు, కువ్వాడపోతు, తూఁగుఁబోతు, త్రుళ్లుఁబోతు, త్రాగుఁబోతు, కడిపోతు. చిఱుతాదిభ్యఉకఃస్వార్థే, చిఱుతుక. నాతి, నెలఁతి, పడఁతి, మడఁతి, పొలఁతి, మెలఁత,నిప్పు, వెలఁది.

పెండేరము పెండెరము

ఉబ్బాదే రరజ్-ఉబ్బరము, ఇంటరము, దాపురము, దాపరము, ఉల్లరము, పోతరము, ముక్కరము, ఒంటరము, పులసరము, బెక్కరము, మల్లరము, పోమరము, కట్టరము, పులకరము, పోసరము.

మూఁపోరంసకూటేఉరజ్ వా

కాఁపోర్గార్హస్థ్యే

ఇయస్యాపి తద్ధితే లోపః, కొండీఁడు, మన్నీఁడు, సాలీఁడు.

అచోరిః- ఓర్పరి, ఓర్పు

సంస్కృతవ దనదంతస్య స్త్రీప్రత్యయః

అదన్తస్య సంస్కృతసమస్య భేదకస్యాలుర్వా నుప్రయుజ్య తేమహత్యామ్

నిత్య మగన్తస్య

ద్విగా తూమాప్రాప్వః- ఇద్దుము, ముత్తుము.

ఎనమతొమ్మ్యోప్తక్తామా- ఎనుమందుము, తొమ్మందుము

నాత్రఖండః

పదేష్టేర్లోపశ్చ-పందుము

తృతీయా పంచమీ సప్తమీనా మకర్తరి ద్వితీయా

ఉత ఏకార్థాత్తస్యాస్థానేవః- సమానాధికరణే ఉత్తరపదే

ఉతః స్త్రీసమస్య పుంపుణో ర్లుక్ కథేష్వద్వంద్వే నిత్యమ్

థేః పత్తౌ

ప్రాఁతా దేర్లుప్తాంగస్య పరుషేషు

ఉత స్సప్తమ్యా అలిక్

అత శ్చేత తోడ వలనానా మిః (అకారాన్తానాం చేతతోడ వలనానామిత్వంస్యాత్సమాసే)

ఉతఃకిమ్, చేతో ఇత్యనయో ర్మాభూత్.

పదే రనుత్తరపదస్య సంఖ్యాయామునుక్

హల్యుక్

గత్యర్థాకర్మక శ్లిషశీజ్స్థాసవసజనరూహతీర్వతిభ్యశ్చ- ఏభ్యఃకర్తరి క్తస్యాత్ భావకర్మణోశ్చ

క్తోధికరణేచ ధ్రౌవ్యగతిప్రత్యవసానార్థేభ్యః- ఏభ్యో అధికరణే క్తస్యాత్- చాద్యథాప్రాప్తమ్

"ముకున్దస్యాసిత మిద మిదం యాతసం రమాపతేః! భుక్త మేత దనన్తస్య తూ్యచు గోప్యో దిదృక్షవః" ధ్రౌవ్యజ్ స్థైర్య మిత్యర్థః (స్థితిః)

ఞీతః క్తః (ఞీతో ధాతో ర్వర్తమానే క్తస్యాత్)

మతిబుద్ధిపూజార్థేభ్యశ్చ- (మతిరిహేచ్ఛా) ఏభ్యో వర్తమానే క్తస్యాత్- రాజ్ఞాంమతః ఇష్టస్తై రిష్యమాణఇత్యర్థః చకారోనుక్త సముచ్చయార్థః)

నపుంసకే భావేక్తః-(క్లీబత్వ విశిష్టే భావేకాలసామాన్యే క్తస్యాత్ -జల్పితం- శయితం, హసితమ్)

క్తస్య చ వర్తమానే- వర్తమానార్థకస్య క్తస్య యోగే షష్ఠీస్యాత్ నలోకేతి నిషేధ స్యాపవాదః- రాజ్ఞాం మతో బుద్ధః పూజితో వా)

అకర్తరి తృతీయాపంచమ్యోర్లః

నానర్థాత్సప్తమ్యాద్వితీయా

అలఘు స్సమాసపదే ద్విరుక్తిః

అనన్యాభిధానే పూర్వాకృత్యభిహితవత్తస్తా

తృన్నర్థే డిము

తయోర్లుక్

వ్యతిరేకే నిః

క్తవదర్థేనః

శత్రర్థే ధాతుసంబంధే చును

ఉనోన్యత్ర

భావిని కలజిః

జేరట్టిర్వాను ప్రయుజ్యతే

నిత్యం తచ్ఛబ్ద స్సుపి

ఉత్తరపదే తస్యలోపః

తృకప్తచ్ఛీలాదిషు

జిః కర్తృవ దన్యస్య ప్రాధాన్యే విశేషణమ్

లఘ్వేకాక్షర పూర్వాదీనా మారజ్ బహుళమ్

సమాసః-(అత్ర సంస్కృతసమాలునా స్త్రీయాంసమానాధికరణే)ఇలుటాలు= గృహిణి; వరాలు=యాత.

అన్యవ దపి దృశ్యతే

జికో విశేష్యేణ

త్రికముకౌ విభాషా

స్త్రీసమః

మీఁగడాది ష్వర్ధబిందులోపః- మీఁగడ, మీఁదియొక్కగడ; లేఁగడ

మీసపతి- (నాఁడేని, నాస్లు, లేడి, లేళ్లు)

వేసవి, వేసంగి, పొదుగు, పొదువు

పత తేః పడః ప్రాకృతికః

తథాహ్యస్మిన్నితి ప్రయోగతో వేద్య ఇతి సూత్ర మపనీయ తస్యస్థానే- వంజెఱు గ్వాదయ ఇతి వక్తవ్యమ్. (వంజెఱుఁగు, సంగోరు, పందొమ్మిది, తొంబది, పెందొడ, వేఁబోక)

సర్వత్ర సిద్ధస్య సంయోగే నిత్యమ్-(సార్వత్రికస్య సిద్ధస్య ఖండస్య సంయోగే పరే నిత్యం పూర్ణబిందు స్యాత్ - (లాఁడి,లాంఢ్లు; పనఁటి పనంట్లు; ఏఁడు ఏండ్లు; తేఁటి తేంట్లు. సర్వత్రికిమ్. నదీస్థానాత్సిధ్య ఇత్యనేన బాధో మాభూదితి. సిద్ధస్యకిమ్. వచ్చెఁ గ్రమ్మఱ, రాఁగాఁ గ్రమ్మఱ ఇత్యత్రాపి స్యాదితి. చెనఁటి, పనఁటి అరఁటి, అనఁటి, పరఁటి, లాఁడి, కొనఁటి, ఏఁడు, తోఁడి, తేఁటి, బోఁటి, బోఁడి, వాఁడి, వేఁడి, పోఁడి, కాఁడి, దోఁటి, గోఁటి, దాఁటు-)

రుగత స్త్రీస్థానేయే

ఉరఃసంస్కృతసమస్య

నెఱస్య వగాది ష్వంగలోపః

పరస్య ద్వేచ హాలః

నిండోర్వెతాదిషు-(నివ్వెఱ, నివ్వెఱఁగు, నిప్పస్తు, నిప్పచ్చరము)

కృతోల్లోప స్తనాదిభ్యః కపానాంతు గబామతాః- చన్గవ, కన్గవ, చన్గొండలు. అస్య ద్రుతత్వాభావా న్నానుస్వారః

కువర్ణరోయుతో యినా కయిత్యుదీరితో బుధైః- అఖ్యానవత్సస్మృతః, తథాన హీంష్యతే వణా.

కర్త-

చేయుచున్నవాఁడు- కుర్వన్

చేయఁగలవాఁడు- కరిష్యన్

చేసినవాఁడు- కృతవాన్

చేసెడువాఁడు } కర్తా
చేసెడివాఁడు }
చేయువాఁడు }

కర్మ-

చేయఁబడుచున్నవాఁడు- క్రియమాణః.

చేయఁబడఁగలవాఁడు- కరిష్యమాణః

చేయఁబడినవాఁడు- కృతః

చేయఁబడెడువాఁడు } ఆశ్రయః
చేయఁబడెడివాఁడు }
చేయఁబడువాఁడు }

కాలుజాఱి పడినాఁడు- (తద్భావే తత్సమవేతస్యభావః)

తత్క్రియాయాం తత్సమవేతస్య- క్రియావిశేషణం భవతి. కాలుజాఱి పడినవాఁడు- అత్ర తత్క్రియా పతనం, తత్సమవేతః పాదః, తత్క్రియా తు స్ఖలనం- స్ఖలనస్య పతనం ప్రతి విశేషణత్వ మనేనాతిదిశ్యతే- ఏతేన ద్వయోః క్రియయోః సమానకర్తృకత్వ మాయాతమ్. పతనం ప్రతి స్ఖలనస్య హేతుత్వేన పూర్వకాలికత్వం సమానకర్తృకతా చేతి. తత్ర్యాఖ్యార్థానా మప్రయోగ ఇతి బోధ్యమ్.

తదీయస్య క్రియాయాం తస్య తథావృత్తిర్యస్యక్రియాయాం వర్తమానో చిః తస్యప్రాధాన్యే కర్తురివ విశేషణం భవతి.

అసౌ తత్రథా- తత్సంబంధినః క్రియాయా మసౌ తత్కర్తృభవతి- హరి కరుణానిలయుఁడు. వాఁడు ధనము లేఁడు.

అత్ర కర్తృగతో భావో ధాతునా సముదీర్యతే। యోఽసౌ కర్మగతో భావః పత్యన్తే నాభిధీయతే.

ధాతుత్వ వివక్షాయాం క్వాపి సుపఇంచుక్

భయాదేః పతిః

పతౌ పూర్ణబిందులోపో బహుళమ్

సుఖాదేర్వా

చిగుర్వాదేశ్చుక్

నిద్రాదేః పోవ్వః- నిద్రపోవు, నిద్రించు, మోసపోవు.

సర్వాం లక్ష్యాం చిన్నయసూరీయాణి స్సూత్రాణి సుము ఖాద్దృష్టమ్.

ఆంధ్రశబ్దానుశాసనము.

సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము.

సిద్ధి లోకంబువలన గ్రాహ్యంబు
శాసనం బీయది దిక్ప్రదర్శనంబు
సంస్కృతప్రాకృతఁబులు ప్రకృతులు
ఈయది వికృతి
ఆద్యప్రకృతికి వర్ణంబు లేఁబది
ద్వితీయంబునకు ఋగ్వక్రతమజఝశష
లు దక్కనగు
ఇట ముప్పది యాఱు
ఋగ్విసర్గవర్గయు జ్జఞ శషలు సమయో
గంబునం గలియు
హ్రస్వవక్ర ఖండబిందు దంత్యచజ లనా
ద్యంబులు
అచ్చులు ప్రాణఁబులు
ఎఏఒఓలు వక్రంబులు
ఐఔలు వక్రతమంబులు
హల్లులు ప్రాణులు
కచటతపలు పరుషములు
గజడదబలు సరళంబులు
లాఁతిహల్లులు స్థిరఁబులు
నకారంబు ద్రుతంబు
ఋౠవర్ణంబులు రలతుల్యంబులు
ప్రాసంబున బహుళంబు
వళిం బదాదితుల్యంబులు
పాదంబునం దాద్యక్షరంబు వళి
రెండవయది ప్రాసంబు
లగగలంబులు వహంబులు
పదాదిహల్లునకుం గ్రార దక్క హల్యోగం
బు లేదు
నహలు సూర్యులు
నలనగసలభరత లింద్రులు
వాదులు గణంబులు
ప్రత్యయంబు వర్ణకంబు
అగ్వాదులును ధాతువులు
ఇఈఎఏలం గూడిన జచలు తాలవ్యం
బులు
పెఱలు దంత్యంబులు
పదాదిస్వరయోగంబునం దొంటియ
ట్లొండె నగు
ఇవి యొండొంటికి సవర్ణంబు లగు
వికృతిని హల్లుక్రింద లాఁతిహల్లు గలు
గదు
డాకు లకారం బగు
కగచతపమవలు
నకారఁబునకు
రలలకు జకారఁబును
నరలకుం దుదివానికి సర్వంబునగు
హల్లులకెల్లం గ్రారయగు
చణరలలకు లేదు
టాకు నల లగు
తకారంబు సాకగు
హాకు సర్వంబు లేదు
ఉగ్గలి ముత్య మడ్డి డ్డై ప్పు కాయ్వు
చెయ్వు చెద్ది చెద్దులు చెద్దుము

ఓష్ఠ్యస్వరాంతవకారంబును ణయళలు
ను బదాదిని లేవు
క్రియలండ్రిక్త యాకేత్వంబు లేదు
తాయెత్తు పయ్యెద పయ్యద
ఊయేల యేత్వంబునకు హ్రస్వం బత్వం
బాత్వం బొండె నగు
ఉయేల యుయాల
అంతస్థములు లఘువు లలఘువు లని
ద్వివిధంబు
యవలలు ప్రకృతులయందు సైతము.
(పణ్యార మిత్యన్యదేశ్యత్వా న్న పరి
గణనా)
ఇందు రేఫంబును
అచ్చుమీఁదియచ్చు యశ్రుతియగు, నది
యార్యులు లఘువందురు
లఘ్వలఘువులకు విరోధంబు లేదు
రేఫంబులకు నిత్యంబు
బిందువు సిద్ధంబు సాధ్యంబును బూర్ణ
ఖండ భేదంబువలన ద్వివిధంబు
హ్రస్వంబునకు మీఁద ఖండంబునకుఁ
బూర్ణం బొండె నగు
ఇఁకాదులందు
ప్రథమంబునందు నిత్యంబు
ద్రుతంబునకు లోపఖండంబులుగలుగవు
చాఁపునకు సాధ్యంబు ఖండంబగు
జిత్తు బిందుపూర్వం బగు
స్థిరంబు గాదు
దుట్టు పూర్ణపూర్వంబగు
వర్ణశబ్దంబుచేసస్వరంబునకు గ్రహణంబు
పరంబగుచో నా రా నాఁబడు
పదంబు నాంతంబు ద్రుతప్రకృతికము
అన్యంబుకళ
అవ్యయ సుప్తిఙ్లిం దనుకరణంబు ద్రి
క్తం బ్రయోగింపఁ జనదు
తే నమః పదంబులు దండకావసానం
బునం జూపట్టెడు
భవదాదులకును బుద్రేఫాంతపదంబుల
కిందుఁ జోరంగలుగదు
ఈయవి తత్సమంబు తద్భవంబు దేశ్యం
బు గ్రామ్యంబు నని చతుర్విధంబు
విభక్తివికృతంబు ప్రకృతిద్వయంబు
తత్సమంబు వికృతంబు తద్భవంబు
ప్రవాహసిద్ధంబు దేశ్యంబు
విరుద్ధంబు గ్రామ్యంబు
పదంబు వ్యవహారప్రసిద్ధంబ యిందుఁ
బ్రవ్యాహార్యంబు
దోషరహితంబున కప్రయుక్తత్వదోషం
బు లేదని యథర్వణాచార్యులందురు.

ఇది పరవస్తు చిన్నయసూరివిరచితంబైన యాంధ్రశబ్దానుశాసనంబునందు

సంజ్ఞా పరిచ్ఛేదము.

సంధిపరిచ్ఛేదము.

ఉత్వంబున కచ్చురా సంధియగు
అనాదివిభక్తినర్తమానచువర్ణంబుల బహుళంబు
కిమాదులయం దిత్వంబునకు
క్రియాపదతదాదికి షష్ఠులందు
మధ్యమపురుషంబునందు నిత్యంబు
అత్వంబునకు బహుళంబు
ఇతోర్థంబులందు
తదర్థవలోపంబుననిత్యంబు
అచ్చునకామ్రేడితంబునం బ్రాయికంబు
ఆకురా
మానార్థకంబునం బెనురా నిత్యంబు
లిలోపంబగు
అనుకరణంబున హల్లునకు ద్విత్వంబగు
చాఁపుమీఁద బహుళంబు
అహమాదులయు
విసర్గంబునకు లోపంబగు
నమోత్వంబున కోత్వంబుం డెనగు
కుఱు చిఱు కడు నిడులయుపధకు ద్విటకారాదినిత్యంబు
నిడునకు రాడులు రానగు
హల్లధ్యగంబున కన్యతరసవర్ణంబునకు హల్లునకు లుక్కగు
ద్విసులయుపధకు బహుళంబు
అలఘులకారంబుమీఁదిలువర్ణంబునకు
నీలుఁగు ప్రభృతులం దొలిహల్లునకు
పుక్కిలించు ప్రభృతుల సంయుక్తంబునం దన్యతరంబునకు
అక్కటాదులకు
పతత్ప్రకర్షప్రకారంబునకు ముడుజ్జులురా
పదమధ్యంబునలడరలయుత్వంబునకు
అబ్బురాదులందు
చిదురుపాదులదకారంబు పైదానికగు,
యుక్తపూర్వంబు గురువుగాదు
టవర్ణంబునకు కొఱకుకంటెలురా
లాఁతులు లాఁతికి నొకానొకచోఁ జూడనయ్యెడు
అదంతధాతుజభేదక లాగమంబులపయి వుట్టునకు
అదియవులయుత్వంబునకు వృత్తియందు
అంతాదుల తవర్ణంబున కవధివాచిరా నొండె
ఏనియుత్వంబునకు
మధ్యమంబుమువర్ణంబునకు
అచ్చురాఁగలుగదు
అంతట నామ్రేడితంబురా నొండె
డుజ్జునకు
ఇంచుకాదుల తుదియక్షరంబునకు
ఔపవిభక్తికంబులసుప్పునకు
లాఁతులకుఁ గొండొకచోఁ గానంబడియెడు (వగలాఁడు)
రాపు ప్రభృతులం దొలియక్షరంబుపై యంశంబునకు నిత్యంబు
కడాదుల ద్విటకారాదియం దంతంబు భృశార్థంబునందగు
అందదుకు ప్రభృతులు యథోక్తంబుగ గ్రాహ్యంబులు
తద్ధర్మభేదకంబునకు మీఁదం గలుగదు

—(7) మదమంజరికథ—

క. మనుజేశ్వర శుద్ధపటుం, డనురజకుం డొకఁడు మోహనాకార మహీ
జనవినుతను మదమంజరి, యనియెడివరపుత్రిఁ గనియె నంబవరమునన్. ౪౬

వ. అన్నారీమణిమోహనాకారంబు గనుంగొని ధవళుం డనురజకుండు మనో
భవాధీనమానసుం డైన వానిజనకుం డెఱింగి దాని జననీజనకుల నొడం
బఱిచి యుక్తస్యం దనతనూజునకు వివాహంబు గావించుకొని పురంబునకుం
దోకొని పోయిన. ౪౭

క. ధవళుండును వేడుక నా,ధవళాంశుముఖి స్వనూత్నధవళాంబుజచా
రువిలోచనఁ బొంది మనో, భవసౌఖ్యము నొందుచుండెఁ బాయని వేడ్కన్.

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు దనయల్లుని గూఁతును దోడి తేర న
త్యంతముదం బెలర్పఁగ నిజాత్మజు శుద్ధపటుండు వంపఁగా
నెంతయుఁ బ్రీతి వాఁ డరిగి యుద్దఱిఁ దోడ్కొని యేగుదెంచుచో
సంతతశోభితం బయిన చండికగేహము పొంత నక్కడన్. ౪౯

క. ధవళుండు దనమఱందిని, ధవళేక్షణ నచట డించి తానొకఁడుఁ బ్రభా
ధవళ మగు భద్రకాళీ, భవనంబున కరిగి యధికభక్తియుతుండై. ౫౦

క. తను విధి కడుఁ బ్రేరేపఁగ, మును మ్రొక్కితి నని కఠారమునఁ దనగళముం
దునుముకొని తల యుమాపద,వనజంబులమీఁద నిలిపి వ్రాలె ధరిత్రిన్.

వ. అత్తెఱం గెఱుంగక యొంతయుం దడ వెదురుచూచి వానిమఱంది దేవిమంది
రంబున కరిగి యాచందం బైనయతనిం గనుంగొని డెందంబునం దల్లడిల్లి
నాకు వీనితోడిద లోకంబుగాక యని శిరంబు ద్రెంచుకొని తానునుం
గూలిన. ౫౨

క. పడఁతుక యుయ్యెన్నటఁ,దడయుటకును మదిభయంబు దనుకఁగ పౌసన
గ్గుడిలోని కరిగి యిరువురుఁ, బడినవిధముఁ జూచి శోకభయ విహ్వల యై.

క. ఆవరుఁడు సహోదరుఁడును, జీవంబులఁ బాసి యుండ జీవములో నే
నీవార్త తల్లిదండ్రుల, కేవిధమునఁ జెప్పఁబోదు నింకిట ననుచున్. ౫౪

క. జీవంబు విడుచుతలఁపున, దేవీభవనంబుపొంత దీర్ఘతరువునం
దీవ యురిపెట్టి తత్సతి, యావిశ్వసవిత్రి నిట్లు లని నుతియించెన్. ౫౫

శా. శ్రీరామాధిపవాగ్వధూవరులు నీశ్రీపాదసేవారతుల్
శ్రీరమ్యంబులు నీమహత్త్వములు నీశృంగారసాహిత్యరే

ఖారూపంబు మహేశుదేహము జగత్త్రాణి నీసత్త్వమె
వ్వారుం బ్రస్తుతిసేయనేర్తురె కృపావారాశి కాత్యాయనీ. ౫౬

వ. అని వినుతించినం బ్రసన్నయై యాజగన్మాత సోదరునిం బతిని బ్రతికించెద నయ్యిరువురశిరంబులు దేహంబులఁ గదియింపు మనిన సంతసిల్లి యంధకారంబున నెఱుంగక. ౫౭

గీ. మగనిబొంది నన్నమస్తకం బానగూర్చి, యన్నశిరము మగని నంటఁగూర్పఁ
దలలు వీడువడినతనువులతో వారు, జీవకలితు లైరి దేవికరుణ. ౫౮

వ. అని కథఁ జెప్పి వేతాళుండు నరేంద్రా వీరిలోన నింతికిం బతి యెవ్వఁ డగు నని యడిగిన నవ్వచు సకలేంద్రియంబులందును శిరంబు ప్రధానం బగుటఁ బతిశిరంబువాఁడు పతి యగు ననిన వేతాళుం డప్పటియట్ల తరువున కరిగిన మగుడం బట్టి తెచ్చునప్పుడు బేతాళుం డతని యాతాయాతంబుల డస్సితివి యే నడుగుప్రశ్నంబుల కుత్తరంబులు సెప్ప నీవకాని యెవ్వరు నేర రింకొక్కకథ విను మని యి ట్లనియె. ౫౯

—(8) దేవసేనచరిత్రము—

క. మును వీరబాహుఁ డనియెడు, మనుజేశ్వరువీట రూపమహిమోన్నతుఁడై
పెనుపొందెను ధనదత్తుం*, డనువైశ్యకుమారుఁ డుజ్జ్వలాకారమునన్.

గీ. అతఁడు దేవసేన యనియెడుకన్యక, యౌవనాభిరామ నసమధామఁ
జూచి మన్మథాస్త్రశోషితహృదయుఁడై, యాత్మలోనఁ దాప మగ్గలింప.

క. పరమేశుఫాలశిఖియు,ద్ధురతం దనుఁ గాల్ప మంటతోడను మదనుం
డురవడి డెందము సొచ్చిన, కరణిం గామాగ్ని లోనఁ గాల్పఁదొడఁగినన్.

వ. ఆవాలుఁగంటి యొంటి విహరించు నెడకుం జని తలం పెఱింగించిన నది లజ్జావనతవదన యగుచు ని ట్లనియె. ౬౩

గీ. నను సముద్రదత్తుఁ డనుగుణాధికునకు, నిచ్చినాఁడు తండ్రి యెల్లి పెండ్లి
యనఘ నేఁడు బరునియంగన నైయుండఁ,దగునె యిట్టితలఁపుఁ దలఁప నీకు.

క. అనుటయు నాధనదత్తుఁడు, మనసిజదండహ్యమానమానసుఁడై ప్రా
ర్థన మొనరింపంగా ని, ట్లనియెం గమలాయతాక్షి యతిమధురముగన్.

గీ. పెండ్లి యాడి యేను బ్రియుని బొందకమున్న,నిన్నుఁ జెందుదాన నిక్కమంబు
నమ్ము రాకయున్న నాసుకృతము సెడ,యనినఁ బ్రియముతోడ నరిగె నతఁడు.

*ధనదత్తుఁడు, ధర్మదత్తుఁడు- అని యీకథలో నేకలదు.

సీ. అపరదినంబునయందు శోభనలగ్న మాసన్న మగుటయు ననమమహిమఁ
దల్లియుఁ దండ్రియుఁ దగుకులోచితమంగళోపచారములు పెంపొందఁజేసి
చెలువారఁ గన్యకు శృంగార మొనరించి భద్రంబు మీఱ సముద్రదత్తు
నకుఁ బెండ్లి గావించి నాఁటి నిశావేళ నాతనిశయ్యకు ననుచుటయును
దనమనంబున నెంతయుఁ దమక మడరఁ
గవియ వేడుకపడిన నాకాంతుతోడ
భయము లజ్జయు మదిలోనఁ బాయఁబెట్టి
యెంతయును ధైర్యమున నింతి యిట్టు లనియె. ౬౭

గీ. అధిప యేను సత్యహానికి నోర్వక, యొకటి నీకుఁ జెప్ప నుత్సహించి
వెఱచి యున్నదాన విపులధైర్యముతోడ, నవధరింపవలయు నత్తెఱంగు.

వ. నిన్న ధనదత్తుఁ డనువాఁడు నన్నుఁ గామించి యేకతంబునం బట్టి నమకట్టిన
వానిఁ గాఱించుటకు నోర్వక యేను వివాహానంతరంబున వచ్చెదనని వానికి
సత్యంబు చేసితి నాసత్యంబుఁ బాలింపు మనిన నొడంబడి సముద్రదత్తుండు
తన్నుం బంచిన. ౬౮

క. ఆరమణి రత్నభూషణ, హారావళి వెలుఁగ నొంటి యరుగఁ దొడంగెం
దారావళివృతమూర్తి, స్ఫారాకృతి యొప్పు రాత్రిసతియుం బోలెన్. ౭౦

వ. ఇట్లు విజనం బగుపౌరమార్గంబున నిరర్గళగతి నరుగుసమయంబున. ౭౧

సీ. మిడిగ్రుడ్లును గోరమీసంబులు మహాభుజములు విస్తీర్ణవక్షఃస్థలంబు
నతికఠినంబుఁ గాలాంజనాభము నైన విగ్రహంబును గుజ్జువెంట్రుకలును
నీలాంబరంబును నిర్దయభావంబు నత్యంతభయదంబు నగుచుఁ దనరు
ఘనతరనిబిడాంధకారభయంకరశబరసేనాపురస్సరుఁడు వోలె
నసమనక్షత్రరత్నచౌర్యమున కంబరంబుఁ బ్రాఁక నమర్చిన రజ్జు వనఁగ
మెఱసి యసిదీప్తిపుంజంబు మిన్నుముట్టఁ
జోరుఁడొక్కండు వచ్చి యాసుదతిఁ జేరి. ౭౨

క. ఎక్కడిదానవు నడురే, యెక్కడికింబోయె దొంటి యిప్పుడు నాచేఁ
జిక్కితి రక్షరి యక్కరి, యక్కటికము దొలఁగి తమక మడరెడుమదిలోన్.

గీ. రాజవదన యేఁ జోరులరాజ నాకు, నీవుఁ దొడవులుఁ జిక్కితి నిలువుమనుచు
మగువకరపంకజమువట్టి తిగిచె రాజ,కదళిఁ గబళించు నున్మదగజమనంగ.

వ. ఇట్లు కరంబు వట్టి తిగిచినం గరంబు భయంబునొంది యట్లైన నీతొడవులు
గైకొని నన్నరుగఁగనిమ్ము క్రమ్మఱ మగిడి వచ్చెద ననిన నవ్వుచు నవ్వనితం
గనుంగొని- ౭౫

చ. మనసిజరాజ్యలక్ష్మి యగుమానవతీమణి నేకతంబునం
గనుఁగొని యిచ్చ నీప్సితసుఖంబుఁ బొందక నీవు పోయిర
మ్మనియెడు కూళఁడుంగలఁడె యంగన యిట్టులు వల్కు దేటికి
న్వనితలు నేఁతలు స్మగుడి వచ్చుట గల్గునె పాసిపోయినన్. ౭౬

క. అనవుడు నావనజానన, తనవృత్తాంతంబుఁజెప్పి తడయక వస్త్రం
జననిమ్ము బొంక నావుడు,విని చోరుం డాత్మలోన విస్మితుఁడగుచున్. ౭౭

సీ. వామాక్షి క్రమ్మఱ వచ్చుట నిజమేని మును నీవు ధర్మదత్తునకుఁజేసి
నట్టి సత్యముసేయు మనుటయుఁ బ్రియమంది యాపద్మలోచన యట్లచేసెఁ
దస్కరుకడఁ బాసి ధర్మదత్తునిపాలి కరుగుటయును జోద్యమంది యతఁడు
సత్యంబు దప్పక చనుదెంచినప్పుడ వరదేవతవునీవు పద్మగంధి
కన్యవైననాఁడు కడువేడ్కఁగోరితి , గాని యిప్పు డన్యకాంత వైతి
కాన నిన్నుఁ జేరఁ గాంతునిపాలికిఁ, జనుము నెమ్మి ననుచుఁ బనుచుటయును.

క. ఇంతి యసత్యభయంబున, నెంతయు వెసఁ జోరుకడకు నేగి తనదువృ
త్తాంతముఁ జెప్పిన మది న,త్యంతాశ్చర్యంబు నొంది యాతఁడు కరుణన్.

క. నీసత్యమునకు మెచ్చితి, నీసత్యముఁ దగవుఁగలదె యింతులకెందున్
నీసొమ్ము నిన్నుఁ గైకొను, నాన యుడిగి నాథుకడకు నరుగు మనుటయున్.

క. తనపతికడకుం దాఁ జని, వనితామణి తాను బోయి వచ్చిన విధ మె
ల్లను జెప్పిన విని పతి మెచ్చె,నరఁగఁ గైకొని సుఖాబ్ధి నోలలనార్చెన్.

వ. అని కథచెప్పి వేతాళుండు- ౮౨

క. ఆమువ్వురలో సాత్త్వికు, తామసహితుం డారయ ధనదత్తుఁడొ చోరుం
డో మగువమగఁడొ యనుటయు, నామనుజాధీశుఁ డిట్లనును నాతనితోన్.

సీ. పరపురుషునికడ కరిగెద నన్నప్పుడ విడువంగఁదగు నింతి విడువఁడయ్యెఁ
దలపోయఁగ సముద్రదత్తుచిత్తంబున సత్త్వగుణంబు లేశంబులేదు
పరకాంత నృపదండభయమునఁ గవియని ధనదత్తునందు సత్త్వంబులేదు
ముచ్చు ప్రాణములపైవచ్చినం జేరిన యర్థంబు విడువని యట్టివాఁడుఁ

దలఁపనిట్లయ్యేలోభమింతయును లేక, మణివిభూషలువమానినీమణియుఁదనకు
నబ్బియుండఁగఁ బొమ్మనియట్లువనిచె, జగములోపలఁజోరుండెసాత్త్వికుండు.

వ. అనిన బేతాళుండు జనపతికి నదృశ్యుండగుచు వృక్షంబునకరిగిన వెనువెం
టంజని తన్ను మనుజవిభుండు పట్టితెచ్చునప్పుడు మఱియు నిట్లనియె. ౮౪

క. అడిగిన నెవ్వారికి నేర్పడఁ జెప్పఁగరానియట్టి ప్రశ్నంబులు నొ
ప్పడఁజెప్పితి నీవదికిం, గడ గలదే యింక నొక్కకథ విను మనియెన్. ౮౫

— (9) వైశ్యకన్యకథ —

గీ. (పూర్వకాలంబునను) భానుపురమునందు
ఘనుఁడు సూర్యప్రభుండను మనుజనాథుఁ
డలఘుకీర్తిచందనమలయాద్రియనఁగ
నెమ్మి రాజ్యంబు సేయు కాలమ్మునందు. ౮౬

క. ధరలోనఁ దామ్రలిప్త, పురి ధనదత్తుఁడను వైశ్యపుంగవుఁడు మనో
హరకాంతిరూపగుణములఁ, గరమరుగుగఁ దనరునట్టి కన్నియఁగనియెన్.

క. కప్పారు తుఱుమునున్నతి, యొప్పారెడు చన్నుఁగవయు నునుతరగరిమ
న్విప్పారునితంబంబును, నప్పొలఁతికి జవ్వనమున నందము చేసెన్. ౮౮

క. అంతట విధికృతి జనకుం, డంతము నొందుటయుఁ దాను నమ్మయు దుఃఖా
క్రాంతయయి రాజవరులకు, నెంతయు భయమంది యర్థమెల్లను గొనుచున్.

వ. పుత్రియుం దానును నర్ధరాత్ర సమయంబునఁ బురంబు నిర్గమించి. ౯౦

క. తమభీతిశోకతమములఁ, దమమధికంబైనఁ దెరువుదప్పి యరిగి శూ
లమున నిడినచోరుని న, గ్రమునం గని యులికిపడుచుఁ గంపించుతఱిన్. ౯౧

క. వడిఁ గొట్టు కంఠమున నెలు, వడి యునికిం జేసి నొప్పివఱపఁగ వాఁడుం
గడుపుబ్బములుగఁ దొడఁగిన*, నెడగలుగుచు వైశ్యకాంత యెవ్వఁడవనినన్.

మ. తెఱవా చోరుఁడ శూలసంగతుఁడ నైతిం గ్రూరకర్మంబుచేఁ
గొఱఁతం బొందితిఁ జావురా దకట నాకుం దొల్లి పాపంబు లే
గుఱిలేకుండఁగఁ జేయఁబోలుదుఁ గదన్ గుప్పించె బల్వేదన
ల్దఱిచె యొడలును బాపకర్ములకు నేలా మంచిచావబ్బెడున్. ౯౩

వ. అని పలికి మీ రెవ్వ రెవ్వలనికిం బోయెద రనిన నవ్వనిత యిట్లనియె.

*కడుపుగ్గములగ్గందొడంగిన- నెడగలయుచు-

క. పతిచచ్చినఁ దల్లడిలుచు, సుతఁ దోకొని దిక్కుమాలి చుట్టలకడకుఁ
గతి చెడి పోయెద నని తా, నతిదుఃఖిత యగుచునుండె నాసమయమునన్.

క. ఆరాజు వోడిచి యొక్కినఁ, జోరుం డావైశ్యకాంతసుత నతిసుభగా
కారం గనుఁగొని కడుఁబ్రియ, మారఁగ నిట్లనియె దాని యంబికతోడన్.

సీ. అమితధనంబు శుల్కముగ నిచ్చెద నీకుఁ దనయ నాకొసఁగి చేదారవోయఁ
బుత్రార్థముగ నన్యపురుషుని బొందంగ ననుమతి యిచ్చెద నవ్విధమునఁ
బుత్రునిఁ గనిన నాపుత్రుండనై వాఁడు దుష్టాత్ముని నను సూర్యగతికిఁ బుచ్చు
నాత్మసంభోగసౌఖ్యానందకందళితాభిలాషుండనై యడుగ నిపుడు
వీఁడు గాఱు లాడెడు నని విడిచిపోక, యింతినిచ్చెదననుమన్ననియ్యకొనుడు
దనసమీపంబునందున్నధనముసూపఁ, బుచ్చుకొనితనసుతదారవోసెఁ;నతడు.

వ. ఇట్లు ధారవోయించుకొని ప్రముదితాంతరంగుండై సంతానార్థంబుగా నక్కన్య యన్యపురుషుం బొంద ననుమతి యిచ్చి యాక్షణంబ ప్రాణంబులం బాసిన నచ్చోటు వాసి ఘనం బగుధనం బాబరించుకొని పుత్రికాసమన్వితయై సూర్యప్రభుని పురంబునకుం జని ధనంబిచ్చి తగువారిచేత నచ్చోరునికి నగ్నిసంస్కారాదులు చేయించి తనపినతండ్రి యగు ధనపాలుని మందిరంబునకుం జని సుస్థితినుండి యొకనాఁడు. ౯౮

క. సౌధముననుండి వేడుక, నాధనవతి యొకమహీసురాత్మజు రూప
శ్రీధాముని వర కాంతి సు,ధాధామునిఁ జూచి రాగతరళిత యగుచున్.

క మానసభవబాణాహతి, మానము గోల్పోయి తనదుమాతకు మదిలో
నూనినవిప్రకుమారుని, పైనెయ్యముఁదనదుతాపభరముం దెలిపెన్. ౧౦౦

వ. ఇట్లు దెలిపినం జోరవాక్యంబు మనంబునం దలంచి యఘంబు లేమికి నిశ్చయించి యెవ్వరు నెఱుంగకుండ వానిం దోతేర నొక్కదూతికం బుచ్చిన నాసొబగుం డిట్లనియె. ౧౦౧

గీ. పంచశతరూప్యకంబులు వాయ కేను, నిచ్చలువ్యయంబు సేయుదు నేఁడుమాత్ర
మిప్పుడేనూఱురూకల నిచ్చితేని, నరుగుదెంతు లేకున్నరా ననుచుఁ బలికె.

ఉ. అప్పుడ యేగి దూతి యతఁ డాడినమాటలు వైశ్యకాంతకుం
జెప్పిన దానిచేతికిని శీఘ్రమ యర్థము నిచ్చి యేరికిం
జెప్పక రాత్రి రమ్మనినఁ జేకొని తానడు రేయి వచ్చి య
య్యొప్పులకన్య నింపుమెయి నోలలనార్చె సుఖాంబురాశిలోన్. ౧౦౨

వ. ఇత్తెఱంగున నత్తెఱవతోడి యభీష్టలీలలం దగిలి యారాత్రి గడపి ప్రభాతంబున నిజనివాసంబున కరిగి హారలతానామవారవనితాలోలుం డై యుండె, దత్సమాగమంబున నైశ్యపుత్త్రి దౌహృదలక్షణంబున నుల్లసిల్లె.

క. గొంతివిధంబున గర్భం, బెంతయు గూఢముగఁ దాల్చి యినసమతేజుం
గాంతినిధి రాజలక్షణ, వంతు శుభాకారు నొక్క వరసుతుఁ గాంచెన్.

వ. ఆపుత్త్రుఁ గాంచిననాఁటిరాత్రి గౌరీరమణుండు రమణికిఁ గల సన్నిధిసేసి యిట్లని యానతిచ్చె. ౧౦౬

మ. తరుణీ నీసుతుఁ బెట్టిలోనిడి నృపద్వారంబునం బెట్టు మె
వ్వరునుం గానకయుండ నిప్పు చని లేవం గాంచి సూర్యప్రభుం
డురుతేజంబున వానిఁ జూచి మదిలో నుప్పొంగుచుం బుత్త్రుఁగా
నిరవద్యోత్సవలీలమైఁ బెనుచు వీని న్నాదుదివ్యాజ్ఞ మై. ౧౦౭

వ. అనుటయు. ౧౦౮

క. పతిలేనిసుతుఁడు గలుగుట, యతినింద్యం బగుట మున్న యాత్మవగచున
య్యతివ పరమేశునానతి, నతిసంతోషంబు నొందె నాక్షణమాత్రన్.

చ. తనకపు డీశ్వరుండు విదితంబుగ నత్తెఱఁ గెల్లఁ జెప్పిన
న్వని ప్రియమంది సజ్జనిడి నిర్మలచేలము గప్పి తత్సుతుం
బెనుచు ఋణంబులేమికయి పెంపున మాడలు వేయి కొంగునం
దొనరఁగఁ గట్టి కొంచుఁ జని యుంచెను రాజగృహంబు వాకిటన్. ౧౧౦

వ. అట్లెవ్వరు నెఱుంగకుండ నప్పట్టిం బెట్టి వచ్చి యక్కోమటిలేమ తనతల్లి గృహంబున నిశ్చింతంబున నుండె నంతకమున్న మేదినీకాంతుండు సంతానార్థియై పరమేశ్వరప్రార్థనంబు చేయుట నద్దేవుండు కరుణించి నాఁటిరాత్రి కలలోనం బొడసూపి యఖర్వసార్వభౌమపాత్రంబగు పుత్త్రుండు ప్రభాతంబున నగరివాకిట నుండెడుఁ గైకొని పెనుపు మని యానతిచ్చిన నానతుఁడై యానందంబునుం బొంది వేకువ నగరిమొగసాలకుం జని యబ్బాలునిం గాంచి మహోత్సవంబు లొనరించి చంద్రప్రభుం డను పేరిడి పెనుప నక్కుమారుండు క్రమవర్ధితుండును, సకలవిద్యావిశారదుండును నై సంపూర్ణయౌవనంబు నొందినసమయంబున. ౧౧౧

క. ప్రభువరుఁ జంద్రప్రభు నిల, కభిషిక్తుం జేసి (యడవి) కరిగి నగసుతా
విభుఁ గొలుచుచు సూర్యప్రభుఁ, డభినుతయోగాభినిష్ఠ నసువులు దొఱఁగెన్.

క. జనకుండు మేను దొఱఁగుట, విని చంద్రప్రభుఁడు నాత్మ వివశుండై యో
లిన పారలౌకిక క్రియ, లనూనముగఁ జేసి తా గయకుఁ జని యచటన్.

వ. వేదచోదితానుష్ఠానంబు నొనరించి పిండప్రదానంబు సేయం గరం బెత్తు
టయు నక్కజంబుగా నాసమయంబున. ౧౧౪

గీ. అంచిత పవిత్రభూషణం బైనకరము, కంకణసముజ్జ్వలం బైన కరముగాఁగ
నలఘుశంఖశస్త్రాంకిత మైనకరము, మూఁడుకరములాభూపాలుమ్రోలనిలిచె.

క. ఆకరములఁ గని (ఘన)చిం,తాకులమతి యగుచుఁ బిండ మాకరములలో
నేకరమున నిడ నేరక, వే కరముం దిగిచికొనుచు విన్నఁదనముతోన్. ౧౧౬

వ. వేదశాస్త్రపారగు లగు నచ్చటిపెద్దలకు నాహస్తములు సూపి యి ట్లగుట
కుం గారణం బేమి యన వారు విచారించి యి ట్లనిరి. ౧౧౭

చ. పరమపవిత్రహస్తమిది బ్రాహ్మణహస్తము శంఖశస్త్రభా
సుర మయియున్నహస్త మిది చోరునిహస్తము రత్నకంకణ
స్ఫురణ దలిర్చు హస్త మిది భూపతిహస్తము వీనిలోన నే
కరమును బాత్రమో నిజముగాఁ గనరా దని పల్కి రందఱున్. ౧౧౮

వ. అని కథ చెప్పి బేతాళుండు భూపాలా యాకరంబులు మూఁటియందు నేక
రంబు పిండప్రదానంబున కర్హం బని యడిగినం బుడమిఱేఁ డి ట్లనియె.

ఉ. కొంగున మాడ లూడ్చికొని కొడ్కని పెంచినరాజు తండ్రిగాఁ
డంగజకేళికార్థము తదంబిక వేఁడిన విప్రుఁడుం దలం
పంగ గురుండు గాఁడు కులభామిని గాఁగ వరించె వాని మా
తం గమియంగ నర్థ మిడి తండ్రగుఁ జోరుఁడు వాని కారయన్. ౧౨౦

వ. పిండప్రదానంబునకుం జోరుకరం బరయ నర్హం బనుటయు నదృశ్యుం డై
యెప్పటిభూజాతంబున కరుగ వెనుకన చని తన్నుం బట్టి తెచ్చునెడ బేతా
ళుండు నమ్మహీపాలున కి ట్లనియె. ౧౨౧

క. ఎన్నేనియుఁ బ్రశ్నములకు, నెన్నఁగఁ దగునుత్తరంబు లిచ్చితి నాకున్
నన్నిట్లలజడి వెట్టుచు, నున్నాఁ డని తలఁప కింక నొకకథ వినుమా. ౧౨౨

— (10) ధర్మరాజుకథ —

క. మనుజేశ ధర్ముఁ డనియెడు, మనుజాధీశ్వరుఁడు, తొల్లి మార్తుర చేతన్
ధనమును రాజ్యముఁ గోల్పడి, తననగరము విడిచితరళితస్వాంతుండై ౧౨౩

కాకినాడ పరిషత్కార్యాలయమున వెలకు దొరకు

గ్రంథములు.

No.	Title	Rs.	As.	Ps.
1	[illegible]	రు 0	8	0
2	కవిజనాశ్రయము — వేములవాడ భీమకవి ...	... 0	10	0
3	[illegible]	... 1	0	0
4	[illegible] ...	... 0	2	0
5	[illegible] బి. ఏ., యల్. టి. ...	... 0	8	0
6	[illegible] ...	... 0	2	0
7	[illegible] ...	... 0	8	0
8	[illegible] బి. ఏ., బి. ఎల్. ...	... 0	8	0
	[illegible] ...	... 0	8	0
10	[illegible] ...	... 1	0	0
11	[illegible] ...	... 0	8	0
12	[illegible] ...	... 0	12	0
13	[illegible] ...	... 0	12	0
14	Defence of Literary Telugu [illegible] బి. ఏ., బి. ఎల్. ...	... 0	8	0
15	[illegible] ...	... 0	12	0
16	[illegible]	... 0	8	0
17	Dravidian Lexicography [illegible] బి. ఏ., బి. ఎల్. ...	... 0	4	0
18	[illegible] ...	... 0	8	0
19	[illegible] ...	... 1	0	0
20	[illegible] ...	... 0	8	0
21	[illegible]	... 0	12	0
22	[illegible] (ప్రథమ భాగము) [illegible]	... 1	0	0
23	[illegible] ...	... 0	4	0
24	ఆంధ్ర ధాతుమాల ...	... 0	12	0
25	[illegible] (ద్వితీయభాగము) [illegible]	... 0	8	0

Printed by N. Achutaramiah at the Cocanada Printing works, Cocanada